

Keen
18/11/66

భారతి

1966 అక్టోబరు

సంజ చిత్తరువులు

శ్రీ రమణారెడ్డి

బెర్ట్రండ్ రసెల్ భావప్రపంచం

శ్రీ మ చ్చి బా మ

2 + 2

శ్రీ విరియాల లక్ష్మీపతిరావు

వ్యవస్థాపకులు

దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావు పంతులు

వెలు ఒకరూపాయి

Review
18/10/66

భారతి

మాస పత్రిక

సంపాదకుడు:

శివలెంక శంభుప్రసాద్

అక్టోబరు 1966

సంపుటము 4వది :

: సంచిక 10 :

విషయానుక్రమణిక

అక్టోబరు 1966

సంజా చిత్తరువులు	శ్రీ రమణారెడ్డి	1
2+2	శ్రీ నిరయాల లక్ష్మీవతిరావు	3
ప్రథమ పద్యాంధ వ్యాకరణము	డా॥ బొడ్డువల్లి పురుషోత్తం	23
పురుషసూక్తం	శ్రీ సోమసుందర్	35
పాశ్చాత్య ప్రపంచంలో		
మార్క్స్ దర్శనం - 2	శ్రీ సిద్ధి హుక్	37
వెర్ డ్రుండ్ రసెల్ ఖావ ప్రపంచం-1	శ్రీ బుచ్చిబాబు	43
అమృతవర్షం	డాక్టర్ మాదిరాజు రంగారావు	65
తిరుపతి కవుల సాహిత్య సమీక్ష	శ్రీ నిడుదవోలు వెంకటరావు	67
లేఖలు		83
గ్రంథవిమర్శలు		85

(X) ఈ విషయాల పై ఇందులో

సంజ చిత్తరువులు

శ్రీ రమణారెడ్డి

చెలమలుగా విరిగి చెలమలుగా తునిగికూడా చెలువు వెదజల్లుతున్నది సంజలో తెలుపు,
 వలిరాయని కౌగిలిని వదిలించుకొని నడిగా వేసవి రవికై కైసేనుకొంటున్నది వేళ్ళలా మురుపు;
 హోళిపండుగ వేడుక పందడిలో సంబరపడి కేళికి లోబడి అలలు పులుముకొన్నవి నవ-రంగులు,
 కలవారింటి ఆడబడుచులవలె జలకోమలములు అలంకరించుకొన్నారు మిను రవ నగల హంగులు;
 అవరంజి ఆకసపు మిసిమి అంచుల నీలపు చట్రాన అమరింది గాఢశ్యామల గిరిశ్రేణి చిత్రం,
 అవర దిగంతాన అచ్చర నిల్విన మధురోహనిశ్రేణి అందుబాటుగాని దూరాన విద్యున్నాలానూత్రం;
 సామూహిక సమాధివలె నీరవ నీరంధ్రమై స్తలావకాశానికి అంగవస్త్రమై నిలిచిన వృక్షస్తబ్ధవీధి,
 ఆపాదమస్తకం కుంచించుకొని పొంచున్నవ్యాఘ్రమై అంధకారాచ్ఛాదనం మాటున మహాసౌధపంక్తి;
 గగన స్థగిత కిరీర దుర్గ ప్రాకార కుడ్య మొకటి కుచ్చగూలి వికలమై సాష్టాంగపడింది నీట,
 గగుర్పాటుచెంది పసిడిపులకలు తరంగించినట్లు కదలసాగిన డిశ్చికలతో వాయువు సయ్యాట;
 మడ్డి వెన్నెల పొరలు ఒలుస్తూ సీతువు చురకత్తులు, గట్టుకూ అలలరట్టుకూ మధ్య కీటక
 భాషాసేతువు,
 గ్రుడ్డికొండల గుట్టు తెలుపుతూ పొగరేగని మంటలు, గగనం గుండెలు చీలుస్తూ నోర్విచ్చిన
 ఉన్నత తీతువు;
 ఆకాశపు విశద నీల ఫలన ఆలోచనామగ్నుడైన ఏకాక్షి, ఏకాంత తపస్సమాధిలో వివశమైన
 మనస్సాక్షి;
 అంతర్బయనదృష్టిపాశంతో కాలాన్ని బంధించినిలిపి ఆనందిస్తోంది దాని వర్ణాద్భుతాలనుడుల్చి.

2

జ్వరపడి సందడిజేసే నగరం వెలుపట, శైత్యభారం చేసిన్నట్లున్న ఆరబయట,
 చల్ల టిపూట, నల్ల టిబాట, జంటలోనూ ఒంటరితనపు ప్రశాంతపు సాంపు;
 హిమపయోధరాలగాలిమర పడమర, హేమకుంభగర్భిణి ప్రతిరూపమై తూరుపు,
 నడుమ, భ్రమాపూర్ణ దృశ్యరమాకీర్ణ మనస్కుడనై కవిని నే నుంటిని;

అడవి పక్షి జంతు

మడుగున మండూక శబ్ద మొక ఉపవిషత్తు, శూన్యన కీటక గరుత్తుల పురాణమరుత్తు,
 నీటిలో జ్వలమాన హిరణ్మయస్తంభం, నింగిలో సంపూర్ణ సుధాకుంభం
 చలి చక్కిలిగిరి, గాలికేళి, అయస్తంత్రుల దీర్ఘి కృత మధువర్షుంకారాల రవలి,
 నడిచేయని మేలిశబ్ద యంత్రవిశేషం శ్యామల సాయాహ్లాపు శ్వాసకోశం;

పార్లమి!

వడమట, వక్షం పూర్వం బంగరుగీటుగా మొదలైన దానికప్పుడు సర్వసమగత్యం;
 వరిభవణం పూర్తికాగా ప్రాకృతీచులు మార్పుకొన్న స్వర్ణకాంతి సత్యం;
 విదియ పూరి మలో సొందిన సార్థక్యం, మొగ్గ విరబారిస పూవునగాంచిన సాఫల్యం,
 నిమలాశయానికి ప్రకృతి చెప్పే సుద్ధి: అభ్యుదయ వరంపరాభివృద్ధి!

శ్రీ విరియాల లక్ష్మీపతిరావు

నా పేరు కిరణ్ణయి. పూర్తి పేరు సుచిత్రా కిరణ్ణయి. వయస్సు 19. మిగతా వివరాలు: 36—26—36. పొడుగు 5'4". ఈ వైటల్ స్టాటిస్టిక్స్ తో (బస్ట్, వెస్ట్, హిప్స్ కొలతలు) మిన్ ఇండియా పోటిలో పాల్గొన్నాను. పేరు లాగే మనిషిని కూడా బాపుం టానని (పేరు బాపుంటుందనుకునే పక్షంలో) యింటల్ మా నాన్నగారు, బయట స్నేహితులు అంటూంటే పోటీకి వెళ్లాను. స్త్రీలు మెడదు మీద కంటే శరీరం మీద ఎక్కువ జాగ్రత్త తీసుకోవడం అవసరం. ఎందుకంటే నేను లిస్ట్ లో అఖరుదాన్ని. మిగతా వాళ్ళందరినీ చూస్తే వాకు చాలా ఉక్రోశం వచ్చేసింది. ఫౌండేషన్ వేసి లక్ష్మీ పాదర్ రాసేస్తే సరిపోతుందా? వాళ్లు ఎన్నాళ్లు కృషిచేస్తే అలాంటి స్లీమ్ నెస్ వచ్చిందా అని ఆలోచించాను.

మిన్ ఇండియా కంటెస్ట్ కు వయస్సు పదునెనిమిది దాటాలి. ఇరవై ఆరు దాటకూడదు. మళ్ళీ ప్రయత్నిస్తానో లేదో చెప్పలేనుకాని అందంగా ఉన్న అడవాళ్ళు మాత్రం తమ అందం గురించి గర్వపడటం మానేస్తే మంచింది. అందం కంటే స్లీమ్ గా, స్కార్ట్ గా ఆరోగ్యంగా ఉన్నవాళ్ళంటే యువకులు యిష్టపడతారని నేననుకుంటున్నాను. అందులోనూ అందమైన భార్యను మనపూర్వులు ఏమన్నారో తెలిసిన యువకులు అలాంటి భార్య కోసం అట్టే తాపత్రయ పడరని కూడా అనుకోవచ్చు. అందానికి పై మూడూ లోడై, వాటికి మోడెస్టీ, కల్చర్ లాంటివి సాయపడితే అప్పుడు అందానికి విలువ నివ్వవచ్చు. అంతవరకూ అక్కర్లేదు. ఇది నా ఉద్దేశ్యం. ముఖం గురించి తీసుకున్న శ్రద్ధ మిగతా శరీరం గురించి తీసుకోం గదా!

కంటెస్ట్ లో ఎన్నిరకాల పరీక్షలు చేస్తారో చూస్తే యిలాంటి ఉద్దేశ్యమే కలుగుతుంది. ఆ పరీక్షలన్నీ వివరించడం సభ్యత కాదని పూరుకొంటున్నాను.

నేను పుట్టినది కలకత్తాలో. పెరగడం కూడా కలకత్తాలోనే. ఇప్పటి వరకూ ఆంధ్రా ఎప్పుడూ వెళ్లలేదు. కిందర్ గార్డెన్ లో ఉన్నప్పుళ్ళూ వాకు తెలుగులో మాట్లాడటం కూడా సరిగా వచ్చేది కాదని మా నాన్నగారు అంటూ వుంటారు. ఆల్బర్ట్ మొరేవియా నవలలు చదివిన తర్వాత ప్రతివాళ్ళనీ సెక్స్—స్కేల్ లోనే కొలవడం అలవాటయింది. లూయీ కెరార్ వ్రాసిన 'ఎలిస్ ఇన్ వండర్ లాండ్' చదివిన తర్వాత చిన్న, పెద్ద తారతమ్యం లేకుండా వాదన చెయ్యడం నేర్చుకున్నాను. వాలాగా తయారవకుండా ఉంటే ఇంగ్లీషు వచ్చిన వారంతా యీ పుస్తకం చదివి తీరవలిసిందే. పుస్తకాల ప్రభావం చాలాఉంటుంది ప్రతి వాళ్ళ మీదా. మార్క్స్ చదివి కమ్యూనిష్టులై పోయి, బెల్ గాండ్ రసెల్ చదివి పేసిఫిష్టులై, ముసోలిని గురించి చదివి ఫాసిష్టులై, హిట్లరు గురించి చదివి నియంతృత్వం కావాలంటే అలాంటి మనుషుల్లో వ్యక్తిత్వానికి చోటేముంది?

ఈ రోజుల్లో పుస్తకాల కంటే పోలిటిక్స్, సైకాలజీ కంటే సినిమాలు మనుష్యుల మీద ఎక్కువ ప్రభావం కనపరుస్తున్నట్లు లోస్తోంది. నేను పుట్టక మునుపు మా అమ్మ బెంగాలీ సినిమాలు ఎక్కువగా చూసేదట. దానితో అవిధకు యిష్టమున్న తారపేరు అడవిల్లి పుడిలే పెట్టాలని మా నాన్నగారిలో అనేదిట. ఇలాంటి సెంటిమెంట్స్ నాకిష్టంలేదు. ఇది కూడా దేముడి

మొక్కులాంటి మొక్కినను కుంటాను. అవిద బతికే ఉంటే నాపేరు తప్పకుండా మార్చేసు కుండును. కాని నేను యీ రోజానికి రావడం, అవిద పైలోకానికి వెళ్లడం ఒకసారే జరిగా యనీ, మా అమ్మ మాట తీసెయ్య లేక పేరులో కొద్దిగా అవిద యిష్ట ప్రకారం యిముద్దాననీ మా నాన్నగారు నేను పెద్దయిన తర్వాత చెప్పారు. వెళి వెయ్య విధాలయితే అందులో ఏనిమా వెళ్లి ఒకటి.

మా నాన్నగారి మీద నాకు చాలా తప్పుడు అభిప్రాయాలుండేవి. అసలు కలకత్తా ఎప్పుడు వచ్చారో, ఎందుకొచ్చారో, ఏ ఉద్యోగం చేస్తున్నారో, అంద్రా ఎందుకు వదిలేసారో ఎప్పుడడిగినా చెప్పే వారుకాదు. మాకు కారుంది. ఎంబానడర్. మా యింట్లో వంట చెయ్యడానికి, యింటి పనులన్నీ చూడటానికి ఒకావిడవుంది. మా నాన్నగారు అవిడతో మాట్లాడుతూంటే — అనకూడదు కాని— ఆయన మొరేటి మీద నాకు అనుమానంపేసింది. 'అనకూడదు కాని' అంటూనే అనడం మనకొక దురలవాటు.

మా నాన్నగారు పాయంత్రం బార్— బి— క్యూలో బ్రిజ్ అడి రాత్రి పడుకోబోయేముందు భగవద్గీత చదువుతుంటే ఒళ్ళు మందేది. (బ్రిజ్ అని కొంతమంది అనడం విన్నాను గాని డిక్ష్నరీ గాని, కాన్వెంట్ గాని నాకలా నేర్పలేదు.) షేక్స్పియర్ చదివిన తర్వాత నాకు జీవితం అంటే ఏమిటో తెలిసి వచ్చింది. షేక్స్పియర్ జీవితానికి డిక్ష్నరీ లాంటివాడు. మఖం, దుఃఖం, ప్రేమ, పగ, అసహ్యం— ఒకటేమిటి ప్రపంచంలో ఉన్న మనుష్యులంతా విడివిడిగా అనుభవించినవన్నీ ఆయన ఒక్కడే అనుభవించినట్లు కనిపిస్తుంది షేక్స్పియర్ ద్రామాల్లో. మా నాన్నగారి మీద యిప్పుడు గౌరవం తప్ప మిగతా అభిప్రాయాలన్నీ పోయాయి. అందులో మొదటిది మా నాన్నగారి ఉద్యోగం గురించి. ఎవరితోనో చెబుతూంటే ఒకసారి విన్నాను — ఆయన ఏదో ఫర్మలో బోర్డ్ అఫ్ డైరెక్టర్స్లో ఒకరు.

బ్రిజ్ అడినచ్చి భగవద్గీత చదువుతున్నారంటే తప్పేమీ లేదు. కాలం మారుతోంది గదా అని

పూర్తిగా మారిపోనూ లేము, పూర్తిగా పాతవాటిని విడిచి పెట్టనూ లేము. పూర్వకాలం నుంచి నిష్టలే దాకా ఉన్న సంస్కృతి ఈ రోజు మన చేతల్లో కనిపిస్తుంది. కలకత్తా వచ్చి సాల్ ఇండియన్ హోటల్ ఎక్కడని అడగటం లేదా? మీ గొప్పదనం ఏమిటి చెప్పకుంటే నన్నయ, పెద్దన, త్యాగరాజు మన నాలుక చివరకు రారా? మా నాన్నగారు నిజంగా మంచి పని చేశారు. నన్నయనుంచి నేటి దాకా గల తెలుగు సాహిత్యంలో నాకు కొంత ప్రవేశం కల్పించారు. లేకపోతే నాకు జీవితంలో విలువలు మరొకలా ఉండేవి.

ముందు జరుగబోయే ద్రామాలో కొంత వరకు నా పాత్ర పాసేజ్ గా ఉంటుంది. ఆ తరువాత ప్రేక్షకురాలిగా కాక నేనూ ఒక పాత్ర తీసు కుంటాను.

* * * ఒక రోజు నేను, మా నాన్నగారు కలిసి ఎలీట్ లో సినిమాకు వెళ్లం. పైకి వచ్చిన తర్వాత కార్లు ఆగి ఉన్నవైపు వెదురున్నారు మా నాన్న గారు. "నాన్నా, మర్రిపోయాడేమిటి? మనం యివాళ కాండ్ల రాలేదు" అన్నాను. "ఓహో" అని వెనక్కు తిరిగారు. మా కారు రిపేర్ కు వెళ్లింది. కారు పార్క్ లో ఎప్పటికప్పుడు ఏదో ఒకటి పాడైపోవడం కదు. నేను కాలెక్ట్ కి ఎప్పుడూ సీట్ బెల్ట్ నే వెళ్లేదాన్ని. ఆయన అసీసుకు కారు పాడైనప్పుడు టాప్ లో వెళ్లేవారు. మాకువలు కారు అనవసరం అని ఎప్పుడూ అనుకునేదాన్ని. కాని డ్రైవింగ్ నేర్చుకున్న కొత్తలో అసీసుకు తప్ప మరెక్కడికీ వెళ్లొన్నా నేనే డ్రైవ్ చేసే దాన్ని. ఆ సరదా పూర్తిగా తీరలేదు.

మా నాన్నగారన్నారూ: "ఎతే టాప్ లో పోదాం."

"ఇవాళ నాకు బస్సెక్కులని ఉంది" అన్నాను నేను. ఇలాంటి కోరికలు వాలుగైడేళ్ల క్రిందటే వదిలెయ్యవలసిన సంగతి. చిన్నప్పటి కోరికలు బాగా పెద్దయిన తర్వాత రివైల్ అవుతాయంటారు. నేను ఏ రోజు కాండ్లే అటు పడేళ్ళా యిటు పడేళ్ళా గల మనిషిలా ప్రవర్తించాడేదాన్ని.

"అమ్మాయ్, అనవసరంగా నన్ను కష్టపెట్టేస్తున్నావ్" అన్నారు. 'కష్టమేముంది? మనలాంటి వాళ్లు ఎంత మంది వెళ్లడంలేదు బస్సులో' అనుకున్నాను సోషలిస్ట్లా. పైన చెప్పిన చంచలత్వంలో యిది కూడా చేర్చవచ్చు. క్షణంలో సోషలిస్ట్. మరుక్షణంలో బూర్జువా. బూర్జువాకు వ్యతిరేకపడం కమ్యూనిస్టునాకుంటాను. 'సోషలిజానికి, కమ్యూనిజానికి మాత్రం తేడా తెలుసుకోవాలి. మా నాన్నగారెవరో చూస్తూ నడుస్తున్నారు. ప్రతిదాన్ని అతి జాగ్రత్తగా పరిశీలించడం ఆయనకు అలవాటు.

"ఇవార్టికి బస్సులో సోదాం" అన్నాను. పెద్దవాళ్లు తను దృష్టిలో కాకుండా కుర్రవాళ్ల దృష్టిలో ఆలోచించాలనుకునే వాళ్లలోనా మా నాన్న గారొకరు.

బస్సు స్టాప్ వైపు నడుస్తున్నాం.

"అమ్మాయ్, తెలుగతనెవరో బస్సుకోసం పరుగిడుతున్నాడు చూడు" అన్నారు. ఆట చూశాను. కొంత దూరం నుండి చూస్తున్నాం గనుక అతన్ని పర్శించడానికి రెండు వాక్యాలు చాలు. మనిషి నన్ను ఉన్నాడు. వంటి ఛాయ బాగా తెలియడం లేదు; జట్టు వ్యవస్థ కూడా అంతే. చారిత్రాపాదుగు చేతుల చొక్కా, డ్రేస్ షెర్ట్ పాంట్, సూదిగా ఉన్న బూట్స్. ఆశ్చర్యం, మనవైపు వెడల్పు పాంట్స్, వెడల్పు షూస్ యిప్పుటికి వేస్తున్నారని విన్నాను! దీన్ని బట్టి రెండు రకాలుగా చెప్పవచ్చు. ఒకటి, అతను తెలుగువాడు కాకపోయిండాని. రెండు, ఒకవేళ తెలుగతనే బయలుపెట్టే కఠినం ఒక ఏడాది బట్టేనా యిక్కడ వుండి ఉండాలి. రెండోదే కఠిన్యంతే మానాన్న గార్ని జేమ్స్ బాండ్ తో పోల్చవచ్చు. కానీ జేమ్స్ బాండ్ కు 'గార్స్', 'గన్స్' ఉంటేగాని రాబంధంలేదు. గనుక పెర్లాక్ హోప్స్ తో పోలుస్తాను. మా నాన్న గారు కానన్ డయల్ ఎక్కువగా చదువుతూ ఉంటారు.

బస్సు ఆగిన మరుక్షణంలోనే కదిలింది; ఎప్పుడొకదో, ఎప్పుడు కదిలిందో చెప్పలేం గాని వంద మంది దిగడం, అంతకంటే ఎక్కువ మంది

లోపల ప్రవేశించడం జరిగాయి. అతను షేప్ మెంట్ మీద పరిగిడుతూంటే కాలు జారింది. కాలు జారిడ మేమిటి? బూట్ జారింది. బహు అతను క్రింద పడకుండా నాలుగడుగుల దూరం దాకా ఆలాగే జారి నిలబడ గలిగాడు. నేరో షూస్ తో జాగ్రత్తగా నడవాలి. మేము హెప్పీల్స్ తో కష్టపడటం లేదు!

అతనికి బస్సు అందలేదు. మేమిద్దరం స్టాప్ సమీపించాం. మానాన్నగారు అతనివైపు నడవడం చూసి నేనూ ఆటేసడిచాను.

"మీ పేరేమిటో తెలుసుకోవచ్చా?" అన్నారతనితో ఇంగ్లీషులో.

"మిస్టర్ రావ్. పరప్రసాదరావు" అన్నారతను, మానాన్నగారు నా వైపు తిరిగి.

"చూశావా అమ్మాయ్, యితను తెలుగు వాడని చెప్పావా లేదా?" అన్నారు.

"ఓ మీరు తెలుగువారా?" అన్నారతను.

శుద్ధ తెలుగులో మాట్లాడుతూంటే 'తెలుగువారా?' అని ప్రశ్నిమిటి?

మా నాన్నగారన్నారు "నేరే చెప్పారా? ఏం ఉద్యోగం చేస్తున్నావోయ్!"

"ఐ. ఎన్. ఐ. లో ఉన్నానండి. ఐ. ఏ. ఎన్. పరీక్షకు వెడదామనుకుంటున్నాను."

"వెడదామనుకుంటున్నావా? బతే ఫరవాలేదు. ఒకటి రెండు పార్కు వెళ్లి నచ్చిన వాళ్లంటే నాకు భయం. వాళ్లు అన్ని విషయాం మీదా ఏదో ఒకటి మాట్లాడగలరు."

మానాన్నగారు మాట్లాడు తూంటే నేనతన్ని పరిశీలనగా చూశాను. నన్ను ఉన్నా స్మార్ట్ గానే ఉన్నాడు. పర్లం తెలుపుకు దగ్గర. కొద్దిగా నంపులు తిరిగిన జట్టు. వేళ్లు నన్నుగా తెల్లగా ఆడవాళ్ల వేళ్లులా ఉన్నాయి. ఎడంచేతి వేళ్లకి గోరిం గాకు ఎర్రగా ఉంది. ఇదేక్కడే సరదా?

మానాన్నగారు అన్నది కూడా వింటున్నాను. అవకాశం దొరికినప్పుడల్లా ప్రతిదాని మీద తన అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తపరచడంలో మా నాన్నగారు

మనులు. లేకపోతే యిప్పుడిదెందుకు? ఈ విధంగా అనుకుంటూంటే నాకు నవ్వు వచ్చింది. నేను నవ్వడం మూలంగా అతనిదో అవబోతూ అగాధు. అతడు మాట్లాడబోతూ అగడం మూలంగా మా నాన్నగారు నావైపు చూశారు. చూసి "అరె, మా అమ్మాయిని యింతసేనూ పరిచయమే చెయ్య లేదు నీకు,— కిరణ్ణాయి. బి. ఏ. కలకత్తా యూని వర్సిటీ." అతను చేతులు జోడించ బోతూంటే చూడు యు డూ" అన్నాను. అతని ముఖంలో కన్పించిన ఆశ్చర్యం వర్ణించలేను. కొంత దెరుకుగా, కొంత భయంగా, కొంత తీక్షణంగా ఉన్న చూపుల్ని తట్టుకోవడం కొంచెం కష్టమయింది. ఒక చిరు నవ్వుతో పరిచయం ముగిసింది. పొక్కుల మాట అటుంచి తనకంటే తక్కువ వయస్సుగల స్త్రీని పలుకరించ వలసి వచ్చినప్పుడు అమె కంటే ముందుగా ఏ పురుషుడూ నమస్కారం పెట్టు కూడదు. మిగతా పలుకరింపులలో ముందు వెనుకలు ఒకరిమీద మరొకరికి ఉన్న గౌరవనే నిర్ణయిస్తుంది. ఈ విషయం యువకులంతా తెలుసుకోవాలి. అతనికి యిరవైరెండు లేక యిరవై మూడు సంవత్సరాలు ఉండవచ్చు. వయస్సులలో తారతమ్యం అట్టే తెలియడం లేదుగనుక యిద్దరం ఒకేసారి చేతులు జోడిస్తే సభ్యతగా ఉంటుందని అతను భావించాడని తోచింది. నేనిలా ఆలో చిస్తూంటే మా నాన్నగారవ్వారు.

"ఈ రోజుల్లో యువకుల్లో చొరవ బొత్తిగా తోపించింది. ఉదాహరణకు మిస్టర్ వరప్రసాదరావు కేసే లీసుకుందాం. ఏదో ముసలి వాణ్ణిగదా; మరిమరుపు ఎక్కువగా ఉంటుంది గదా; వయస్సు మల్లిన వాళ్లు మాట్లాడడం మొదలు పెడితే ఆగరని తెలుసు గదా, మరి ప్రసాదరావు 'అయ్యా, మీరు మీ అమ్మాయిని పరిచయం చెయ్యలేదని అడగాలా వడ్డా? చొరవ లేకపోతే అరుపు తెచ్చుకోవాలి. అరుపు తెచ్చు కున్నట్టు తెలియకూడదు. నటించాలి. అతి, అఫ్ కోర్స్, సర్వత్ర వర్తయేత—ఏమంటావోయ్ రావ్!"—మా నాన్నగారు ఏభయ్యోపడితే ముసలి వాణ్ణి చెప్పుకోవడం మొదలు పెట్టారు. చూద్దా

నికి మాత్రం నలభైలోపు వయస్సుగల వారిలాగే కనపడతారు. 'ఈ కాలపు కుర్రవాళ్లు', 'మా రోజుల్లో అంటే' మొదలైనవి ఎప్పుడైతే అంటారో అప్పుడే పెద్దవాళ్లయి పోతున్నట్లు నూచనట. 'గుర్రపు పందాల్లో ఏదైనా గుర్రం కొంతవరకూ పరుగుట్టి వెనక్కు తిరిగి మిగతావి ఎంత దూరంలో ఉన్నాయో చూసినా— లేక ప్రక్కనేదేనా పచ్చికబీడు కనిపిస్తే విశ్రమించ దానికి ఆగినా ఆ గుర్రాన్ని ఏం చేస్తాం?' అని అడిగారు ఒకసారి. 'లీసేస్తాం' అన్నాను.

ఆ తర్వాత సంభాషణ అట్టేసేపు జరుగ లేదు. మా నాన్నగారు మా అడవ్ అతనికిచ్చి మర్నాడు సాయంత్రం తప్పకుండా రమ్మనిచెప్పారు. అలాగేవని అతను బస్సెక్కి వెళ్లిపోయాడు.

రెండో సీను మా యిల్లు. సాయంత్రం. నాలుగయింది. టే టైమ్. మా నాన్నగారు, నేను వరప్రసాదరావు కోసం ఎదురు చూస్తున్నాం. మా నాన్నగారు సామాన్యంగా ఎవర్నీ ఎక్కువగా యింటికి రమ్మని పిలవరు. స్నేహితు లెవరైనా సాయంత్రం వేళ వచ్చేవారు. కాని క్రొత్తగా పరిచయం అయిన వాళ్లనెవర్నీ పిలవడం అలవాటు లేదు. పరిచయం వన వెంటనే స్నేహంలోకి మారిపోకూడదని, ఒక దానిలో నుండి రెండో దానిలోకి ప్రవేశించ దానికి కొంతకాలం పట్టాలని అనేవారు. అందు లోనూ ఒకసారి కనిపించిన మనిషి మళ్ళీ ఎక్కడా కనిపించనపుడు (పెద్ద పట్టణం కావడంమూలాన) ఎంతమందితోనని పరిచయం పెంచుకుంటాం? అనేవారు. అయితే వరప్రసాదరావులో ఏం చూసి ఇంప్రెస్ అయ్యారో? అతని డ్రస్ట్ సాఫిష్టి కేషన్ ఉన్నా మాటల్లో సాఫిష్టికేషన్లేదు. ఇంకా అతన్ని గురించి తెలిస్తేగాని అభిప్రాయాలేవీ ఏర్ప రుచుకోకూడదు. మనుష్యులు రెండు రకాలు. కొందరి మీద మొదట్లో మాట్లాడినప్పుడు ఎంత మంచి అభిప్రాయం కలుగుతుందో, రాసు రాసు పరిచయం ఎక్కువైన కొద్దీ వాళ్లమీద గౌరవం తగ్గి పోతుంది. మరి కొందరితో పరిచయం దీనికి

వ్యతిరేకంగా ఉంటుంది. మొదట్లో ఎక్కువగా మాట్లాడా అనిపించక పోయినా తర్వాత తర్వాత వాళ్లు ఎంతో కల్చర్ అనిపిస్తుంది. కల్చర్ ఉంటే చాలు, సాఫిష్టికేషన్ అవసరం.

మెట్లమీద చప్పుడయింది. తలుపు తోసుకుని "మే ఐ కమిన్" అంటూ లోపలకు వచ్చాడు వరప్రసాదరావు.

"ఒక్కసారి అలా ఆగవోయ్" అన్నారు మా నాన్నగారు ఎడం చెయ్య కర్దిగా పైకెత్తి. అతనెంత అశ్రుర్య పోయాడో, నేనూ అంతే అశ్రుర్య పోయాను. మా నాన్నగారు అన్నారు:

"మరేం లేదులే. నువ్వు అలాగే నిలబడి ఉండు. నువ్వు ప్రవేశించిన తీరు వర్ణిస్తాను."

అతను ప్రవేశించిన తీరలా ఉన్నా అతని తీరు మాత్రం నిన్నటికీ ఈ రోజుకూ చాలా తేడాగా ఉంది. నిన్నటి డ్రెస్ పైన్ స్టానే వెడల్పు పాంట్ ఉంది. బుష్‌షర్టు కూడా కొద్దిగా వదులుగా ఉంది. మూస్ కూడా మారాయి. నేను అతన్ని చూస్తూంటే అతను మా నాన్నగారివైపు చూస్తున్నాడు. మా నాన్నగారన్నారు:

"అలవాడు మంచు కొండల మీద కాలి వసరు అరిపోగా అటూ యిటూ తిరుగుతూ వరూధినిని చూసి చిత్తరగా ఆమె ఉన్న సాధంలో ప్రవేశించిన ప్రవరాఖ్యునిలా ఉన్నాడు యీ నాటి వరప్రసాదరావు. లేక, యూపిఎస్సీ ఇంటర్వ్యూ మెంబర్స్ ముందుకు కాళ్లు వణుకుతూ వెళ్లి విద్యార్థిలా ఉన్నాడు. వర్లనలు రెండు చాలు. ముందు యివి టీ త్రాగుతూ అరిగించుకుంటే మిగతావి చూద్దాం. అందుచేత, రాన్, వెల్ కన్, ఇలా కూర్చో."

మే మిద్దరం విష్ చేసుకున్న తర్వాత అతను సోఫాలో కూర్చున్నాడు. మొదట్లో మా నాన్నగారితోనే ఎక్కువగా మాట్లాడినా నాతో కూడా తర్వాత చాలా ప్రేమ మాట్లాడటం మొదలు పెట్టాడు. మా నాన్నగారు మొదట్లో అతని పుట్టుపూర్వోత్తరాలన్నీ అడిగేసారు. ఇది పెద్ద నాళ్లందరికీ ఆనవాయితే. తర్వాత కాసేపు అతని

ఎడ్యుకేషన్ గురించి మాట్లాడుకున్నాం. సంభాషణ జరుగుతున్నంత సేపూ నేను ముఖ్యంగా గమనించి నది — అతను నా పేరుతో చాలా తికమక పడి పోతున్నాడని. 'సుబ్బిత్రగారూ' అని, 'కిరణ్మయి గారూ' అని — ఏదీ కుదరడం లేదు. నేనన్నాను:

"నాన్నా, ప్రసాద్ గారు నాపేరు పంకడానికి చాలా కష్టపడి పోతున్నారు. అందుచేత పిలవడానికి సుళువుగా ఉండేలా ఒకపేరు చెప్పండి."

"అమ్మాయ్, నువ్వు యిలాంటి అవకాశం కోసం ఎదురు చూస్తున్నట్లు నేను ఎప్పుడో గమనించాను. కాని అతని వర్ల యింకొక పేరు కావాలంటున్నావు గనుక ఆ వనేదో రావే చేస్తాడు. ఏమోయ్ రాన్, ఆలోచించు" అన్నారు.

"రేణు అని పిలిస్తే బావుంటుందని తోస్తోందండి" అన్నాడు ప్రసాదరావు.

"మా అమ్మాయికి అభ్యంతరం లేకపోతే ను వీరోజు నుంచి అలాగే పిలవవచ్చు."

నేనన్నాను! "వాటిక్ ఇన్ పి నేమ్! ప్రసాద్ గారికి నా అనుమతి యిచ్చేస్తున్నాను."

నాకు టీ సంగతి గుంట్లోంచి. "నాన్నా మనం టీ సంగతే మర్చిపోయాం" అన్నాను.

"నిజమే. రాన్, నీకు టీ కావాలా కాఫీ కావాలా?" అపడిగారు.

"నాకు కాఫీ యివ్వండి లేదండి."

"నిజాతి వాడివే. నాకూ యివ్వండిలేదు. అమ్మాయ్, నువ్వు మరేమీ ఆనుకోకపోతే టీ తీసుకురా. రాన్, యీ టీ తో వచ్చిన గడవంతా ఏమిటంటే వేళకి పడకపోతే మార్చి నెలలో కుందేల్లా కిందా మీదా నిలవలేం" అన్నారు మా నాన్నగారు.

నేను లోపలికి వెళ్లబోతూ "ఏమిటి నాన్నా, ఆ కుందేలు కథ" అన్నాను.

"కుందేళ్లకి మార్చిలో బ్రిడింగ్ సీజన్ లే. అప్పుడు పిచ్చెత్తినట్టు తిరుగుతాయట" అన్నారు.

కెటిర్, కప్పులు, సాసర్లు తీసుకోవ్వాను. నేను టీ కలుపుతూంటే ప్రసాదరావు రూమ్

ఎలా ఉండోనని చూస్తున్నాడు. ఫ్లవర్ నేజ్, గోడ మీదగల పెయింటింగ్స్, డోర్ కరెన్స్, పుస్తకం పెట్టుమీదుగానూ అతని ప్రక్కనే ఉన్న టేబుల్ మీద ప్రసారపు దృష్టి అనింది. ఆ టేబుల్ మీద ఫోను, టేబుల్ లైట్ కాకుండా ఒక డబుల్ ఫోట్ — ఫ్రేమ్ కూడా ఉంది.

“ఎవరండి యీ మార్గరెటా ఆర్విడ్ సన్” అన్నాడతను ఫోట్ ఫ్రేమ్ తన చేతిలోకి తీసుకొని ఫోట్ క్రిందనున్న పేరుచూసి.

“అది ఐ.వి.ఎస్. క్లెక్కువోయ్. మిస్ యూని వర్స్. వేనాకటి చెప్పాను గనుక నువ్వు ఆ రెండో ఫోట్ ఎవరిదో తేలిగ్గా చెప్పియ్యగలిగి ఉండాలి. అవిడ పేరేదో మర్చిపోయాను. చదువు.”

“యాస్మిన్ డాజీ. నేమరల్లి మిస్ ఇండియా. ఐనా యీ ఫోట్ రెండుకండి యిక్కడ?”

“మరే ఫోట్ లుండాలి. మా అమ్మాయి మిస్ ఇండియా కంటెన్ట్ కు వెళ్లిందిలే.”

అతను వానెపు ఆశ్చర్యంగా చూశాడు. మా వాస్తవగరవ్వాడు:

“నేను ఇరవై రెండో ఏట ఒక ముఖ్యమైన విషయం నేర్చుకున్నాను — ప్రతిదానికి ఆశ్చర్య పోకూడదని. ఉదాహరణకు నిన్నటికీ, ఇవాల్టికీ నీ డ్రస్ లో వచ్చిన వివరితమైన లేదా చూసి మా అమ్మాయి నిన్ను చాలా ఆశ్చర్యంగా చూసింది. నేను ఆశ్చర్య పోలేదు. ఎందుచేత? నువ్వు పేప్ మెంట్ మీద జారదంచూసి ఆ మాన్ కొత్తగా మేుకున్నానని అనుకున్నాను. నీకు నేరో మాన్ కొత్తగనుక నేరో పాంట్ కూడా కొత్తని భావించడంతో తప్పులేదు. నీకు నేరో పాంట్ ఒకటి ఉంది. నిజమేనా?”

“నిజమే.”

“దీనిమీద యింకా మాట్లాడుదామనుకున్నాను గాని మా అమ్మాయి తనలో తనే నవ్వుకుంటోంది. అందుచేత టాపిక్ మార్చేద్దాం. ఐ. వి. ఎస్. లో నీ పేపర్స్ ఎలాటి?”

“మాట్ మాటిక్స్ ఒకటండి.”

“లెక్కలా? కూడిక చెయ్యగలవా? లాంబా కెలర్ లా ప్రశ్నలు వేస్తాను. సమాధానం చెప్పు. ఒకటి ప్లస్ ఒకటి ప్లస్ ఒకటి ప్లస్ ఒకటి ప్లస్ ఒకటి ప్లస్ ఒకటి ఎంత?”

“అచ్చే ఎన్ని ఒకటో లెక్కపెట్టుకో లేదు.”

“ఎవరు లెక్కపెట్టుకోవద్దవ్వారు? ఇంకో ప్రశ్న. తిరుగుదాటుకూ విస్లవానికి లేదానిమిటి?”

ప్రసారపు కొంతసేపు ఆలోచించి “లేదా ఏమీ కనిపించడం లేదండి” అన్నాడు.

“లేదా ఏమీ లేకపోతే రెండువదాలెందుకు? ఇవి రెండూ పర్యాయ పదాలు కావుగదా! రేపు ఇంటర్వ్యూలో యిలాంటి ప్రశ్నలే వేస్తారు. ఇలాగే ఎన్నోనా అడగ వచ్చు. ఉదాహరణకి మీదేవ్తారు?”

“గుంటూరు.”

“ఆ పేరెండుకు వచ్చింది?”

“ఊహా: ఎప్పుడూ ఆలోచించలేదండి.”

“ఎవరు ఆలోచించ వద్దవ్వారు? అన్నట్టు గుంటూరు వైపు యింకా కారం ఎక్కువగా తింటున్నారా?”

“అవో, తింటున్నామండి.”

“కారం ఎక్కువగా తినేవాళ్లకు కోపం ఎక్కువగా ఉంటుంది. అయినా, మీ వాళ్లలో చెప్పు — ‘కారం ఎక్కువ’ రెండు విధాలు. ఒకటి, ఉప్పు తక్కువ అవడం మూలంగాను, రెండు, నిజంగా కారం ఎక్కువ అవడం చేతను. మా బావగారోకాయన ఉండేవాడు. ఒక రోజు కూరలో కారం ఎక్కువైందన్నాడు. కొద్దిగా ఉప్పు కలుపుకో మన్నాను. కారం తగ్గిపోయిందన్నాడు. ఈ ఉప్పు టేస్ట్ మీ వాళ్లందరినీ చేసి చూడమని చెప్పు.”

“దీని మీద గోదావరి మండల వాసులు, గుంటూరు మండల వాసులు ఎప్పుడూ వాదించు కుంటూనే ఉంటారుగదా!” అన్నాడు ప్రసారపు.

“అదే, వాదించడానికి ఎవరూ దొరక్క మనలో మనమే వాదించుకుంటాం. సరిగ్గా

యందుకే మనం ఆంధ్రాలో కంటే బయట
బకమత్యంగా ఉంటాం."

"ఏ స్టేట్ వాళ్లేనా అంతేనండీ."

"నిజమేనుకో. ఇంతకూ యిక్కడికి వచ్చే
టప్పుడు మీ ఫేమర్ గోంగూర వచ్చడి తెచ్చు
కున్నావా?"

"తీసుకొచ్చానండీ."

"ఆంధ్రా వదిలేసివా గోంగూర వచ్చడేమి
టోయ్" అన్నారు మా నాన్నగారు నవ్వుతూ.

"ఆంధ్రా వదిలేస్తే మాత్రం! గోంగూర
వచ్చడి మర్చిపోయిన వాడు అంధుడా?" అన్నాడు
ప్రసాదరావు.

ముగ్గురికీ ఒకసారే నవ్వు వచ్చింది. సంతా
షణ మొదట్లో ఎలా ఉన్నా క్లయిమాక్స్ చేరే
సరికి గొప్పనిషయం చెప్పాడనిపించింది. ప్రసాద
రావును పైవచ్చిన రెండురకాల మనుషుల్లో
కేటిగరి టూ లో వెయ్యవచ్చని తోస్తోంది.

మా నాన్నగారు అతన్ని ఆ రోజు మా
యింటోనే భోజనం చెయ్యమన్నారు. నసేమిరా
చెయ్యకన్నాడు ప్రసాదరావు.

* * *

మర్నాడు మళ్ళీ సాయంత్రం నాలుగు
వాటిన తర్వాత టీ టేబుల్ దగ్గర కూర్చోని
ముగ్గురం కబుర్లు చెప్పుకుంటున్నాం. నేను
మా నాన్నగారితో అన్నాను

"వాన్నా, వాదాక ప్రపోజర్. ఈ రోజు
నుండి ప్రసాదరావుగారు నన్ను బహువచనంలో
సంబోధించడం మానేస్తారు."

మానాన్ని గారన్నారు.

"అలాగే. వాకన్న నువ్వే నయం. మొదటి
రోజునే అతని అనుమతి లేకుండా నేను
సింగ్యులర్ లో సంబోధించడం మొదలు పెట్టాను.
యథాపితాః — కుదుర్చేస్తుంది, — వాలాగే అతను
కూడాను."

ప్రసాదరావు సరేనన్నాడు.

మా నాన్నగారన్నారు: "ఈ రోజు ఏమైనా
నవ్వు మా యింటోనే భోజనం చెయ్య
లోయ్"

"నా కెవరింటోనూ భోజనంచేసే అలవాటు
లేదండీ."

"మవ్వు హాస్టలుకు వెళ్లిపోవడానికి ఆయ్యం
చెయ్యమలే. మవ్వు రోజు ఎన్నింటికి భోజనం
చేస్తావో చెప్పు. డిన్నర్ అవగానే వెళ్లిపోతున్నాని."

"నేను రెగ్యులర్ గా ఏడింటికి భోజనం
చేస్తూ ఉంటానండీ."

"మంచిది. నెలకు ఎన్నిసార్లు వెడుతూ
ఉంటావు డాక్టరు దగ్గరకు? రెగ్యులర్ అంటే
ఏడింటికి, ఏడుగంటల మూడు నిముషాలకి తినిపో
కాదు. మధ్యాహ్నం రెండింటికి భోజనం
చేసి, మూడింటికి టిఫిన్ చేసి రాత్రి తినడం
మానేసి వడుకో కూడదని."

"అలవాట్లలో లేదంటాయండీ."

"నిజమే. అలవాట్లు గురించి ఒక గంట
నేవు మాట్లాడగలము. కానీ మనలో చాలామందికి
ఏ విషయంమీద ఎంతోసేపు మాట్లాడాలో
తెలియదు. నే నీమధ్య ఆ జాతిలోకి వెడుతున్నానని
అనుమానం వేస్తోంది. అందుచేత మనం యీ
విషయం యిక్కడికి ఆపులేసి, మా కారు రిపేరులో
నుండి వచ్చింది గనుక, మనం ఆలా రారంసే
వైపు వెళ్ళొద్దాం. మవ్వు స్మార్ట్ గానే ఉన్నావు
గాని జాబ్బు వెరిగిపోయింది. దువ్వకో. బయల్పే
రుదాం" అన్నారు.

అతను దువ్వకుంటూంటే మా నాన్నగారు
అన్నారు. "జాబ్బు మరి సిట్ గా వెనక్కు దువ్వేస్తా.
వేమిటోయ్! బీటిర్ ఉన్న సీనియర్ ఏదీ చూడ
లేదేమిటి? లేక బీట్టిక్స్ లో తేరిపోతున్నావా?"

"బీట్టిక్స్ ఎవరండి?" అన్నాడు ప్రసాదరావు.

"ముందు బీటిల్స్, ఎవరో తెలుసునా?"

"అది ఎవరికేనా తెలుస్తుంది లేండి. బీట్టిక్స్
ఎవరో తెలియదు."

"నాకూ అంత బాగా తెలియదనుకో. ఈ రోజుల్లో అర్థం తెలియకపోయినా పదార్థి ఎంత మంది వాడటం లేదు? ఎక్కడో చూశాను. వీళ్ళకు వ్యతిరేకం వాళ్ళనుకుంటాను. మా అమ్మాయికి యింకా తెలుసునేమో! ఏ మమ్మో రేణు? (ప్రసాద రావుతో) నువ్వు యిప్పటి కక్కసారీ రేణు అని పిలవలేదు గనుక అంబాటు చేస్తున్నాను."

నేన్నాను: "అమెరికాలో బిట్ జనరేషన్ అని ఉంది. వాళ్ళకి యీ వాటి సంఘం అంటే అంత యిష్టంలేదు. ఒక సెంచరీ వెనకాల రవాని వాళ్ళ ఉద్దేశ్యం అనుకుంటాను."

"మన యువకులు మోడర్నిటీకి పడేట్లు వెనకాల వస్తున్నట్లు. మనం యిలా మాట్లాడు తూంటే రావు తనకు పెైమైచియందని హాస్యం వల్లపోవచ్చు. నేను రెడీ" అన్నారు.

అంబాటు ప్రకారం నేను కారు డ్రైవ్ చేస్తున్నాను. ఎన్వేన్డ్ వెల్చు వెడుతున్నాం. గాలి లేదు. ఒకటే ఉక్కిట్లోస్తోంది. ఎందలు మొదలవు తున్నాయి గనుక సాయంత్రాల చాలా మిస్గా ఉంటున్నాయి. మా వాళ్ళగారు బయటకు చూస్తూ "సాయం సమయాన్ని వర్ణించగలవుటోయ్" అన్నారు.

ప్రసాద్ అన్నాడు "ఎలా చెప్పమంటారు? ఒకలా చెప్పగలను. భూమి మీద వున్న మనిషి భూమిలో బాటుగా తిరుగుతూ సూర్యరశ్మి మేఘం మీద పడి...."

"జాగ్రో వద్దు. మరోలా చెప్పు."

"ఎక్స్ట్రియా మెమోరియల్ దగ్గర ప్రజలంతా సేదదీర్చుకునే మూడు గంటల కాలం."

"ఇంకాకటి."

"ఈ రోజుల్లో విద్యార్థులు ఇరవై వాలుగు గంటల్లో మెలకువగా ఉన్న కాలంలో ఎలా వినియోగ పరచాలో తెలియక అవస్థపడుతున్న మూడు గంటల కాలం."

"మూడు గంటలేవా? రోజంతా యిదే అవస్థని నేననుకుంటున్నాను. అమ్మాయ్, కారు పార్కింగ్— స్టేన్లో ఆపు. మనం కాన్స్ట్రంక్ట్ త్రాగి లాన్స్లో కూర్చుందాం." అన్నారు.

కారు పార్క్ చేశాను. మా వాళ్ళగారు ముందు దిగి డ్రైంక్స్ స్టాండ్ దగ్గరకు వెళ్లారు. మే మిద్దరం వెనకాల నడుస్తున్నాం. మా వాళ్ళ గారు వెనక్కు తిరిగి "కోక్స్ త్రాగుతారా, మరే దేవా కావాలా? అమ్మాయ్" అన్నారు.

"కోక్సంటే?" అన్నాడతను నా చెవిలో.

"కోకాకోలాకు మరో పేరు" అని, మా వాళ్ళగారి వెల్చు తిరిగి అన్నాను: "అయనకిది యిష్టం లేదుట. ఆరెంజ్ తీసికోండి."

డ్రైంక్స్ త్రాగిన తర్వాత కొంతసేపు లాన్స్లో కూర్చున్నాం. చీకటి పడుతూండగా ప్రసాద్ మ వాళ్ళ హాస్టల్ దగ్గర డ్రావ్ చేసి మా యింటికి చేరుకున్నాం.

* * *

కోక్స్ గురించి నన్ను అడగటంలో ప్రసాద్ నన్ను కాన్ఫిడెన్స్లోకి తీసుకున్న తర్వాత రెండు మూడు రోజుల్లో మే మిద్దరం కొద్ది కొద్దిగా చనువుగానే మాట్లాడుకుంటున్నాం. ఒక వారం దాటిన తర్వాత అనుకుంటాను మళ్ళీ కారుమీద సాయంత్రం బయటికి వెళ్లాంని పించింది. మా వాళ్ళగారు ఏదో వసుందని మాయిద్దర్నీ వెళ్ళ మన్నారు. ప్రసాద్, నేను కారులో వెడుతున్నాం. కలకత్తా కొత్త వాళ్ళకే గాని సాతవాళ్ళకి విసుగెత్తుతుంది. నియోన్ లైట్లు మొదట్లో ఎంత బావుంటాయో తర్వాత అటు చూడ బుద్ధికాదు. రోడ్డుమీద పోయే మనుష్యులరెండు రకాలు. స్త్రీలు, పురుషులు. నేను పురుషుల్ని చూస్తూంటే ఆతను స్త్రీలను చూడటంలో ఆశ్చర్యమేమీలేదు. ఈ వయస్సులో పిల్లలు, వృద్ధులు ఔటోస్టెట్.

అర్జునుడి గురిలా మార్చుకొని మాకు కావలసిన వాళ్ళమీదే ఉంది.

ప్రసాద్ అన్నాడు “రేణూ, నువ్వు చాలా అందంగా ఉంటావు. నిన్ను వర్ణించవా?”

“చారవగా అడగులు వేర్చుకుంటున్నారా?— వర్ణించండి”. అన్నాను.

“నువ్వు అధునికంగా ఉంటావు.”

“ఇంకా”

“మాటలు చమత్కారంగా ఉంటాయి.”

“ఇంకా”

“డ్రస్ మోడర్న్ గా ఉంటుంది. నడవడి ఆధునికం, అలవాట్లు ఆధునికం, భోజనం ఆధునికం.

“వీటన్నిటికీ ఒక్కటే మాట ఉంది, చెప్పనా? సాఫిస్టికేటెడ్” అన్నాను దృష్టి అతనివైపు మరల్చి. అతను చిరునవ్వు వచ్చాడు.

“మీ నాన్న గారి గురించి కొంత చెప్పనా” అన్నాడు.

“చెప్పండి.”

“మీనాన్నగారి మాటల్లో ఒక్కొక్కప్పుడు వేరొకరం చేస్తున్నట్లు కనిపిస్తుంది.”

“ఇంకా”

“ఒక్కొక్కప్పుడు డబ్బాయిస్తున్నట్లు కనిపిస్తుంది.”

“అలా”

“ఒక్కొక్కప్పుడు ఉడికిస్తున్నట్లు, మరొకప్పుడు తప్పు పడుతున్నట్లు,”

“వీటన్నిటికీ ఒక్కటే మాట ఉంది, చెప్పనా? నాగింగ్. చూశారా, తెలుగులో ఐదేసిమాటలకు ఒకటే ఇంగ్లీషు పదం చెప్పారు? అందుచేత ఇంగ్లీషును మించిన భాషలేదు.

“దేశభాషలందు తెలుగు లెస్స.” అన్నాడు ప్రసాద్.

“విదేశభాషలందు ఇంగ్లీషులెస్స” అన్నాను మళ్ళీ.

“ఇంతకూ మీకు డ్రైవింగ్ వచ్చునా?” అని అడిగాను.

“వచ్చును” అన్నాడు ప్రసాద్.

“అదే, యింతసేపూ చెప్పనేలేదేమిటి? డ్రైవింగ్ వీల్ వుచ్చుకోండి” అన్నాను.

అతను డ్రైవ్ చేస్తున్నాడు. బాగానే డ్రైవ్ చేస్తున్నాడు గాని ప్రతిజంక్షన్ దగ్గర అగడమే. రెడ్ లైట్ వెలగడం మాకారు జంక్షన్ సమీపించడం ఒకసారి జరుగుతున్నాయి. అదే ప్రాక్టిస్ ఉన్న వాళ్ళయితే దూరంనుండే గమనించి రెడ్ లైట్ వెలిగే లోపునే బాణంలా దూసుకు పోతారు. మేము కొద్దికొద్దిగా నేర్చుకుంటున్నాము. ఆరోజు ఆట్రే విశేషాలు జరుగలేదు.

* * *

తర్వాత నీను కొంచెం పెద్దది. సంభాషణల బట్టి ఒకరివ్యక్తిత్వం మరొకరికి తెలుస్తోంది గనుక నేను ప్రసాద్ గురించి ఏమనుకుంటున్నానో వ్రాయను. అతనితో ఎలా ప్రవర్తించేది చేతలే చెబుతాయి గనుక వేరే వివరించ వక్కరలేదని అనుకుంటున్నాను. ప్రసాద్ వచ్చి రెండు మూడు రోజులవుతోంది. ఆరోజు వర్షం పడుతోంది, ఎండలు కాస్తున్నా. రోజుల్లా మానాన్నగారు, మేము ఎక్కడికీ వెళ్ళలేదు. సాయంత్రం వర్షం వెలిసింది కాని మబ్బులు మాత్రం పోలేదు. ప్రసాద్ వసా డేమో నవి చూస్తూంటే అతను వచ్చాడు.

“రోజుక చూస్తున్నామోయ్, రా” అన్నారు మా నాన్నగారు. “బయట అలా ఉంటే ఎక్కడి కైనా ఎలా వెడతాము? కాస్తకారు డేమన్నాడో తెలుసా? ‘ప్రతిఃకారే తుషారంచ, మధ్యాహ్నాన మేఘ దంబరం, రాత్రో నిర్మలాకాశః, తద్దేశం పరివర్జ్యయేత్’ అన్నాడు.”

“మీకు సంస్కృతం బాగా వచ్చువా?” అన్నాడు ప్రసాద్.

“రావాలేమిటి, దివో రెండు ముక్కలనడానికి? ఇవాళేమీ తోచడం లేదోయ్. ఏం చేద్దాం చెప్పు.”

“కార్డ్స్ వేద్దాం” అన్నాడు ప్రసాద్.

“టైమ్ విలువ తెలుసున్న వాడెవడూ వేకాడడు.” నేనన్నాను: “మీరు ఆడుతూంటారు!”

“నాకు టైమ్ విలువ తెలియదని భావం. మరో ఏని చేద్దాం. ముప్పు వస్తు ప్రశ్నలు వెయ్యి: సమాధానం చెబుతాను. తర్వాత నిన్ను నేను ప్రశ్నలు వేస్తాను. నువ్వు సమాధానం చెప్పు. మా అమ్మాయి మధ్యవర్తి — తర్కం సరిగ్గా ఉండకపోతే!”

“నాది ఒకటే ప్రశ్నండి. నేను తెలుగు వాణ్ణి మొదట్లో మీరు ఎలా చెప్పగలిగారు?”

“అందులో కష్టమేముంది? మనందరికీ ముఖం మీద రాసి ఉండదటోయ్! ఢిల్లీలో సుబ్బా రావు మెన్సురో మిగతా వాళ్లందరి కంటే గట్టిగా మాట్లాడేవాడు ఆంధ్రుడు. హౌరా స్టేషన్లో బుక్స్టోర్లో నువ్వు తెలుగు పుస్తకం మీద చెయ్యి వేస్తే నీ భుజం మీద చెయ్యివేసిన వాడు ఆంధ్రుడు. బొంబాయిలో స్నేహితుడెవరేనా దూరంగా కూర్చోని ఉన్నా అతనికి వినిపించేటంత గట్టిగా మాట్లాడేవాడు ఆంధ్రుడు. నాకు మెట్రాన్ గురించి తెలియదు. బ్రహ్మ గనుక తన పరికరాలు వాచేతికిస్తే ఒక ఆంధ్రుణ్ణి చేసిపెట్టుగలను.”

“ఎంతేనా మీకు ఆంధ్రులంటే తక్కువ ఆభిప్రాయం ఉంది?”

“అబ్బే, యిదంతా ఆభిమానమోయ్! ఈ రోజుల్లో మనల్ని మనం కించపరచుకోవడం ఒక పాపము. నీ ప్రశ్న అయిపోయింది గనుక నేనడుగు తాను. నీకు ఏ ఆట ఎక్కువ యివ్వం.”

“టెన్నిస్.”

“వస్తుతం వింబుల్డన్ ఛాంపియన్ ఎవరోయ్?”

“సెంటానా.”

“సెంటానాకు నీకు ఒకటే పోలిక. ఇద్దరికీ వేళ్లు పెద్దవి. అందుచేత టెన్నిస్ అడటం మొదలు పెట్టు. తర్వాత ప్రశ్న. స్త్రీకి, పురుషుడికి లేదా ఏమిటి?”

నేనన్నాను: “నెక్స్.”

“వేరిగుడ్. రాన్, మా అమ్మాయిని కూడా ఐ. ఏ. ఎన్. కు పంపించేస్తున్నాను. తర్వాత ప్రశ్నకు రేణు సమాధానం చెబుతుంది. అమ్మాయ్, రెండంకె తాలూకు ప్రాముఖ్యం ఏమిటి?”

“మనం ఎక్కాలు రెండో ఎక్కుంతనే ప్రారంభిస్తాం” అన్నాను.

“ఇంకా ముఖ్యమైనవి — ప్రపంచంలోను, జీవితంలోను.” ప్రసాద్ అన్నాడు. “ఎక్కడోవాయీ రెండంకె ప్రత్యక్షమేగదా! ముఖం, దుఃఖం, మంచి, చెడు, తెలుపు, నలుపు యిలాగే అన్నీ.”

మా వాస్తవగర్వవారు: “వేరిగుడ్. ఒకళ్లను ప్రశ్నవేస్తే రెండోవాళ్లు సమాధానం చెబుతున్నారు. నేనింకా చెప్పనా? మనకు కాళ్లు రెండు, చేతులు రెండు, కళ్లు రెండు, చెవులు రెండు. చెవులు మూడెండుకుండ కూడదు? కళ్లు మూడెండు ఉండకూడదు? బ్రహ్మకి ఇనిక్వాలిటీస్ బాగా తెలుసును. ఒక కన్ను, జీరో కన్ను యిస్తాడుగాని మూడు మాత్రం యివ్వడు గదా!”

“శివుడికి తప్ప” అన్నాను నేను.

“వార్లెడ్డరిలో ఎవరు ముందో మనకు తెలియదు. అలాంటి విషయాల గురించి మాట్లాడటం మొదలు పెడితే రెండో నిముషంలోనే మనకు ఏం మాట్లాడాలో తెలియదు. అందుచేత మామూలు విషయానికి వద్దాం. ప్రశ్నలైపోయాయి గనుక, — ప్రసాదూ, ఒక పాట పాడవోయ్. ప్రాస కుదిరింది గదా అని అడగడం లేదు సుమా!”

“నాకు రవెండి.”

“ఇదొక స్పాక్ అన్నారు. మా రోజుల్లో ఎవడు పాడమంటా పాడదామని చూసే వాళ్ళం. ఇప్పుడూ అలాంటి ఉద్దేశ్యం చాలా మంది యువ కుళ్ళో చూస్తున్నామనా. అయినా ఎవరూ పాడ మని అడక్కు అలాంటి వాళ్ళ టూలెంట్ మరుగున పడిపోతుంది. పాటంటే గుర్తుకొచ్చింది. సెక్యర్ సైజరిని ఎప్పుడేనా విన్నావుటోయ్!”

“లేదండీ.”

“ఈ మధ్య సినిమాల్లో, అలాంటివే చేస్తున్నారుట.”

మా వాళ్ళగారు ఎప్పుడైనా తోచడంలేదని అంటే కథలు చెప్పమనడం నా కలవాటు. అందుకే “నాన్నా, ఏదేనా చిన్నకథ ఒకటి చెప్పండి” అన్నాను.

“చిన్న కథంటే కష్టమే. ఆ మధ్య ఏక్కడో చాలా చిన్న కథ ఒకటి చదివాను. చెప్పనా? రైలు ప్లాట్ఫామ్ యిద్దరే ప్రయాణం చేస్తున్నారు. ‘నాకు డెయ్యంంటే నమ్మకం లేదండీ’ అన్నాడు ఒకాయన రెండో ఆయనతో. ‘అహ, అలాగా!’ అని మాయం అయిపోయాడు రెండో ఆయన. ఇంతే కథ. అయినా యీ రోజుల్లో పేజీలు ఎన్ని ఎక్కువ రాస్తే అంత విలువ గదా, చిన్న కథలు ఎందుకు చెప్ప?”

“అయితే పెద్ద కథ ఒకటి చెప్పండి” అన్నాను.

“పెద్ద కథలు నీకు ఎక్కడనడిచే అక్కడే దొరుకుతాయి.”

“అయితే, చిన్నదీ పెద్దదీ కాని కథ ఒకటి చెప్పండి.”

“రావు చెబుతాడు” అన్నారు మా వాళ్ళ గారు. ప్రసాద్ చెప్పే చూశాను. అతనన్నాడు:

“చెబుతాను కాని పూర్తిగా చెప్పేవరకూ మాట్లాడ కూడదు. చెప్పనా? పూర్వ కాలంలో ఒక రాజుండే వాడు....” నేను సుధ్యలో “ఒక రాజు ఏం? చాలా మంది ఉండేవారు” అన్నాను.

“ఆ చాలా మందిలో యిత నొకడని ఎందు కనుకో కూడదు? కండిషన్ దాటేశావు గనుక నేను చెప్పను.”

ఆ రోజుకు కథ పూర్తయింది. మా మీటింగ్ ముగించుకున్నాము.

* * *

మర్నాడు ప్రసాద్ రాలేడు. రెండు రోజు రైవా రాలేడు. అతను లేకపోతే కొంతలోటు కనిపిస్తోంది. ఒక వారం దాటిన తర్వాత ఒక రోజు సాయంత్రం చీకటి పడుతుండగా వచ్చాడు. రోపతికి మూంట్ అంటారు మా వాళ్ళగారు.

“రావోయ్, రా. ఈ వారం అంతా ఏం చేస్తున్నావ్?”

“ఏమిటో నండీ. ఈ మధ్య లిజర్ దొరకడమే లేదు.”

“రావ్, నువ్వు శ్రేణియుగం వాడివోయ్” అన్నారు మా వాళ్ళగారు.

“కాదండీ, కలియుగంలో యిరవయ్యో శతాబ్ది వాణ్ణి.”

“అయితే, యిరవయ్యో శతాబ్ది పు డిక్వనరీ ఎప్పుడేనా చూస్తే లిజర్ అనడం మానేశారనీ రెజర్ అంటున్నారనీ....”

“డిక్వనరీ చూడటమంత బోర్ మరొకటి లేదండీ.”

“ఉంది. చూడకపోవడం.”

నెపోలియన్ III యుద్ధా లెప్పుడొచ్చినా ఒక పీస్ కాంగ్రెస్ తో తయారయ్యే వాడుట. ఇప్పుడు యుద్ధమేదీ జరుగలేదు గాని నెపోలియన్ రా

నాకూ ఒక ఫేవరిట్ ఉంది — ప్రపోజిట్. అన్నాను.

“వాన్నా, వాదొక ప్రపోజిట్. ప్రసాద్ గారు యివాళ అలస్యంగా వచ్చారు గనుక, డిప్యూటీ పీద! ముందు గనుక మనింటానే భోజనం చేస్తారు.”

ప్రసాద్ “అలాగే” అన్నాడు.

“అశ్రయం! వివరించండి — అయివా ఒకటిలే. ఫేర్ నెక్స్ట్ ఫేర్ గా టిపివ్ చెయ్యాలన్నారు. ఆ సూత్రం పాటించినందుకు చాలా సంతోషం. ఇంకాకటి. మనం లేద్దాం. అలస్యదమృతం విషం. ఈ రోజుల్లో నిమిష నిమిషానికి మన బడియాన్ మారి పోతున్నాయి. రావోకి హాస్పిటల్ గుర్తుకొచ్చే లోపల డిప్యూటీ సర్జన్ చేసేయ్యాలి” అన్నారు మా నాన్నగారు.

భోజనం చెయ్యగానే ప్రసాద్ తో టెరిస్ (కొంతమంది తప్పుగా టెరెస్ అంటారు) మీదకు వెడదాం అన్నాను. ఇద్దరం పైకి వెళ్లి కూర్చున్నాం. వెన్నెల. చాలా చక్కగా ఉంది. ప్రక్కగా పూల మొక్కలు. ఆ ప్రక్కగా లతలు. గోడమీద వాలుతూ కొబ్బరిచెట్టు అకులు. నల్లని నీడలు. మధ్య మధ్యలో తెల్లని కాంతి. సీమ మామూలే. వీసినీమాలో చూసినా వెన్నెల సీమ అలాగే ఉంటుంది.

“నిన్ను కొన్ని ప్రశ్నలు వెయ్యవా?” అన్నాడు ప్రసాదరావు.

నిలాంటి ప్రశ్నలో ననుకుంటూ, “వెయ్యండి” అన్నాను.

“మొదటి ప్రశ్న. ఆడవాళ్లు గాజులెందుకు వేసుకుంటారు?”

“మానేస్తున్నాం గదా!”

“రెండు. బొట్టెందుకు పెట్టుకుంటారు?”

“అదీ మానేస్తున్నాం గదా!”

“మానేస్తున్నారు సరే. మానెయ్యని వాళ్లు సంగతి చెప్పు.”

“మునుపేమో రిలిజిన్ కోసం బొట్టు పెట్టుకునే వాళ్లం. తర్వాత తర్వాత అది సాషన్ గానే మిగిలింది. గాజు లెందుకంటే ఏం చెప్పను? మీకు మీసం ఎందుకు? రిస్ట్ వాచ్ ఎందుకు? బట్ట లెందుకు? జాకెట్టు ఎందుకు? ఎప్పుట్టుంచో మమ్మన్న వాటి గురించి యివాళ నేనేమీ చెప్ప లేను. చంద్రుడు ఎన్నేళ్లబట్టి ఆకాశంలో ఉన్నాడంటే ఏం చెప్పను? — ఇలాంటి వెన్నెలలోనే ప్రవరాఖ్యుడు ‘విద్యుల్లలా విగ్రహాన్, చక్రవర్తిన్, సతవాద్విన్, ఆకాశాక మరువార్తారోరత్నమున్’ చూశాడు.”

“తర్వాత జుట్టు జుట్టు పట్టుకోడానికి గదా!”

“చూసి, ‘ఎవ్వరెవీపు భీకపారిణేక్షణ’ అంటూ తన పూరికి దారి అడిగాడు.”

“అప్పుడు నరూధిని ఏమంది తెలుసునా? ‘ఇంతలు కమ్మలుండ తెరువెవ్వరి వేడెడు భూమి రేండ్ర! యేకాంతమునందునున్న ఇవరాండ్ర వెనం బిడి వల్కరించు లాగింతయ కాక’ అంటూ ధులిపేసింది.”

“ఆ వెంటనే పూవు బొడరిండల్లను కెగిలు గారవించమంది.”

“ప్రవరుడు ‘నా’ అంటే ఏమంది తెలుసా? ‘యజ్ఞ కోటులన్ పాపసులౌటకున్ ఫలము మా కపుగిళ్ల సుఖించుటే కదా?’”

“వివరి కేమైంది? ‘ఇట్టి తుచ్చసుఖముల్ మీసాలపై తేనియర్’ అని తేల్చేశాడు ప్రవరుడు.”

ప్రసాద్ అన్నాడు: “ఇలాంటి వెన్నెలలోనే ద్రౌపది భీముణ్ణి సోగంధిక కమలం తెచ్చిపెట్టమని అడిగింది.”

“ఇలాంటి వెన్నెల లోనే రోమియో జూలియట్టు మాట్లాడుకున్నారు.”

“ఇలాంటి వెన్నెలలోనే నీర రాముణ్ణి అడవుల్లో ఒకసారి తిరగాలని ఉండని కోరింది.”

“ఇలాంటి వెన్నెలలోనే పోర్చియా జెసాని యోతో మాట్లాడింది. క్లియోపాట్రా— ఏంటినితో మాట్లాడింది. ఆర్లెండ్ ప్రేమగీతాలు వ్రాసాడు.”

“ఇలాంటి వెన్నెలలోనే కిరణ్మయి చంద్ర కిరణాలకంటే ఎక్కువగా మెరిసి పోతోంది.”

నాకు అప్పటికి ఆవరింతలోనున్నాయి. నేనన్నాను:

“నిద్రాచేస్తోందండి. లేకపోతే మిమ్మల్ని రాతల్లా వర్ణిస్తున్నారు. నిద్రాదేవి ప్రక్కమీదికి ఆహ్వానిస్తోంది.”

“ఆహ్వానించడానికి ఒకళ్లుండాలి. అవునా? ఇక్కడ ఆహ్వానించేవారు నిద్రాదేవి. ఎవరిని ఆహ్వానించింది? నిన్ను. ఒక్కసారి. ఇది బావుండలేదు. ఇంకొకలా దీన్ని నివరిస్తాను. నాకూ నిద్ర ముంచుకొస్తోంది. అంటే నన్నూ ఆహ్వానిస్తోందన్నమాట. అలా అనేకంటే యింకా— నిద్ర ఆవేళిస్తోందని అందాం. అప్పుడు ఆహ్వానించేది ప్రక్క నిద్ర కాదు. అదే ప్రక్క నిన్నూ — నిద్రాదేవి ఆవేళించింది గనుక — ఆహ్వానిస్తుంది. అప్పుడు, బెడ్ రాలాకు ఆహ్వానాన్ని యిద్దరం కాదనలేం గనుక...”

“అగండి, అగండి. అంతా బాగానే ఉంది కాని, యిందులో రెండు తప్పులున్నాయి. మొదటిది: ఒకే బెడ్ యిద్దర్నీ ఆహ్వానించాలని ఎక్కడా లేదు. నన్ను అగదిలో ఉన్న బెడ్, మిమ్మల్ని యీ గదిలో ఉన్న బెడ్ ఆహ్వానించవచ్చు. రెండు శృంగారం చివరికావేసరికి మోటుబారిపోయింది.”

“అయితే శృంగారాన్ని మరోలా సున్నితం చెయ్యడానికి ప్రయత్నిస్తాను. నిన్ను వర్ణించమా?”

“ఈ వర్ణన ఎన్నోసారి?”

“ప్రేమి వర్ణించు జిప్సా జిప్సా.”

“అవ్యయ మండోయ్! పురాణాల్లోంచి మీ యిష్టం వచ్చినట్లు వాక్యాలు వాడేసుకుంటున్నారు.”

“శనిదేవతేవా సరే పురాణాల్లోంచి తన అవసరానికి తగ్గ వాక్యాలు సేకరించుకోగలడు.”

ఇప్పుడు మీరన్న వాక్యం మనస్సులో యింకొకసారి అనుకోండి. మీ జిప్సా, శనిదేవత జిప్సా ఒకటే అయ్యేలా ఉంటే, మొదటి మాట — నన్ను వర్ణించనక్కర్లేదు. రెండు— అలాంటి జిప్సా మీ కక్కర్లేదనే అనుకుంటున్నాను.”

ఆ తర్వాత నిద్రకు ఉపక్రమించాం (వేరు వేరు ప్రక్కల మీదకు).

* * *

తర్వాత పీనులో ఒక క్రొత్త పాత్ర ప్రవేశించబోతోంది. ప్రసాద్, నేను మార్లాడు ప్రొద్దుట లేచిన తర్వాత అతను వాళ్ల పోస్టులుకు, నేను కాలిజీకి (కాలేజీ అని యింకా ఎవరైనా అంటూంటే వాళ్లు మోడర్నిటీకి వదేళ్లు వెనుకగా నమ్మన్న వారిలో చేరుతారని మనవి) తయారవుతున్నాం. తయారవుతుంటే ఒక ఉత్తరం వచ్చింది. మా నాన్నగారు చింపి చదువుతూ “అమ్మాయ్, రేపు ఎక్స్ప్రెస్లో మీ చెల్లెలొస్తోంది” అన్నారు.

ఈ చెల్లెలు మా చిన్నాన్నగారి కూతురు. పేరు రాజ్యలక్ష్మి, 17. మొన్ననే ప్రియునివర్చిటి పరీక్షలు వ్రాసింది. పరీక్షలవ్వగానే కలకత్తా తప్పకుండా రావాలని నేను వ్రాశాను. అది క్రిందటి సారి వచ్చి రెండు మూడేళ్లువుతోంది. తప్పకుండా వస్తానంటూ జవాబు వ్రాస్తూ అతి ముఖ్యమైన విషయం ఒకటి నాలో చెప్పవలసినది ఉందంటూ వ్రాసింది. రాజ్యలక్ష్మి వస్తోందంటే నాకు చాలా ఆనందం కలిగింది. మేము ముగ్గురం కలిసి కారు మీద మర్నాడు స్టేషన్కు వెళ్లి దాన్ని రిసీవ్ చేసుకోవాలను కున్నాను. ప్రసాద్లో మర్నాడు ట్రైన్ వేళకు చాలా ముందుగానే మా యింటికి రమ్మని చెప్పాను.

ఆ రోజు సాయంత్రమే మా కారు వెళింది. మర్నాడు మా నాన్నగారు మా యిద్దర్నీ వెళ్లి రిసీవ్ చేసుకోమన్నారు.

ప్రసాద్, నేను బస్సులో వెళుతున్నాం. మే మిద్దరమూ బస్సు ఎక్కినప్పుట్లుండి నిలబడే ఉన్నాం. చూర బ్రద్డి దాటగానే బ్రాఫ్ క్ జాన్ వస్తోంది. ఏ వాహనం కదలడం లేదు. రెండు నిమిషాలు, మూడు నిమిషాలు అయింది. మా ప్రక్కరైల్వ్ ఉన్నవాటిని ముందు పంపిస్తున్నారు. ఇంతలో

“అబ్బబ్బ ఏమిటి ఉక్క” అని వినిపించింది. ఆశ్చర్యంతో ఎవరూ అనిచూస్తే మాకు దగ్గర్లోనే ఉన్న పీట్ ఇద్దరాడవాళ్ళు కూర్చోని ఉన్నారు. ఒక అమ్మాయి వా నయస్సు గలది. రెండో అవిడ ఆ అమ్మాయి తల్లికావచ్చు. ఇండాకటి మాటలు ఆ అమ్మాయి అంది. ప్రసాద్ ఏదో అనబోయాడు. నేను “ఉమ్!” అని వారించాను. బస్సులోనేకాదు ఎక్కడైనా రే తెలుగువారు కనిపిస్తే మేమిద్దరం ఇంగ్లీషులోనే మాట్లాడుకోవాలని అంతకుముందు చెప్పిన ఆతనితో. ఇది గొప్పకనం కాదు. నేను వరికిణీ—వోణీ తప్ప వందరకాల డ్రేలు మేస్త్రాంటాను. ఒకసారి ఒక ముత్తైదువ నేను తెలుగులో మాట్లాడుతూంటే ఒకటే ఆశ్చర్యపోయింది. మన భాషలో చెప్పింటే వారు నొక్కుకుంది. అప్పుట్టుంచి యీ పాలిసీ మెదలుపెట్టాను. ఆ అమ్మాయి అంది:

“చూడు. ఆరగంటపేపు బస్సుల్ని ఆపెయ్యడమే కాకుండా మన బస్సు అట్టేబెట్టేసి మిగతా వాటిని ఎలా పంపించేస్తున్నాడో?”

ఇలాంటి ప్లాటియూడ్స్ పలుకుతూంటే విన్న ఏ యువకుడు పెళ్లి చేసుకుంటాడు యీ అమ్మాయిని? బస్సుల్ని ఎవరూ ఆపలేదు. రెండు, మన బస్సు ఏమిటి? ఈ నాయివ్ తనం పోతేగాని అడవాళ్ళు పెళ్లికి తగరు.

ప్రసాద్ వాల్లిద్దరూ కూర్చున్న సీట్ నే పట్టుకు నిలబడ్డాడు. ఆ అమ్మాయి దృష్టి ప్రసాద్ వేళ్ళ మీద పడింది. ప్రక్కనున్నావితో అంటోంది:

“అతని వేళ్ళు చూడు. అడవాళ్ళ వేళ్ళలా. గోరింటాకు కూడా పెట్టుకున్నాడు!”

బస్సులో వాల్లిద్దరే తెలుగు వాళ్ళనుకుండా ఏమిటి? మోరల్: బస్సులో తెలుగులో మాట్లాడక

పోయినా తెలుగువచ్చిన వాళ్ళు యింకా ఉండవచ్చు.

గోరింటాకు సంగతి ప్రసాద్ నెప్పుడూ అడగ లేడు. తర్వాత బస్సు కదిలింది. స్టేషన్ లో ప్రవేశించాం. ప్లాట్ ఫార్మ్ 13. ఎక్స్ ప్రెస్ ఒకగంట లేటు. కొంతపేపు నిలబడ్డాం. కూర్చున్నాం. మళ్ళీ నిలబడ్డాం. స్టేషన్ కు సంబంధించిన విషయాలన్నీటే మీదా చర్చించేశాం. ట్రేన్ మూతం రాలేదు. ఎన్ ఎస్ మెంట్స్ మూతం నిమిషానికొకటి వినిపిస్తున్నాయి. ఏ భాషలోదీ బాగా తెలియడంలేదు. వాకు బెంగాలీ కొద్దిగా వచ్చు. హిందీ, ఇంగ్లీషులలో చెప్పినవి కూడా బెంగాలీ లాగే ఉన్నాయి. ప్రసాద్ లో అదేమూటన్నాను. అతనన్నాడు:

“విజమే. చివరికి వాకు బెంగాలీలో చెప్పినదే బాగా అర్థమవుతోంది. ఉదాహరణకి చూడు:... ఏ గో నాంబర్ ప్లాట్ ఫార్మ్ కేకే దాన్ బజ్ కర్ దో మినిటే ర్ లాట్ బే! అంటే, పదకొండో నెంబర్ ప్లాట్ ఫార్మ్ నుండి వదిగంటల రెండు నిమిషాలకు (ఏదోరైలు) బయలుదేరుకు. మిగతా రెండుభాషల్లోనూ చెప్ప నక్కర్లేదని సజెన్ట్ చేస్తాను. ఐదో ఇంగ్లీషును పట్టుకొని బెంగాలీలా మాట్లాడితే ఎలా?”

“మనం ఇంగ్లీషును తెలుగులా మాట్లాడు తున్నామా, లేదా? బెంగాలీ వాళ్ళను అనడం ఎందుకు? అన్నాను.

“ఈ విషయంలో మనం చాలా డెవలప్ అవ్వాలి...”

మధ్యలో ఆపాను “ఆగండి. డెవలప్—ప్రాసెస్!”

“అహా! మీనాన్నగారిలా తయారవుతున్నావే” అన్నాడు ప్రసాద్.

“మనం యింకా మాట్లాడుతూంటే మాత్రెల్లల్ని పట్టుకోవడం కష్టమై పోతుంది. ట్రేన్ వచ్చేస్తోంది” అన్నాను.

ట్రేన్ వచ్చింది. రాజ్యలక్ష్మి దిగింది. సామాన్లు దింపడం, కౌగిలింతలు (మేమిద్దరమే) మొదలైనవి. చివరకాత ప్రసాద్ ను వదివయం చేశాను. రాజ్యం చాలా ఫిడుగైంది. ఒళ్ళు మూతం ఏమీ చెయ్యలేదు.

“రెండురోజులు ప్రయాణం అంటే బోరు కొట్టేసిందే. అసలు వాకు ప్రయాణం అంటేనే యుష్టంలేదు” అంది రాజ్యం.

చాలామందికి రైలుప్రయాణం అంటే యిష్టం ఉండదు. ఇది అయిష్టంకాదు. (ట్రావెల్ సిక్స్ లేక గ్రావెల్ ఫియర్ (స్ట్రెస్ ఫియర్ లా).

ట్రాక్స్ మీద యింటికి చేరుకున్నాం. ఇంటికి వెళ్లగానే మానాస్సుగారు రాజ్యంలో అన్నారు:

“ఏమీ రాజ్యం, నిన్ను పరిపాలించడానికి మీనాస్సు యింకా ఏ రాజకుమారుణ్ణి చూడలేదా?”

రాజ్యం యింతకుముందు వ్రాసిన అతిముఖ్య మైన సంగతి యిది కాదుగదా అని అనుమానం వేసింది. అది ఒంటరిగా ఉన్నప్పుడు యీ విషయం అడిగాను. ఇక్కడికి వచ్చేముందే ఎవరో పెళ్లిచూపులికి వచ్చారని చెప్పింది. ఎవరాలి చెప్పమంటే ఏమీ చెప్పలేదు. అతిగా సిగ్గు పడిపోయింది. పెళ్లంటే సిగ్గు పోయేవరకూ ఆడవాళ్లకు పెళ్లి చెయ్యకూడదు.

మేము నలుగురం కూర్చుని మాట్లాడు కుంటున్నాం. ఆరోజు సాయంత్రం. మానాస్సుగారు రాజ్యంను అడిగారు:

“మీ ఊళ్లో రోజంతా ఎలా తోచిపోతోందే? స్నేహితులెవరేనా ఉన్నారా లేక ఏవని లేకుండానే గడిపేస్తున్నావా?”

మధ్యలో ప్రసాద్ అన్నాడు:

“మన ఆడవాళ్లకి టైమ్ ఎలా గడపోతో తెలియదు.”

మానాస్సుగా రవ్వారు: “మనకు అంతకంటే తెలియదు. వాళ్లు యింటి దగ్గర వేర్వేరు చేస్తూఉంటే మనం అఫీసులో వేర్వేరు చేస్తాం.”

తర్వాత ఆయన తన తమ్ముడి గురించి కొంత సేపు అడిగారు. నా మనస్సులో యింకాక విషయం వేధిస్తోంది. దీనివేత పెళ్లిచూపుల ఎవరాలి ఎలా చెప్పించడమా? అని. నా బాణం ఉండనే ఉంది. ప్రజాజిత్. మా నాస్సుగారితో అన్నాను:

“నాన్నా, నాదొక ప్రజాజిత్. రాజ్యం యిక్కడికి వచ్చేముందే పెళ్లిచూపులు జరిగాయట. దాని వివరాలు చెబుతుంది.”

“మరి చెప్పవేమే? నాకొక ఫిద్ ఉంది— జేన్ ఆస్టిన్ లా పెళ్లి విషయాల గురించి మాట్లాడు

టం. పెళ్లికొడుకు పెరేమిటి? ఏ ఉద్యోగం చేస్తున్నాడు? వాళ్లదేవులు? విన్నేం అడిగాడు?”

రాజ్యం అంది. “అతని పేరు ఆదినారాయణ. ఉద్యోగం...”

“అతనే మడిగాడో చెప్పవే” అన్నాను నేను.

“నాకు రెండు నాలుకలు లేవు. ప్రసాద్ గారు కూడా వ్రళ్లులు వెయ్యడం మొదలుపెడితే నేనెవరికి సమాధానం చెప్పలేను. పెళ్లికొడుకు నన్నేమీ అడగలేదు. నాకే సిగ్గుయితే అతను రెట్టింపు సిగ్గులో కూర్చున్నాడు.”

మానాస్సుగారన్నారు: ‘మరింతెందుకుల రోషం. యువకులందరికీ యిదే నా సందేశం — రాన్, మేక్ వోట్—పెళ్లి చేసుకునే ఉద్దేశ్యం కలిగినప్పుడు గాని, ప్రేమించడానికి ముందు గాని రెండు పనులు చెయ్యాలి. ఒకటి, ‘లవర్స్ మన్స్ ఇర్స్’ సినిమా చూడాలి. ఎందుకంటే ప్రేమికులు సేర్వైకోవలసింది చాలా ఉంది. రెండు, ‘రోమియో అండ్ జూలియట్’ క్లుజ్జంగా చదవాలి. ముఖ్యంగా లవ్ సిన్స్. అదదాని ముందు ఒక్కమాట కూడా మాట్లాడలేని ఘన దెందుకండి! పోనీ, రాజ్యం, మిగతా వాళ్ల మడిగారు?”

“వాళ్ల నాస్సుగారనుకుంటాను ‘పాటలు వచ్చునా?’ అని అడిగారు.”

ఆడపెళ్లలే ఎందుకు పాదార్థి? ఇంత చదువూ చదువుకుని చాలామంది పెళ్లలా చేసుకోవాలో తెలుసుకోలేకపోతున్నారు. అమ్మాయి అందంగా ఉండాలి, తెల్లగా ఉండాలి, నీల వాయిచాలి, బెర్నార్డ్ షా చదివి ఉండాలి, సాగ్రే ఎవరో తెలిసుండాలి, రిట్ టెంర్ సినిమాలు చూసుండాలి. పెళ్లికొడుకుల మాట కొద్దాం. ఈ ఆదినారాయణ మాట కాదనుకో. కొంత మంది మాట. బయటికి ఎంత సిట్ గా తయారై వస్తారో రూమ్ లో దానికి వ్యతిరేకం. జాప్సేలా దుప్పు కోవాలో తెలియదు. ఇవన్నీ కూడా చూద్దానికి ఆ భార్య మణి రావలసిందే. అప్పుడే అయిందా, కాన్స్టెన్స్ మాట వింటే అనుడ దూరానికి పరుగు, ఆ పరుగు సినిమా హాయికు, సినిమా బోరు కొట్టేసిందంటూ రూమ్

కొచ్చి నాలుగు సిగరెట్లు కొల్పోసి మర్నాడు తొమ్మిదింటికి లేచడం. అటంపుని ఎరుగరు. డిబేట్లుంటే భయం. ఇంటర్వ్యూలంటే బెదురు.”

ప్రసాద్ అన్నాడు: “ఈ రోజుల్లో అటూ యిటూ కూడా పెర్లపెర్ల సమస్యే.”

“దానికేముంది? ఈ అరగంట ఇంటర్వ్యూలంటూ తీసి పారెయ్యాలి. అందంగా లేని వాళ్లందరికీ పెర్లళ్ల వచక్కలేదా? కాలిక్ రోడ్డు, యూనివర్సిటీలోనూ ప్రేగా తిరగనిస్తే ముందు ఆడదానితో మాట్లాడటం అంటూ తెలుస్తుంది. అందంగా ఉన్న అమ్మాయి ఎవరితోనూ మాట్లాడకుండా తిరిగితే అవిడకు పాస్ట్ ఉందని, ప్రేగా తిరిగితే ప్రజంట్ ఉందని అనేస్తారు. రెండువిధాలా ఫ్యావర్ లేదు ఆ అమ్మాయికి. మిగతా వాళ్లకు ఎలాగలేదు. ఒక్కమాటతో చెప్పాలంటే ఆడవాళ్లు మగవాళ్లను ఇంటర్వ్యూ చెయ్యడానికి సిద్ధంగా ఉండాలి. దానికి తగిన ప్రయత్నం చెయ్యాలి. ఒకటి—కలిసి తిరగండి కొన్నాళ్లు ఎవరు వద్దవ్వారు?”

“మొరాలిటి సంగతి ఆలోచించాలండి మనం” అన్నాడు ప్రసాద్.

“అదంతా పైచోట. అమెరికాలో డివోర్స్ లు ఎక్కువగా ఉంటే, యిక్కడా ఎక్కువగా ఉంటాయని ఎందుకనుకోవాలి? అక్కడ రోజుకు వందమంది ఆడ వాళ్లను కలుసుకుంటారు. నువ్వు వదువుకున్నవ్వాళ్లూ ఒక అమ్మాయితోనేనా మాట్లాడావా? ప్రస్తీ గురించి పూర్తిగా తెలియకముందే పెర్ల, పెర్ల గురించి పూర్తిగా తెలియక ముందే సిల్లలు —నేను ఆనడం మంచిది. రాజ్యం ఆనలిస్తోంది, రేణు ఎటో చూస్తోంది” అన్నారు మానాన్నగారు.

టీతో ఆరోజు కార్యక్రమం ముగిసింది.

* * *

మరొకరోజు, మావాళ్లుగారు యింటోల్లేరు. మేం ముగ్గురం కూర్చోని ఉన్నాం. రాజ్యంతో అన్నాను

“ఏమే, మీ సుందరాకారుణ్ణి వర్ణించలేదు. చెప్పు, మేమూ విని ఆనందిస్తాం.”

రాజ్యం అంది: “ఏమోనే, నాకు వర్ణించడం చేతకాదు. లావుగా మూత్రం ఉన్నాడు. కొద్దిగా బొజ్జ ఉన్నట్టుకూడా అనుమానం.”

ప్రసాద్ అన్నాడు: “బొజ్జా? ఆ అదినారాయణ గారికి ఎన్నేళ్లుంటాయేమిటి?”

“బొజ్జ కొద్దిగా ఉంది గనుక పాలికేళ్లుంటాయేమో!” అంది రాజ్యం.

నేనన్నాను: “కానీ కాన్సర్స్ మూత్రం నిజం కాదు.”

“కాన్సర్స్ లంటే ఏమిటి?” అంది రాజ్యం.

“వివర్యయం” అన్నాడు ప్రసాద్.

“వివర్యయం అంటే?

నేనన్నాను: “మార్కాలం. అదీ తెలియక పోతే ఎలా? హైస్కూల్లో నేర్చుకున్నది అప్పుడే మర్చిపోయావా? ఏకు అదినారాయణ రావలసిందే. పోనీ ఒక ఉదాహరణ చెబితే బోధపడుతుంది. రైల్వో అనవసరంగా చేన్ లాగితే రెండువందల యాభై రూపాయలు పైన్ అని రూలు. కానీ రెండువందల యాభై రూపాయలు దగ్గరున్నాయి కదా అని చేన్ లాగడం రూలు కాదు.”

ప్రసాద్ అన్నాడు: “రేణూ, అనవసరం అని ముందు అంటూ మళ్లీ చేన్ లాగడం బాగాలేదు. నేను మరొకటి చెబుతాను. వెనకటి కొకాయన తద్దినం పెడదామనుకుంటూంటే వనసకాయ దొరికితే వండి పెట్టాడు. అలాగని వనసకాయ దొరికి నప్పుడలా తద్దినం పెట్టాడని ఎక్కడలేదు.”

నేనన్నాను: “నే వింకొకటి చెప్పా? వెనకటి కొకాయన భార్య ఎఱి వీర కట్టుకుంది. అందుచేత ఎఱి వీర కట్టుకున్న వాళ్లంతా ఆయన భార్యలనడం తప్పన్నమాట.”

“కొంతమంది జాబ్బు చెరిగిపోతే దువ్వు కుం గారు. కొంతమంది దువ్వున జేబులో ఉంది కదా అని దువ్వుకుంటారు.”

“నేనింకా మంచిది చెబుతాను. సైథాగరస్ సిద్ధాంతానికి వివర్యయం....”

రాజ్యం మధ్యలో ఆపింది: “మీరిద్దరూ అగండి. నేనొకటి చెప్తానా? ఆవనరం వచ్చినప్పుడు ఉదాహరణలు చెబితే అందంగానే ఉంటుంది. కానీ ఉదాహరణలున్నాయి గదా అని అవనరం కల్పిస్తే...”

నేను మధ్యలో అన్నాను: “దీనర్థం ఏమిటి? మమ్మల్నిద్దర్నీ నోరుమూసుకోమని.”

రాజ్యం అంది: “దీనర్థం ఏమిటి? నన్ను మాట్లాడ్డం సరిగ్గా నేర్చుకోమనా?”

“నీకు నేను నేర్చగలవా? అదినారాయణగారి గురించి చెప్పు.”

“అదినారాయణ, అదినారాయణ— నేను చెప్తున్నా. ఇంకో విషయం మాట్లాడుకుందాం. లేక పోతే బయటికిపోదాం.”

* * *

రాజ్యం పదిహేను రోజులు ఉంది. రోజూ ప్రసాద్, నేను, అది కలిసే తిరిగేవాళ్లం. అది వెళ్లిపోయే లోపలే మానాన్నగారితో ఒక విషయం చెప్పింది, దాని పర్యవసానం రాజ్యంతో చెప్పింది ఆలోచిస్తూ వచ్చాను. మర్నాడే దాని ప్రయాణం. రోజూలాగే ప్రసాద్ సాయంత్రం వచ్చి మర్నాడు మాతో స్టేషన్ కు వస్తానని చెప్పి వెళ్లిపోయాడు. మానాన్నగారితో ఒంటరిగా మాట్లాడడానికి అవకాశం కోసం చూస్తున్నాను. రాత్రి భోజనం అవగానే రాజ్యం నిద్రపోయింది.. ద్రాయింగ్ రూమ్ లో నేను, మానాన్నగారు కూర్చోని ఉన్నాం. అయినేదో పుస్తకం చదువుతున్నారు. నేను మాగజైన్ చదువుతున్నట్లు సటిస్తున్నాను. కొంత సేపైన తర్వాత అన్నాను:

“నాన్నా, మిమ్మల్నొక ప్రశ్న అడుగుతాను. సమాధానం చెప్పి.”

అయిన తలెత్తి “తప్పకుండా” అన్నారు.

“నేనొక స్వయంచరం ఏర్పాటు చేస్తున్నాననుకోండి. వచ్చిన రాజకుమారుల్లో ప్రసాద్ ఒక కాండిడేట్ అనుకోండి. పూలమాల ఎవరి మెడలో వెయ్యాలి?

“స్వయంచరం అంటే స్వయంగా వరించడం అని. తండ్రి చెప్పిన వాళ్ల మెడలో పోరం వెయ్యమని కాదు.”

“నేను ప్రసాద్ మెడలో పోరం వేసేస్తున్నాను.”

“కంగ్రామ్యలేషన్స్!! లైసెన్స్ కి అప్లై చేశారా? అతనితో చెప్పివా?”

“రేపు అతనితో యీసంగతి చెబుదామనుకుంటున్నాను” అన్నాను.

* * *

మర్నాడు పదిగంటలకు ప్రసాద్ మాయుంటికి వచ్చాడు. నేను ఆశ్చర్యపోయాను. సాయంత్రం గదా ట్రైన్. గదిలో నేనొక్కరైనే ఉన్నాను. సరాసరి నాదగ్గరకు వచ్చి కూర్చున్నాడు.

“రేణూ, నీతో అర్జంట్ గా ఒక విషయం చెప్పడానికే యిప్పుడు వచ్చాను. మానాన్నగారి దగ్గర్నుండి ఉత్తరం వచ్చింది. నేనివాళీ యింటికి ప్రయాణం అవ్వాలి.” ఆ ఉత్తరం చూశాను. స్వహారాలేవో మాట్లాడాంనీ, వెంటనే బయల్దేరి రావలసిందనిపారాంశం. మానాన్నగారితో చెప్పింది. తర్వాత మనలు చక చకా జరిగిపోయాయి. మానాన్నగారు ఆరోజే రాజ్యం వెళ్లి ట్రైన్ లో రిజిస్ట్రేషన్ కోసం ప్రయత్నించ మున్నాడు. రిజిస్ట్రేషన్ వెయ్యగలిగాం.

వీడ్కోలు. స్టేషన్ కు వెళ్లిన తర్వాత ఎవరమూ ఎక్కువగా మాట్లాడటంలేదు. రాజ్యంతో మాత్రం నాకు తోచినవన్నీ చెబుతున్నాను. మొట్టమొదటిసారిగా దాని పెళ్లికి అటువైపు వస్తానని, బాగా చదువుకోమని, ఉత్తరాలు తరచుగా వ్రాయండి— మిగదామన్నీ మామూలు బోధలే.

* * *

వారంరోజులయింది. రాజ్యం డగ్గర్నుండి ఉత్తరం వచ్చింది. ప్రసాద్ వ్రాయలేదు. పదిరోజులు. పదిహేను రోజులు. రోజులు గడుస్తున్న కొద్దీ ఏరోజు కారోజే ప్రసాద్ దగ్గర్నుండి ఉత్తరం వస్తుందని ఎదురు చూస్తూనే ఉన్నాను. ఉత్తరంవచ్చినా అందులో ఏముంటుందోననే ఆత్రత కొంత. ఉత్తరాలన్నీ ఒకలాగే ఉండవు. ఉనికి వేరైనట్లుగానే పరిస్థితులు కూడా వేరువేరుగా ఉంటాయి. కొన్నివందల మైళ్ల దూరంలో మనుష్యులు ఎలా ఉన్నారో, ఏం చేస్తున్నారో ఊహించడం అంటే కష్టమే. అక్కడనుంచి ఉత్తరం రాకపోతే

కొంత ఊహించవచ్చు. ఉత్తరం వస్తే మరికొంత ఊహించవచ్చు. కాని మనీషి ఎదురుగా ఉండడంవేరు. ఇలా ఒక విషయం. కొన్ని విషయాలు ఎదురుగా చెప్పలేనివి ఉత్తరంలో ప్రాయడం తెలికగా ఉంటుంది. మాట్లాడటప్పుడు అలోచించుకోదానికి గల సమయం కంటే వ్రాసేటప్పుడు ఎక్కువ.

ఒకనెల దాటిన తర్వాత ప్రసాద్ దగ్గర్నుండి ఉత్తరం వచ్చింది. మానాన్నగారు, నేను కూర్చోని ఉన్నాం. ఉత్తరం విప్పి మానాన్నగారు కూడా వివేచి చదివాను.

"డియర్ రేణూ,

ఉత్తరం ఎలా మొదలు పెట్టాలో తెలియ కుండావుంది. మొదలుపెట్టిన తర్వాత ఎలా వ్రాయాలో తెలియడంలేదు. అంత్య నిష్కారం కంటే అది నిష్కారం మేలవ్వారు గనుక యిక్కడికి నేను రాగానే జరిగిన సంగతి వ్రాస్తాను. ఆ సంగతి వాపిల్లి గురించి. ముందు ఒక విషయం చెప్పడం అవసరంగా భావిస్తున్నాను. నిన్ను నేను ప్రేమించాను. ప్రేమించానని చెప్పడానికి అక్కడ ఉన్నవాళ్ళాల్లా ఎలా చెప్పిలో తెలియ లేదు. మానాన్నగారితో మాట్లాడి, తర్వాత మీనావు గారితో మాట్లాడి నీమనస్సు తెలుసుకుందామని అనుకున్నాను.

చిన్నప్పటినుండి మా నాన్నగారి ప్రభావం నామీద చాలాఉంది. నా పెళ్ళి, మిగతా యింటి విషయాలు ఒకదానికొకటి చాలా సంబంధం కలిగి ఉన్నాయనీ, అయిన ఊహించిన పరిస్థితుల్లో నేను నిన్ను పెళ్ళి చేసుకోవడం అర్థికంగాను, సాంఘికంగాను తనకేదిధంగానూ యిష్టంలేదని తేల్చి చెప్పేవారు. తండ్రి అన్న ఒక్కమాట, మిగతా వాళ్ళ అన్న వది ఘాటల్లా పని చేస్తుంది కొందరి మీద. ఆ మాటలో అధికారం, అనేకం అక్కర్లేదు. నామీద ఏది ఆపరేట్ చేస్తేందో వివరించలేకపోయాను. ఒక సంబంధం చూశాను. వివరాలు యిప్పుడు రాయాలనిపించడం లేదు. అటుపూర్తిగా మోడర్న్ కాలేక, యిటుపూర్తిగా తరిదండ్రులు చెప్పినది కాదనలేక ఏంచెయ్యాలో తెలియని పరిస్థితుల్లో చాలానుంది యువకులు నాలంటి వాళ్ళు ఉన్నారని నీకు తెలిసే ఉంటుంది. అందువేత నన్నపార్థం చేసుకోవని తలుస్తాను..."

మానాన్నగారవారు: "ఈ అపార్థం అన్న వదం తెలుగుభాషలోంచి ఎంత త్వరగా తీసేస్తే అంత మంచిది."

"...నా బలహీనత మీద(ఇది పూర్తిగా బలహీనత కాదని చెప్పగలను) మానాన్నగారు చాలా వ్యాఖ్యానించి ఉండవచ్చు. కాని నువ్వు అర్థం చేసుకుంటావనే తలుస్తాను.

నీ మనస్సు వాకిప్పటికీ తెలియదు. నీ మనస్సులో నేను ఉండి ఉంటే ఆందులో నుండి నిర్వాణి ద్వంగా పెత్తనీ వచ్చేసినందుకు నువ్వు బాధపడవచ్చు. భార్యగా నిన్ను పొందలేకపోవడానికి నేనే పూర్తిగా కారుకుణ్ణి కానని రాస్తే అనందిస్తాను.

నా హృదయంలో ఉన్నదంతా నీకు వ్రాసేశాను. మళ్ళీ కలకత్తా హోమ్స్ రోమ్ చెప్పలేను. స్నేహపూర్వకంగా మాత్రం ఉత్తరాలు వ్రాస్తాఉంది.

ఇట్లు,
ప్రసాద్"

పి.ఎస్. మీ నాన్నగారిపల్ల నేను నేర్చుకున్నది చాలా ఉంది. దాన్ని జీవితంలో ఉపయోగించడానికి ప్రయత్నిస్తానని మీనాన్నగారితో చెప్పు. నా రికార్డ్స్ కూడా అందజేయ్యి."

ఉత్తరం పూర్తిచేసి మా నాన్నగారి వైపు తిరిగాను.

"బాపుండమ్మాయ్. ప్రసాద్ వ్రాసింది నలభు గానే తోస్తోంది. అర్థిక సాంఘిక పరిస్థితులు అందరినీ ఒకలాగే ఉండాలని లేదు. ఉన్నా ఇడియాలజీస్ ఒకలా ఉండాలని లేదు. ఎవరికీ తోచినది వాళ్ళు చెప్పడంలో తప్పు లేదుగాని అది అందరూ ఒప్పుకోవాలనుకోవడం అంత మంచిదిగాదు. ప్రసాద్ జీవితం తాలూకు మిగతా సాక్టర్స్ తెలియకుండా నాకు వచ్చిన యాక్స్ షన్లో అతన్ని యిముద్ధరం భావ్యం కానేకాదు. ఐడెంటిటీస్ గురించి, బ్రూయిజింగ్స్ గురించి యింకా అలోచిస్తాను. ప్రసాద్ కు వ్రాసేటప్పుడు మాత్రం నా గుడ్ విషెన్ వ్రాయి" అన్నారు మానాన్నగారు.

మర్నాడు ప్రసాద్ కు జవాబు వ్రాసాను:

ప్రసాద్ గారికి,

మీ ఉత్తరం అందివది. సంగతులు తెలిసినవి. క్లిష్టమైన విషయాలను నటుల్గా నా మనస్సుకు

పాతుకొనేటట్లు వ్రాసారు. నా మనస్సు మీకు తెలియ లేదని వ్రాసారు. తెలియజేయ్యడం భావం. మీరు బయల్దేరడానికి ముందుకోజే మానాన్నగారిలో ప్రసాద్ అనే రాజకుమారుణ్ణి నేను పరిచానని చెప్పాను. ఆయన సంతోషం వ్యక్తపరిచారు. మర్నాడు మీతో యీ విషయం గురించి మా గొడ్డటానికి అవకాశం దొరకలేదు. 'స్త్రీ ఒకసారే పురుషుడికి హృదయం అర్పిస్తుంది'—యిలాంటివన్నీ వెనుకటి మాటలు... హృదయం అర్పించగానే ఎదుటి వారు అందుకోగలిగి ఉండాలని, ప్రేమించుకోగానే పెళ్ళిచేసుకోవాలని, ప్రేమికులకు పెళ్ళి కాకపోతే జీవితంలో వాళ్ళ మళ్ళీ కలుసుకోకూడదని — యిలా అనుకుంటే జీవితంలో వచ్చే కష్టాలను(మానసికమైనవి కూడా) ఎదుర్కోడానికి ధైర్యంలేని వారవ్వమాట. అలాంటి వారు పైకి రావడం కష్టం. కొన్నాళ్ళ పాటినా నా మనస్సు మీద పడిన ముద్ర గురించి ఆలోచించ కుండా ఉండలేను. కొంతకాలానికి మట్టుకు కాంప్రా మైజ్ కు రాగలవనే ధైర్యం ఉంది. మీరుకూడా మీ పరిస్థితుల్ని ధైర్యంగా ఎదుర్కుంటారని ఆశిస్తున్నాను.

అదవాళ్ళలో లేదాబున్నట్టు, మగదాళ్ళలోనూ ఉంటాయి. రాజ్యానికి పదహారేళ్ళ వచ్చినప్పట్నూంచి పెళ్ళి చేసేయ్యాంబని వాళ్ళ నాన్న ఎంత తొందర పడుతున్నారో, నా అంతట నేను పెళ్ళి చేసుకోవాలను కునేవరకూ అమాట రంపెట్టలేదు మానాన్నగారు. రాజ్యం ఉత్తరం వ్రాసింది—పెళ్ళి గురించి సువ్వేసును కుంటున్నావంటూ. మా యిద్దరి పెళ్ళిళ్ళూ ఒకటా జరుగవు. ఆ విధంగానే మీరు, దాన్ని చూద్దానికి వచ్చిన ఆదినారాయణ గారూను. మీరు కంకర్తలో ఉంటే, ఆయన ఆంధ్రలో ఉన్నారు. సోస్టేట్ లాలాకు ప్రభావం మన మీద లేకపోతే మనం మానవులమే

కాము. ఆయన చదువుసంధ్యలు చేరు, ఆయన పెరిగిన పరిస్థితులు చేరు. మీ పరిస్థితులు చేరు.

మీ పరిస్థితుల్ని నేనుపూర్తిగా అర్థం చేసుకో గలుగుతున్నాను. నాకు పుట్టినప్పటి నుండి ఆర్థిక యిబ్బందులన్నవి తెలియవు. అనుభవిస్తేగాని చాలా విషయాల గురించి మాట్లాడలేమని నా ఉద్దేశ్యం. నాకంటే జీవితంలో ఎక్కువ అనుభవం (యిబ్బందుల విషయంలో) ఉన్న మీరు వ్రాసినవన్నీ నేను అర్థం చేసుకోగలిగాను.

మీ ఉత్తరం మా నాన్నగారికి చదివి వినిపించాను. మా నాన్నగారు మీరనుకున్నట్లు వ్యాఖ్యలేపి చెయ్యలేదు. ఇప్పటికే యిలాంటి విషయాల మీద ఆలోచించి ఉన్నా మిగతా ఫాక్టర్స్ కూడా కనిపిస్తే చేసి తన రిసర్చ్ కొనసాగిస్తానన్నారు. ఆ రిసర్చ్ లో ఐడెంటిటీస్ అని, ట్రూయిజిస్ అని ఏవో అన్నారు. నాకు అంతగా బోధపడలేదు. మీరు మాఫ్ మెటిక్స్ వారు గమక యా ఐడెంటిటీస్ యొక్క అర్థం వివరించగలరు.

మనం జీవితాంతం స్నేహితుల్లా ఉండిపోవడానికి మన మధ్యలో ఎవరి ఆటంకమూ లేదు. మీపెళ్ళి త్వరలోనే జరగవచ్చని ఆశిస్తున్నాను. రావడానికి ప్రయత్నిస్తాను. పెళ్ళియైన తర్వాత మీ భార్యతో మాత్రం మనిద్దరికీగల పరిచయం పూర్తిగా తెలియ జేయవలసిందిగా కోరుతున్నాను. ఈ ఉత్తరం మీ భార్యకు తప్పకుండా చూపించండి. లేకపోతే ఆవిడ నన్ను సురోలా ఊహించుకోవచ్చు. మానాన్నగారు మీకు తన గుడ్ విషెస్ తెలియజేయ్యమన్నారు. మీరు వెంటనే జవాబు వ్రాయాలి. మీ ఉత్తరం కోసం రేపట్నుంచే ఎదురు చూస్తాను.

ఇట్లు
"కిరణ్మయి"

[“ఈ కథలో కొన్ని ఇంగ్లీషు పదాలు వాడవలసిన అవసరం కలిగింది. కొన్ని ఇంగ్లీషు పదాలను మనం ఉచ్చరించ గలిగినా వ్రాసేటప్పుడు చిక్కుకొచ్చే సందర్భాలు కొన్ని ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు ‘టాంక్’ అనిగాని, ‘టేంక్’ అనిగాని వ్రాస్తే బావుండదు కనుక, ‘ట్యాంక్’ అని వ్రాస్తున్నాము. మొదటి రెండూ వ్రాసేటప్పుడు ఎంత బావుండలేదో, మూడోది పరికటప్పుడు అలాగే బావుండదని అంతా ఒప్పుకుంటారు. అక్షరం లేకపోతే సృష్టించాలని నా ఉద్దేశ్యం. ఎది ప్రవేశపెట్టినా మొదట్లో కష్టంగానే ఉంటుంది. కానీ అలవాటుపడిన తర్వాతగాని దానిలోగల లాభనష్టాలు అందనా వెయ్యలేం. ఈ దృష్టితో ఆలోచించి

ఇంగ్లీషులో 'అ' కారానికి 'ఏ' కారానికి మధ్యలో వంకవలసినవచ్చివచ్చడల్లా, రెండు స్వరాలూ కలిసిన ఒక సంకేతం 'పెట్టుకోవాలి' అని ఈ రచయిత సూచించారు.

కాని,

ఒక భాషకు పరిపర భాషలతోనో, అన్యదేశభాషలతోనో సన్నిహితత్వం ఏర్పడినప్పుడు కొన్ని కొత్త ఉచ్చారణలు ఆ భాషలో ప్రవేశిస్తాయి. వాని కొక ప్రత్యేకమైన అక్షర సంకేతం లేకపోయినా జనం ఆ ప్రత్యేక ఉచ్చారణలను అంపరమకుని వ్యవహరిస్తారు. ఇది అనాదిగా ముస్తన్న విషయం. తెలుగులో తాటాకు, తోడాపు వంటి పదాల మధ్యాస్యఉచ్చారణ ఇలాంటిదే. ఇది మన ప్రాచీన లాక్షణికులదృష్టికి రాకపోలేదు. కాని వారు అది కూడా సందికార్యం పరిణామంగా వచ్చినదన్న భావంతోనో, అకారోచ్చారణ భేదం అని అనుకోవడం వల్లనో ప్రత్యేకాక్షర సంకేతం పెట్టుకోలేదు.

అయితే ఇంగ్లీషు సంబంధంతో మనకు ఈ ఉచ్చారణ—నాలుకను దొర్లించిగాని, పెడవులను అప్పలించి గాని చేసే ఉచ్చారణ—చాలా అమరమైంది. దీనిని గుర్తించడానికి ఆయాచోట్ల చుక్కతో, గీతలోపెట్టి పుచ్చురించే వద్దలిని శ్రీ లక్ష్మణరావు మొదలంబునవారు సూచించారు. భారతి లోగడ ఈవిధంగా కొన్ని వ్యాసాలు ప్రకటించి కూడా వుంది.

కాని, ఈ ఉచ్చారణ అంగ్లభాష సంబంధంవల్ల తెలుగువారికి బాగా అలవాటుయింది గనుక, దీనికి ప్రత్యేక లిపి అమరం లేదని, పాఠకులు ఆ విధంగా చదువుకోగలరని మా విశ్వాసం. —సం.]

ప్రథమ పద్యాండ్ర వ్యాకరణము

డా॥ బొడ్డుపలి పురుషోత్తం

రచనా విధానమునుబట్టి తెలుగుభాషకు వ్యాకరణములు ఈ క్రింది విధములుగా వింగడించబడినవి.

- (1) సంస్కృత శ్లోకములయందు ఆంధ్ర శబ్దచింతామణి, వికృతి వివేకములేక అధర్వణ కారికావళి, పారికారికావళి, మున్నగున విట్టివి. ఇందలి కారికలనే తగు రీతిని విశిషి స్మృతములుగాను వర్ణించుకొనదగును.
- (2) సంస్కృత స్మృతములందు వైకృతచంద్రిక దీనిని మంచెల్ల వాసుదేవ కవి రచించెను. ఇది యింత దమక ప్రచురించబడక పోవుట విచార్యము.

ఆంధ్రకౌముది

ఇది మండలిక్ష్మీస్థసింహ కవి నిరచితము. దీనిని 1895 లో విశాఖజ్యోతిషము ఆర్మిప్రెస్ వారు తొలుత ప్రచురించిరి. ఇందలి స్మృతములు దేవనాగరి లిపిలోను, ఉదాహరణములు తెలుగు లిపిలోను ఉన్నవి. గ్రంథపీఠికలోని కలిపయ విషయము లాధారముగా ఆచార్య గంటిజోగి సోమయాజులు గారి వ్యాకృతి క్రీ. శ. 1670 ప్రాంతమున రచితమై యుండునని ఊహించిరి. కాని అనేకాంతరంగిక సాక్ష్యములనుబట్టి యిది ప్రాచీన వ్యాకృతిగా కానరాదు. సిద్ధాంతకౌముది కిది అనుకరణముగా కనుపట్టినను, రచన చాల సంక్షిప్తము. ఇందనేకములగు అవకతవకలు గూడ గలవు. "From the quotations Contained in the work, it may be inferred that he lived in recent years" అని ప్రాచ్య గ్రంథాలయాధికారుల యభిప్రాయము.

చిన్నయసూరి స్మృతాంధ్ర వ్యాకరణము

ఇదియు సమగ్రముగా కనుపట్టదు. లోప భూయిష్టమై నది. ఇందనేక స్మృతములు వివరణము నపేక్షించుచున్నవి. చిన్నయసూరి తా నొక స్మృతాంధ్ర వ్యాకరణమును సంస్కృతమునందు సమగ్రముగా వ్రాసి

నట్లును, అందలి కొన్ని స్మృతములను బాలుర కుపయుక్త మగుస్థులుగా తెనుగున కనువదించినట్లును ఈ క్రింది పద్యమువలన తెలియును.

"మును మదుపజ్జంబగుచుం
దనరిన వ్యాకృతిని స్మృతతతి యొక కొంతం
దెవెగించి యిది పుటించితి
ననయము బాలావబోధమగు భంగి దగన్"

సమగ్రముగా తెనుగు శబ్దలక్షణము తెలిసి కొనవలయునను వేద్యులవారలు ఈ మూల వ్యాకృతి యగు స్మృతాంధ్రవ్యాకరణమును జాడవలయు, ననియు సూరి ఆకాంక్షించెను. ఇప్పుడు లభించుచున్న స్మృతాంధ్రవ్యాకరణము, సమగ్రముగా తాను వ్రాసి నట్లు సూరి చెప్పుకొన్నవ్యాకరణమునకు విత్తప్రతిగా నో, తొలి రూపము వంటిదిగానో భావింపనగునని కొందఱ యభిప్రాయము.

3. పద్యములందు రచించబడినవి: వీవిలో ప్రథమము, ప్రధానముగు ఆంధ్రభాషా భూషణమును గూర్చి యిందు విపులముగా పరామర్శితము.

4. తెలుగు స్మృతములందు రచించబడినవి: చిన్నయసూరి బాలవ్యాకరణము, ప్రాథమ్యవ్యాకరణము మున్నగునవి.

5. గద్యాంధ్ర వ్యాకరణములు

వీనినే వివరణాత్మక వ్యాకృతులనియు ననదగును. ఈ రచయితలకు 'అల్పాక్షర మనంద్రిగ్దేవ, సారవత్ విశ్వతోముఖదే, అస్తోక మవచద్యంధ స్మృతవో స్మృతవిదో విదూ' అను లక్ష్యముతో స్మృతరచన చేయవలయునన్న ఆశయములేదు. విషయవివరణవే వీని ప్రధానలక్ష్యము. శ్రీ రావిపాటి గురుమూర్తి

శాస్త్రి విరచితముగా “తెలుగు వ్యాకరణము”
శ్రీ ఉదయగిరి శేషయ్య “తెలుగువ్యాకరణ
సంగ్రహము”, టి. యం. శేషగిరిశాస్త్రి “ఆంధ్రశబ్ద
తత్వము” కుప్పబిల్లి య్యంగారు “సర్వలక్షణసార
సంగ్రహము”, శ్రీ వావిలికొలను సుబ్బారావు “మలభ
వ్యాకరణము” శ్రీ మల్లాది సూర్యవార్యులుశాస్త్రి
“ఆంధ్రశబ్దానుశాసనము” శ్రీ వజ్జిల చినసీతారామ
శాస్త్రి “బాలవ్యాకరణోద్యోతాను” లిట్టి విగానెన్నవచ్చును.

పద్యాంధ్రవ్యాకరణముల గూర్చిన సంక్షిప్త
చరిత్రమును, వాని యందరి లక్షణ లక్షణములను
వరామిర్నించు లక్ష్యముతో ప్రథమ పద్యాంధ్రవ్యాకరణ
మును ఇటు సమీక్షించెను.

ఆంధ్రభాషా భూషణము

క్రీ.శ.13 శ, మూలభూషిక కేతన కర్త. ఇది 192
పద్యములతో పరిమితమైన వ్యాకరణము. (అటునటు వచన
ములును లేకపోలేదు.) ఆంధ్ర శబ్దచింతామణి అర్పించిన
మైన వ్యాకృతియని, బహుళః నిలకూలి బాలసరస్వతియే
దీనిని వ్రాసియుండునని భావించు అభునికులు తాం
మంది ఈ వ్యాకృతియే తెలుగుభాషకు తొలిదని
భావించురు. ఇందులకు కేతన

“మున్ను తెమగునకు లక్షణ
మెన్నడు నెవ్వరును జెప్ప రే జెప్పెద వి
ద్యన్నికరమా మది మెచ్చగ

నన్నయభట్టాదికవిజనంబుల కరుణన్”
అని చెప్పుకొనుటయు సుపరిచితమైన యుండును.

సంస్కృతమునందు విరచితమైన కొన్ని
వ్యాకృతులందు లక్షణమేకాని లక్ష్యములు తత్కర్తలచే
కూర్చబడినవికావు. అని తరువాలి బీకార్తలు,
వ్యాఖ్యాతలు, అనువాదకులుచేకూర్చినవి. కాని అరీతిగా
గాక లక్ష్యలక్షణములు రెండును కేతన చేతనే కూర్చ
బడినవి. కొన్నిచోట్ల లక్ష్యములుమాత్రమే యుండును.

కేతన తాను వ్రాసినది చిన్న వ్యాకృతియే
యైనను, తన్ను ‘ఆ షణ్ముఖిపాణి’లకు నగు నెన
యని ‘భాషావేదులు సంతోషించు’ని విశేషముగా
అశించినట్లు కనిపించును. ఒక సమగ్ర వ్యాకరణము
ఆంధ్రభాషకు రచింపవలయునను ఉదాహరణ మూతని
కున్నట్లు కాసరాదు. ఆంధ్రభాషా ప్రవేశమున కాతడు

మార దర్శి కావలయుననియే అతని ఉద్దేశ్యము
ఒకక్రిత గ్రామమునందు, ‘ఫలానా’వారి యిల్లెక్కడని
అడుగుదుము. ఇందులకు కొందరు గొందులు,
నందులు, సంకేతములు చెప్పి పొమ్మందురు. కొందఱు
దారులు తామే స్వయముగా వచ్చి ఇంటినద్ద దిగివిడచి
పోదురు. ఇందేది యుత్తమమని ప్రశ్నింప వనిలేదు.
మొదటి పద్ధతి ప్రకారము అడిగినవాడు కొంత తన
బుద్ధిని కూడ ఉపయోగింపవలసి యుండును. ఇందు
పొరబడి ఒక యింటికి మారుగా ఇంకొక యింటిలో
ప్రవేశించుట కవకాశముండును. రెండవ పద్ధతిలో
ఇట్టి దాని కవకాశముండదు. ఈ రెండును గాక
మగ్గే మార్గ మొకడున్నది. కొంతదనుకవచ్చిరూఢముగా
గుర్తుచూపవచ్చును. కేతన తొలిదానినే త్రొక్కె
ననవచ్చు ననుటకీ క్రింది పద్యమే సాక్ష్యము.

“కంచి నెల్లారు మజి యోర్నుగ్గ ల్లయోధ్య
యనుపురంబులెన్ గంగ కరుగు మనిన
వగిది, నొక త్రోవ జూపెద, బహువధంబు
తాంధ్రభాషకు గలవని యరసికొనుడు.”

ఆంధ్రభాషాగ్రాణమున కనేక మార్గము
లున్నట్లును, అందు తా నీరీతిగా, మూలముగా మార్గ
సూచనము మాత్రమే చేయవలసివచ్చును కేతన
వనిచెను. కావున కేతన తన రచనను సమగ్రముగా
గావించలేదని విమర్శించరాదు. ఏలవ ఏ రచయిత
ఏ అశయుముతో తన రచన సాగించెనో గుర్తించి,
ఆ అశయ సిద్ధిని అతడు గాంచెనో లేదో పరమర్శింప
వలయుననే కాని అతడాంపని దానిని మన మూతని
నుండి అలింపరాదను విమర్శన సూక్ష్మము
నిట్లొకచో శ్రీ అరవిందులు తెలియవలసిరి.

“The true spirit of criticism is to
seek in a literature what we can find in
it of great or beautiful, not to demand
from it what it does not seek to give us”.
కాని కేతన విషయములో వచ్చిన చిక్కు ఆతడు తన్ను
పాణివ్యాదులతో పోల్చుకొనుట. నక్కెక్కడ? నాక
లోకమెక్కడ?? కేతన తన పరిధి తెలియవంత అని
వేకిగాడు. బహుళ, యిది ప్రక్షిప్తమేమా!! లేదా తాను
తొలి వ్యాకృతిని తెలుగునకు కూర్చివానను మోజతో
చెప్పుకొనియుండును. అభునికులకు నిట్టి సర్దాల
లేకపోవు.

కేతన సంస్కృతమే అష్టాదశలకు తల్లి యని, అట్టి సంస్కృతము, తజ్జన్యమునగు తద్భవము కాక, స్వతంత్రముగా కల్గిన భాషయు కొంత గలదని, ఈ మొత్తము కలిపిన భాషయే “తెనుగు భాషనాగ నిమిత్తికెక్కె” అని ఉద్ఘాటించెను. (14వ). ఇది యంతయు ఆంధ్రభాష యని ఆతడు భావించ లేడు. ఆతడు రచించినది ‘ఆంధ్రభాషాభిజ్ఞానమే’ అయినను, ఆంధ్రపదము వాతడు పట్టె నచోటులను ప్రయోగించలేదు. అది యట్లుండును. ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి యందువలె ఇందు ప్రాకృతముల ప్రవర్తలేదు. కాని కేతన ప్రాకృత ప్రసక్తి నొక్క మారు గావించెను. అది యిది:

సంస్కృత ప్రాకృతాది లక్షణము జెప్పి
తెనుగునకు లక్షణము జెప్పకునికి యెల్ల
గవిజనంబులనేరదుగాదు నన్న
ధన్యగావించె దలచిన తలపుగాని.”

ఇది ఒక సందేహము. సంస్కృత ప్రాకృతాది లక్షణములు జెప్పిన కవి జనము తెవరు? తెనుగు కవులే కావలయును. ఎవరో అయినచో వారు తెనుగునకు లక్షణమునేల చెప్పుదురు? దీనిని బట్టి తెనుగు కవులు కొందఱు పక్ష్యమూ కవుల కుపయుక్తమగు నట్లుగా సంస్కృత ప్రాకృతములకు లక్షణము నేర్పజేయుచుందురు. అని యానాడు లభ్యములు అగులరేదని భావించవలయును. కేతన కాలమున ఆంధ్రదేశములో ప్రాకృతవ్యాకరణములు కూడ సంస్కృతములోపాలు పశనపాశము లందుండె ననుటకీ వద్దయు తోడ్పడుచున్నది. అయినను కేతన సంస్కృతసమములట్లు ప్రాకృతసమములనుగాని, సంస్కృతభవములట్లుగా ప్రాకృతభవములను గాని గుర్తింపలేదు. వరవాత్మక వ్యాకరణము రచించు వానికి ప్రాకృతములలో తెనుగునకు గల సంబంధము చారిత్రకము కావున నిరూపింపవలసిన పనిలేదు. ప్రాకృత సమములనన్నింటిని ప్రాకృతభవములుగానో, సంస్కృతభవములుగానో పరిగణించినను ప్రమాదము లేదు. నీరి, అగ్ని ఇత్యాదులు నేటి విద్యార్థులు శ్రీ, అగ్ని అను ప్రకృతులకు వికృతులుగా గ్రహించు చున్నారు. కాని ఒక్కచోట ప్రమాదము వాటిల్లు చున్నది. సంస్కృతమునందలి ‘య’ కారము సూటిగా తెనుగునకుఁ జేరునపుడు యకారము రోపించుచున్నది.

ఉదా॥ యశము—అసము, యుగ—ఉగము, యువతి—ఉవిద ఇత్యాదులు. ఇట్లు యకారము రోపించు పదములకన్న యకారము జకారముగా మారు పదములే తెనుగునందెక్కువ. ఈ మార్పు ప్రాకృతభాషలో కల్గి, రవ్యాకరమున తెనుగున ప్రవేశించినది. ఈ ఒక్కచోట నైన ప్రాకృతము లేక భవములను అంగీకరింపక తప్పదు. సంస్కృతభవము లనుటకు వీలులేదు. వీలన సంస్కృత యకారము తెనుగున ఆకారమగును గదా! కావున యాత్ర—తాత్ర, యముడు—జముడు ఇట్టివి ప్రాకృతభవములనిగాని, ప్రాకృత సమములని గాని అనకతప్పదు.

కర్ణాట తమిళ భాషలయందును ప్రాకృత సమ భవములు గుర్తింపబడలేదు. ఒక కర్ణాట భాషా చరిత్రకారుడు ఈ సందర్భమున వీనిని గుర్తించిన తెనుగు వ్యాకరణ విజ్ఞతనే యట్లు ప్రశంసించెను.

“The word tat in the compounds tatsama and tatbhava is taken in Kannada grammars to denote Sanskrit but in Telugu it is taken to denote Prakrit also, and this classification is desirable since there are instances of words, which it is easier to derive from Prakrit than from Sanskrit”.

(History of Kannada Language by R. Narasimbacharya. p. 115.)

సాంకేతిక పదములు

శాస్త్ర రచన సాంకేతిక పదముల మీదనే ఆధారపడియున్నది. ఏ శాస్త్ర రచనయైనను ప్రాచీన పారిభాషిక పదములను మార్చుకొని గాని, ఉపజ్ఞ కొలది స్వకీయములను కల్పించుకొనిగాని అధి పుద్ధిపదవలసె యున్నది. పాణినిలో బోల్చుకొన్న కేతనలో నీ దృష్టి కానరాదు.

కేతన అచ్చులు, హల్లులు అను పాణి నీయ సంజ్ఞలనుఁ స్వరములు, వ్యంజనములు, అంతస్తలు, హిష్మలు అను ప్రాతికాభ్యా సంజ్ఞలను ఉపయోగించెను. తత్సమము, తద్భవము, దేక్యము అను పారిభాషిక పదములను ప్రాకృత వ్యాకరణ ముల నుండియైన గాని, భరతుని వాల్మీకాశ్రమము, దండి కావ్యాదర్శకుల నుండిగాని గ్రహించె నవవచ్చును.

మూలశంకకు త్వరగా నమ్మకమైన హెడెన్ సాతో చీకీత్తును పొందండి -శస్త్రచీకీత్తు అవసరములేదు!

సహించలేని బాధ ఉందా! తీవ్రంగా దురద
వుందా? మంటితే నెత్తురు పడుతుందా?
అమోఘమైన చికిత్స ఎంతమాత్రము కాల
యాపన చేయవద్దు! ఉపేక్షిస్తే తీవ్రమైన పరి
స్థితులకు దారితీసి శస్త్ర చికిత్స తప్పనిసరి
యౌతుంది. సకాలంలో హెడెన్ సాతో ఉపశమ
నాన్ని పొందండి. ఇది నమ్మకమైన జర్మను
మూలశంక విరేచనము. 108 దేశాలలో వైద్యు
లందరూ శిఫారసు చేస్తున్నారు. హెడెన్ సా
శీఘ్రంగా గుణాన్నిచ్చి బాధను దురదను
శమింపజేస్తుంది-విరేచనము ఎంతమాత్రము
కష్టమనిపించదు. హెడెన్ సా లో ఉండే
అమోఘమైన మందులు సామర్థ్యంగా
గుణాన్ని కలిగించిర క్షణికాలను ముకుళింప
జేసి అరోగ్యకరమైన తీన్యూ రంధ్రాలవ్రవ్వ
ద్దికి సహకరిస్తుంది. గమనించండి. మూలశంక
లకు సకాలంలో హెడెన్ సా చికిత్స చేసుకుంటే
మున్ముందు శస్త్ర చికిత్స అవసరముండదు!
హెడెన్ సాలో ముత్తును కల్పించే మందులు
ఏమియు లేవు.

అవైజ్డ్ ఆర్గ్స్ హెల్తంజ్ అఫ్ గిలంజ్
ఇండియాలో పీరియ్ కడూర్ రేయిలదిగిర్తి.

డి డాల్టర్ కంపెనీ

337, కంబెల్స్ స్ట్రీట్ మద్రాసు-1.

క్రెడిట్ పొందవలెను రిమిట్టెంట్స్ అండ్ రిసెప్టెంట్స్.

'గ్రామ్యము' అను పరిభాషను తొలి లక్షణ గ్రంథ
ముగా నెంచదగు "కవితాశాస్త్రము" నుండి
స్వీకరించెయ్యవలెను. ఈ విషయము ముందు
నిరూపితము. 'అచ్చతెనుగు' అనునది కేతన
ఉపన్యాస కల్పించినదిగానే కనుపించును. దీని
సరామర్శయు ముందు జరుగును.

సంస్కృతమునందు తపరకరణము, ఇత్సంజ్ఞ
వంటి వానిని తానును కల్పించవలయునని కేతన
ఉత్పాదించి యిట్లు నుడివెను. "లక్షణములు
దెలిపెడుచో నక్షరములు దెలియు కొలకు ననువైన
క్రియన్, శిక్షార్థముగాఁ బల్కెద, లొక్షణీకులు
తప్పుగాఁ దలచుకుండు మదిన్" (33 పల్). కాని
యందును సీతదోక నిర్దిష్ట విధానము ననుస
రింపక పోవుట విచార్యము. పుట్టు, ముట్టు,
దుట్టు, కుట్టు, నుట్టు, నట్టు, రుట్టు, దుట్టు
అనురీతిగా పొల్లులకును, అట్టు, ఇట్టు, ఉట్టు
అనురీతిని అచ్చులకును జేర్చెను. ఇంతకు దీని
వలన సీతడు సాధించినది 'కారము' అను ప్రత్యయ
ప్రయోగము చేయుకుండగాని; అక్షరము అని
ప్రయోగింపకుండగాని పద్యమును నడపుట. డీత్తు
కిత్తులకున్నట్లు వీనికి వ్యాకరణ కార్యములలో
విశేష ప్రయోజనము లేదు. యుక్తి అనిగాని,
యదాగమమనికాని యునక కేతన కేవలము యుకార
మనియే యునెను. (49 పల్). ఆగమాదేశాదులను
గూడ సీతడు దాటవలెను ప్రయోగింపలేదు. ఆదేశము
నకు 'త్రోచివచ్చు' నని యీతడు ఛక్కగా
నుడివెను. (62 పల్). కాని ఒకచో నిగ్రహము
తప్పి కాబోలును "పునాదేశము"ని నుడివెను.
(119 పల్). ఇట్లే 'వికల్పము'నియు నొకచో వదిలి
వెను. (51 పల్). బహుళము, విభాష అనునవి
యందువలయుక్తములు కావు.

అంధ్రకర్ణాటాదుల యందు కల్పించ
బడిన ప్రాణులు, ప్రాణములు, వక్రములు, వక్రతమ
ములు, వరుషములు, పరశములు, స్థిరములు
దంత్యలావన్యలేదములు; కళ, ద్రుతప్రకృతికము,
దేవవిభక్తికము, మహద్వాచకము, అమహద్వాచ
కము, తద్దర్శార్థకము, సమాసకము వంటి పారి
భాషిక పదము లాంధ్రభాషాభాషణమునందు లేవు.

అర్థము (mood) పరస్మాపదార్థకభూతార్థకాదులని యిందువలయుకన్ము.

(ద్రుతప్రకృతికము అనుటకు మూలగా కేతన 'నాంతంజైవ పదంబుల' (54 ప||) అని ప్రయోగించెను. ఇటు 'నంతమ'ని యుండు టుచితము. తక్కిన పాదాది అచ్చులు కూడ దీర్ఘములు కావు. అట్లుకానిచో 'న + అంతము' అని గ్రహింప వలయును. అప్పుడు 'న' లోని అత్వము తక్కిన పాల్గులందు వలె ఉచ్చారణ సౌలభ్యమునకు తెచ్చి పెట్టుకొన్నదిగానే యెంచవలయును. 'సెల్లునకారమే' (59 ప||) కొన్ని పదాంతములయందుండునని యూహించెను. దీనికే చింతామణి కర్త ద్రుతమని పేరెడిను.

సంధి, సమాసము, విశేషణము, విభక్తి, క్రియ, ప్రధానము, అను సంస్కృత వ్యాకరణ ప్రమర సంజ్ఞలను కేతన కూడ ఉపయోగించెను. కాని సర్వనామమునుటకు మారుగా ఈతఁడు, "యుష్మదస్మత్పదంబు"లనెను. (105 ప||, 106 ప.). ఈ రీతిగనే కృదంతములు, తద్దితాంతములు మున్నగు వానిని కూడ కేతన గ్రహింపక అట్టి వానిని కొంచెముగా మాత్రము సూచించెను. పురుష, ఘము, అనుస్వారదులును, తత్పురుష, కర్మధారయ, బహువ్రీహి అనురీతి నీతఁడునయోగింపలేదు.

క్వార్థమును దాని నీతఁడు యర్థాంతంబునుట మిక్కిలి సముచితము. ఇట్లు పారిభాషిక పదప్రయోగ విషయమున చింతామణ్యాదులతో నీ పద్యాంధ్రవ్యాకరణము పూర్తిగా భేదించుటను బట్టి కేతనను కొంతవఱకు స్వతంత్ర మార్గగమిగా భావించవగును. సంస్కృత సంజ్ఞాదికము మనయోగించకుండునుండునట్లు కేతన చూపిన నిగ్రహము మిక్కిలి ప్రశంసయు.

సంస్కృతమునందు తద్భాషకు వ్యాకరణ రచన మూడు విధములుగా జరిగినది.

(1) పాణినీయ పద్ధతి

సాంకేతిక నైపుణ్యముతోఁ గూడిన కృతక సంక్షిప్త రచనా పద్ధతి. పాణిని అష్టాధ్యాయునిని

మార్గదర్శకముగాఁ గావించుకొని యొనర్చిన వ్యాకరణములగు వాండ్ర, కైనేంద్ర, సరస్వతీ కంఠాధరణాదులిట్టివి.

(2) కాతంత్ర పద్ధతి

ఇందు అక్షిప్తము సహజముగు రచనా పద్ధతి పాణినీయముకన్న భిన్నముగా నుండును. ప్రత్యాపారాది క్షేణము లిందుండవు. "శబ్ద కృత లాఘవము కంటె అర్థ కృతమైన లాఘవమునకే ప్రయత్న మెక్కువ." శర్వవర్మ విరచిత కాతంత్రమును (పాణినీయరచనకు, వారిక్రములకు మధ్య నిది విరచితమై యుండునని పెద్దం యభిప్రాయము) మార్గ దర్శకముగాఁ జేసికొని రచితమైన హైమశబ్దామృతానన, సంక్షిప్తసార, సారస్వత, సుపద్య, ప్రయోగరత్నమాలాదు లిట్టివి.

(3) పాణినీయ కాతంత్ర పద్ధతి

కాతంత్రము వలె ప్రకరణ విభాగమును, పాణినీయమువలె ప్రత్యాపార పద్ధతి, ఏకాక్షర సంజ్ఞలు కలిగిన రచన. ముగ్ధబోధ వ్యాకరణ మిట్టిది.

అష్టాధ్యాయుల్ 3990 స్మృతములుండగా, నాలుగధ్యాయములు గలి కాతంత్రమున 1400 స్మృతములే కలవు. ముగ్ధబోధలోను నాలుగే అధ్యాయములు— 1184 స్మృతములు. తెలుగు దేశములో దీనిని బాగుగా ఉపాసించినవారు కీ.శ. వజ్ఞం చినసీతారామశాస్త్రిగారు.

అక్షిప్తత, రచనలో అవలంబించబడిన సహజ ధోరణి, సంక్షిప్తత మున్నగు లక్షణములను బట్టి ఆంధ్రభాషాభాషణము కాతంత్ర పద్ధతికి చెందినదిగా భావించవగును. తమిళము నందలి తోల్కాప్పియము కూడ నిట్టిదే అని బర్నెట్ పండితుడు నిర్ధారించెను. (చూ. "On the Andhra school of Sanskrit Grammarians—Their place in Sanskrit and subordinate Literatures— పుట 10). ఆంధ్రభాషాభాషణ విషయము పట్ల నిట్లుగా స్పష్టముగా నిర్దరింప జాలము కాని, స్థూలముగాఁ జేర్చొనవగును. ఆంధ్రశబ్దచింతామణి, బాలవ్యాకరణాదులు, పాణినీయ పద్ధతికిఁ జేందిన వననగును. పై విభాగము మాట నట్లుంతుము.

చింతామణి, బాలవ్యాకరణాదులు సాంప్రదాయిక వ్యాకరణములు కాగా, ఆంధ్రభాషాభివృద్ధిని స్వతంత్రవ్యాకరణము లనవచ్చును. లక్షణగ్రంథము లందు వ్యాకరణ ప్రసంగము కొంతయుండును. వానిని కేవల వ్యాకరణము లనుటకు వీలులేదు. అందలి వ్యాకరణ భాగములను ప్రాసంగిక వ్యాకరణము లనవచ్చును. కావ్యాలంకారమాదామణిలోని నవమోల్లాసము; అనంతపురి చంద్రుర్రోని చతుర్థాశ్వాసమునందలి కొంత భాగము మున్నగు ప్రాసంగిక వ్యాకరణము లిట్టి స్వతంత్ర శ్రేణికి చెందినవిగా పరిగణింప వచ్చును. ఇది ప్రత్యేక విషయముగా నిరూపింపఁ దగినది.

కేతన వ్యాకర్తగా పాటించఁపలసిన కొన్ని ప్రాథమిక నియమములు కూడ మెలకువతో పాటించక పోవుట విచార్యము. ఉదా! (i) "మును సంస్కృత పదములపైఁ దెనుగు విభక్తులు ఘటించి తేలుపదంగా జెప్పిన పది తత్సమ మనఁ జను" (పల్ల 20). ఇటు పదమునులు యుచితము గాదు. పదములపై విభక్తులు చేరవు కదా! 'శబ్దముల'ని కాని 'ప్రకృతుల'ని కాని యనుట శాస్త్రీయము. 'తెలుగున సంస్కృత పదములు పలికెడి తెలుగిణిగింపంత' (పల్ల 42) తిరిగి యిట్లే ప్రయోగించెను. (ii) "గుణ పదములపై నూనుగ హల్లున్న సంధిమములగు ములకున్ బూని పునాదేశంబగు." (పల్ల 119). 'పునాదేశు'నుట పరమ సరళములకు ముందయినచో సరిపడును గాని, తదితరములయిన హల్లులు పరమగు నపుడయినచో 'పు' మూతమే ఆదేశముగును. (iii) త్రిక సంధిగా నేడు బహుళ ప్రచారమందిన సంధిని కేతన నిరూపించుచు, 'ఊమ్మలుదుగ' (పల్ల 136) అని మూతమే వదించెను. రేఫను విస్మరించుట ప్రమాదము. 'అ యా యే లను పదముల తుది నూమ్మలుదుగఁ బై పర్ణముతో పదుకు నెడఁ గుదియు, సాగును; కుదియు నెడన్ జడ్డవ్రాలగున్ బై హల్లుల్" (పల్ల 136). అచ్చులు కుదియునెడన్ హల్లులు జడ్డలగుచున్న పనుట కచ్చు, హల్లులు జడ్డలు కాగా, అచ్చులే కుదియుచున్న పనుట మేలు. ఇట్టి విచక్షణ కొన్ని నిరూపింపవచ్చును. అట్టివానిలో

మేల్కొన దగినది 'దు', 'కు' లు విధించువపుడు వానికి పూర్వము దిందు విశేషము చేయకపోవుట. 'ందు', 'ంకు' లననగును. (పల్ల 70, 73).

అచ్చ తెనుగు

తత్సమము, తద్భవము, దేశ్యము, గ్రామ్యము నను వాల్స విధములగు విభాగములను మూతమే ఆంధ్రశబ్దచింతామణి కర్త, తదనుయాయులు గావించగా, అచ్చ తెనుగును విభాగము నదనముగా కేతన గావించెను. కాని, అచ్చ తెనుగున నేమియో అతడు నిర్లుప్తముగా నిర్వచింపక పోవుట విచార్యము. "తల, నెల, వేని, గుడి, మడి, పులి, చలి, మడుగు, పూరు, పేరు, బూరుగు, మగ వాడు, అలుక అని యెల్లవారికిఁ దెలిసెడి యా పలుకులు అచ్చ తెనుగున బరుగున్" అని మూత మాత్రము వదించెను. ఎల్ల వారికిని తెలిసెడి పదము లనునవి యుండు టెట్లు సాధ్యమగును? శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు పై పదములకు తమిళ, కర్ణాట భాషలలోని సజాతీయ పదము లను జాపి (Cognates) "ప్రాకృత వైయాకరణం వలె సంస్కృతము నుండి వచ్చినవని చెప్పుటకు వీలులేనిది, అర్థము సులభముగా తెలియనిది యగు శబ్దములను గాదు ఏరు "దేశి" అని చెప్పినది; ఈ దేశి శబ్దములకు "దేశగ్రామ" అన్నట్లు అర్థము చెప్పవలసిన అవశ్యకతయు కేతనాదులకుఁ గలుగ లేదు. ఇది 'కలితి' లేని అచ్చపైస, — స్వచ్ఛపైస, తేరిన, — తేలు తెనుగు. తెనుగు దేశము నందలి యెల్ల వారికి నప్రయత్నముగనే, సహజముగనే తెలిసెడి పలుకులు గావున — వీని కచ్చతెనుగని కేతన పేరు పెట్టి వాడు" అని వివరించిరి. (దక్షిణదేశ భాషా పితృవ్రతములు — దేశి, పుటలు 33, 34). దేశ్యముల క్రింద కేతన తొందియొక్క పదముల నుదాహరించెను. ఇందును 'సహజముగనే అందఱ కును తెలిసెడి పలుకులు — వెన్ను, మన్ను, వేట, పొద్దు, గ్రద్దలు, చెంత—ఇత్యాదులు లేక పోలేదు. ఇట్టి విభాగము లితివ్యాప్తి, అవ్యాప్తి దోషములలో గూడి పుష్కత వాశించుచున్నది. దేశ్యములనగా 'తేర నాడినవ'ని కేతన నిర్వచనము.

అనగా 'తేలుగా పక్కిన'ని దివ్యవధా వివరణము. (పుట. 32).

"ఆ కాంపు ప్రాంతీయాంధ్ర శబ్దము (Provincialisms) అని తలంప వలసియున్నది. కాని వీనిలో పెక్కు శబ్దములు సమాన పదములుగను, గ్రంథస్థములుగను కావ్య భాష సామాన్యములుగనే యుండుటను బట్టి నిత్య వ్యవహారములోనివి గాని, గ్రాంథికభాష రూపములనే యిట్లు గ్రహించి"యని శ్రీ కోరాడ వారికి చక్కగా 'సందేహింపవలసి' వచ్చినది. (భాషాచారి త్రక వ్యాసములు— పుట 122). మాండలిక పదము లాయా మండల వాసులకు సులభ గ్రామ్యములే యగును గదా! ఇట్లొక తిరుగా డెప్పిన కేతన "తత్సమంబు దక్క తక్కిన వాలుగు, నచ్చ తెనుగులందు రథిలములు" అని తిరిగి యుద్ఘాటించియున్న కలదు. (పే. 27). దీనిని బట్టి తద్వనదేశ్యములే అచ్చతెనుగులని గ్రహించిన, వక్ష్యమాణ లక్షణవేత్తల నిర్వచనములలో నిది తులతాగుచు, పై ప్రసంగములను నిరర్థకమొనర్చుచున్నది. ఇది కేతన రచించెనా? పునరుక్తిగా నిట్లు చెప్పినదే చెప్పినా? సందేహింపవలసి యున్నది.

గ్రామ్యము

ఈ పారిభాషిక పదము సంస్కృత ప్రాకృత వ్యాకరణములలోనిది కాదు. సంస్కృతాలంకార శాస్త్రములోను, తెనుగు ఛందోగ్రంథముల యందు కలదు. "ఇది మొదలగునొడుపు లనేక విధ గ్రామ్యోక్తులెన్నికల వన్నియు" (కవిజనాశ్రయము. దోషాధికారము — 26వ.). దుస్సంధులు, కుసంధులు, అపశబ్ద దోషములు, చుట్టుప్రాపు, వైరిపద మిత్యాదులన్నియు గ్రామ్యోక్తులుగా ఇందు పరిగణింపఁ బడినవి. (చూ. ఇందే 18—26 ప.). ఇట్లు శబ్దదోషములే ప్రధానముగా కవిజనాశ్రయము నందు నిరూపితము. కాని సరసతలేని, అపభ్రష్ట పదనములను గూర్చి పేర్కొనలేదు. "ఓ ముగు దరా! యేలా నిన్ గామించుచునున్న నన్ను గామింప వలం చిమెయిఁ బలికిన సర్దగి మై మేకను గ్రామ్య దోషమతి విరసముగన్"—(తెలుగు కావ్యాదర్శము

— ప్ర. ప. 48). ఇది విరసపు పదనమున కుదాహరింపబడగా, అందే అపభ్రష్టపదనమునకిట్లుదాహరింపబడెను: "కలిగి తీరు పశ్యేతర కథనమునను, శబ్దమందును గ్రామ్యదోషమస్ఫురణము, రతిమహోత్సవ మధుర వర్ణనములందు, యభినముభ్యవదంబుల నతికి రేసి! యభిమైధునే అని ధాతు పాఠము." (తెలుగు కావ్యాదర్శము — ప్ర. ప. 50 ప.). అభినవదండి పై రీతిగానున్న అపశబ్దము లను, అపభ్రష్టపదనములను గ్రామ్యములుగా నిరూపించి (చూ. 26 ప. ఉదాహరణములు) "గ్రామ్య మనగ నెవ్వరు నొప్పు యెరుల దెగడుచోట నొప్పు నదియు" (27 ప.) అని నిర్వచించెను. శిష్టులైన వారెవ్వరు సంగీకరింపని యపశబ్దములు, యాసలు మున్నగునవియే కాక, ఇతరులను నిందించు పల్ల సుపయుక్తముగు భాషయు గ్రామ్యమగునని కేతన వచించెను. లక్షణవేత్తలైన భాషలో నెవ్వరిని దెగడరాదనియా? కేతన భావన. అయి నచో కావ్యభాషలో తెగడ పలసిన ఘట్టముల నెట్లు పోషించుట? ఇప్పట్లను కేతన నిర్వచనము ననుగ్రముగా లేదు. మొత్తము మీద ఉచ్చారణమందు గాని, అర్థమందుగాని గ్రామ్య మనగా అపభ్రష్ట భాష ణములనియే నూత్నదండి యభిప్రాయమై యుండును. ఈ రీతిగా కావ్యభాష కాపున అర్థ గ్రామ్యత (Vulgarism) భాషా గ్రామ్యత (non-grammatical Language) రెండును ఆంధ్రభాషా భూషణమునందు సూచితము. ఇట్టి రచనను బురస్కరించుకొనియే సి. పి. బ్రాన్ మున్నగువారు గ్రామ్యము అనగా rustic phrases: some forms used in Common talking are considered vulgar, అని వచించి యుందురు. (A Grammar of the Telugu Language, 2nd Edition p.—159.)

నిజమునకు అర్థగ్రామ్యముతో వ్యాకరణ శాస్త్రమునకు సంబంధము లేదు. గ్రామ్య మునది వ్యాకరణ శాస్త్ర వంజ్ఞగా నిర్వచింప వలయును. ఒకే సంజ్ఞ రెండు శాస్త్రములందు వ్యవహార మగుటవలన ఇట్టి చిక్కులు కలుగును. అందు చేతనే సాంప్రదాయకమైన ఆంధ్రశబ్దచింతామణి "అనియమాత్ గ్రామ్యంపి యత్ప్రభంకః"— లక్షణము పట్టనిది గ్రామ్యము (కారిక. 3. బాల

నరస్వరము. పుట 6) అని వచించగా తదను యాయ చిన్నయనూరి “లక్షణ విరుద్ధంబగు భాష గ్రామ్యంబు” అని నిర్వచించెను.

సంధి

(1) పాంప్రదాయిక వ్యాకరణమగు విక్రతి వివేకము నందిట్లుగా తెనుగు నందలి సంధి నిర్వచింప బడెను :

“అద్యంత వర్ణయోగైక్యం
నన్దిరిత్యవ్యతే బుధైః
పూర్వస్య పర రూపత్వ
మత్రైవ నియతం భవేత్”

ఇందలి పూర్వార్థము కేతన యొనగిన ఈ క్రింది నిర్వచనముతో సరిపడు చున్నది.

“మొదలి పదము తుది వర్ణము
పదలక పై పదము మొదలి వర్ణముతోడం
గదియుగ సంధులు నాడుగు”

చిన్నయనూరి పై కారికతోని పూర్వార్థమును పదలి, ఉత్తరార్థమును గైకొని “పూర్వ పరస్వరంబులకుఁ బరస్వరంబేకాదేశమగుట సంధి యనబడు” నని సంధి నిర్వచనమును సంకుచిత మొనర్చెను.

(2) “నాంతములైన పదంబుల పాంతం బైనట్లు శబ్దముల కచటతపల్, దొంతి గణదదబ లగు; నయ్యంత నకారమగునున్న” అని కేతన (పల్ 54) చెప్పినది, చింతామణికర్త చెప్పినదియు నీరీతిగా సమానముగా నున్నది. “పరుషాద్భుత ప్రకృతికాత్పరభాస్యస్తద్భుతంచ బిందుస్సాన్” వీరిరువురి మతమునను ద్రుతము పొల్లు నకారమే. ఇట్టి ప్రాచీనాధిప్రాయమును గాదని చిన్నయ నూరి ఉత్పత్తిస్థి నకారమును ద్రుతముగా స్వీక రించుటను బట్టి సంశ్లేష రూప మొకటి అధిక ముగాఁ గల్గించెను. పూచెన్ గలువలు అనుతో సంహిత కలుగగా పొల్లునకారము గకారముతో జేరి వర్ణ సమీకరణము చెంది (Assimilation) తద్వర్గ అమవాసికముగా మాఱును; పుచ్చెన్ బువలు : ఇట్లు వర్ణాక్షరములతో వ్రాయు పద్ధతి

క్రమముగా పొయి సుకరముగా బిందూపయోగము గావించు పద్ధతి ప్రచురమగుటచే “పూచెంగలువలు” అని రీతిని రూపము సిద్ధించును. ఈ సంధి లోని చారిత్రక పత్యమిది. ప్రథమపద్యాంధ్ర వ్యాకరణమునను, సంస్కృతోక్త వ్యాకరణమునను సంశ్లేష రూపములు చెప్పబడక పోవుట గుర్తింప దగిన యంశము.

విభక్తి

పాంప్రదాయికమగు ఆంధ్ర శబ్ద చింతా మణిలో సప్త విభక్తులై చెప్పబడగా, సంబోధ నమును గూడ ఒక ప్రత్యేక విభక్తిగా ఆంధ్ర భాషా భాషణ కర్త “ఎనిమిది తెఱంగుల” విభ చించెను. (పల్ 68).

సమానము

సమానములలో లుక్కుమానములనే కేతన పరిగణించి “మొదలి పదంబు విభక్తులఁ బుచ్చి మీది పదంబులతోడ సమ్యక్సంపక్తంబు లగుటం జేసి సమానంబులయ్యెను”ని కేతన వచించెను. పాంప్రదాయిక వ్యాకరణము “లోపశ్చ విభక్త్యాదే శ్చజ్ఞేషుస్య త్పమానకాంగేషు” (ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి IV—17 కా) “సమాన విభక్తికి లోపంబగు, (అట్లునకుఁ గాదు) (బా. వ్యా. సమాన. 25) అని పూర్వోత్తర పదముల సంబంధమైన విభక్తులకు లోపమును జెప్పెను. ఉత్తర పదములో నిట్టి లోపము కేవలము శాస్త్ర మర్యాదకే యగు నని యెంచి కాన్పు, కేతన దానిని త్రోసిపుచ్చెను. సమానమును శాద్వికముగానే కేతన నిర్వచించుట సముచితమే యనవగును.

సంస్కృతము నందలి తత్పురుష, కర్మ ధారయుము, బహువ్రీహి, ద్వంద్వ మిత్యాది సమాన సంజ్ఞలను చేబట్టక అర్థ ప్రాధాన్యమునే గ్రహించుట గుర్తింపదగు సంతము.

తెనుగున పూర్వ పదార్థ ప్రధానము, సమాన ముండదని కాన్పు చిన్నయనూరి యట్టి దానిని నిరూపించలేదు. (బా. వ్యా. సమాన. 3 సూ. వృత్తి). పెడతల, క్రేగన్నలు, నడురేయి, ఎడకాలు, ఎడగాలు, అను సుదాహరణములు పూర్వ పదార్థ

ప్రధానములుగా కేతన చూపెను. (ప. 111).

ప్రధానమున పదమునకు A Dictionary of Sanskrit Grammar నందు 'ముఖ్యము' 'స్వతంత్ర ప్రయోజనము కలది' అనియే అర్థము కలదు. "సమాసస్థమగు పదద్వయమునందు ఏది ప్రప్రథమమునఁ గ్రియతో నన్వయించునో యది ప్రధానము"ని 'తత్పరు చంద్రిక' యందు (పుట 313) చక్కగా నిర్వచింపబడెను. ఈ యర్థమును బట్టియే దీనినొక వ్యాకరణ సంజ్ఞగా నెంచ దగును. సంస్కృతమున "పారేసముద్రము పురము గలదు" సముద్రము యొక్క పారమందు పురము గలదు. ఇందు 'కలదు'ను క్రియా పదముతోనికీ 'పార' పద మన్వయించును. అనగాఁ బూర్వపదము. కావున విది పూర్వ పదార్థ ప్రధానమగు నవ్యయ్యా భావము. (త. చం. పుట 314). సంస్కృతమున అధి, ఉప, అను, ఇత్యాదులపరస్కరణతో నిట్టి సమాస ములు ప్రాయముగా నేర్పడు చుండును. ఇట్టి ఉపపరస్కరణ లెనుగున నుండవు. అందుచే నిట్టి సమాసములు లెనుగున నుండవని సూరి భావించి యుండును. "అతని బుద్ధి పెడతల బట్టెను" అనుచో 'పట్టెనను' క్రియతో 'పెడ' పద మన్వయించును. కాని యిట్లు తక్కినవన్నియు పరి పడుటలేదు. "అతఁడు నడురేయి యేతెంచెను" ఇందు 'ఏతెంచెను' క్రియతో 'నడు' అన్వయించు— 'రేయి' అన్వయించును. ఇట్లే 'విడగలంబట్టె', 'క్షేగమ్మలఁజూచె' ఇత్యాదులు. తెనుగున సామాన్యముగా విశేషణ విశేష్యభావమే ప్రచురము.

గణపవరపు వేంకటపతి కవి తన 'ఆంధ్ర కొముది' యందు "పూర్వ పదార్థ ప్రధానమై యవ్యయ్యాభావ మొప్పుగుచు నుండు" (పుట 17) నని వచించి "కొనకొమ్మ, తుదమ్రాను, ముని మాపు, నడురేయి, రాయంచ, కడనంజ, రాచిలుక, మునివేళ్లు, మీగళ్లు, ముంజేయి, కొనగోరు, క్షీగడుపు, కడకమ్మ, లోదోడ, పెడతల" అను వానిని (పుట 22) ఉదాహరించెను. ఈ విషయము పట్లగల యభిప్రాయభేదములందు, తెనుగు సంప్రదాయముగా ఇట్టివి కొన్ని పరిశీలించి, పరి గణింపవలసి యున్నది. "పెడతల మొదలగు వాని

యందేది యంతరమునఁ బ్రయోగింపదగు పదమో అది పూర్వమునఁ బ్రయోగింపబడినది. తలయొక్కపెడ పెడతల" అని దివ్య ప్రభావివరణము. (పుట 88).

సమాస సంధులను సమాస విరూపణ నంద ర్థముననే కేతన వచించుట సమంజసము (119—129; 136, 137 పద్యాల).

క్రి యా ప ద ము లు

త్రికాలములను బోధించు క్రియాపదములను కేతన (i) భూతార్థకము (ii) వర్తమానార్థకము (iii) భవిష్యద్ధర్థకము అని సరిదిని విరూపించుట సముచితము, ఇటు 'అర్థక' మనునది వ్యాకరణశాస్త్ర సంజ్ఞ. ఆంగ్లమునందు Time నకు Tense నకు గల భేదమువంటి భేదమే 'కాలము'నకు 'అర్థము'నకు గలదు. ఒకటి రోక వ్యవహారము—రెండవది శాస్త్ర వ్యవహారము. ఆంధ్రశబ్దచింతామణియు "తద్ధర్మ వర్తమానాతీతాగమ్యర్థకా" "వ్యతిరేకార్థే" అను రీతిని ప్రయోగించెను. ఇది సంస్కృత ప్రాకృతము నుండి యెరపుగొన్న సంజ్ఞ కాదు! ఈ సంజ్ఞ కేత నోపజ్ఞ కమా? చింతామణ్యా పజ్ఞ కమా? అని విచికిత్స జనించి పరామర్శింపగా, విది కన్నడ వ్యాకరణమునుండి సంపాదించుకొన్నదిగా కనుపించినది. (చూ. భూతార్థ - V-222 ప 1; విధ్యర్థక -229 ప 1 ఇత్యాదులు. శబ్దమణిదర్పణం.)

తమిళ వ్యాకరణమునందు 'కాలమ్' అను రోక వ్యవహార పదమే వ్యాకరణ శాస్త్రమునకును సంజ్ఞ యైనది. అంతకన్న కర్ణాటాంధ్ర వ్యాకరణ శాస్త్ర పద్ధతియే మేల్తనది. అప్పుడే శాస్త్రాధ్యయనము, పృథగ్భూతమై రాణించుచుండును.

ఇట్టి వ్యాకరణ శాస్త్ర సంప్రదాయ మెఱుంగక ప్రభుత్వము ప్రకటించుచున్న పాఠ్యపుస్తకకర్తలు 'వర్తమానకాలము', 'భూతకాలము' 'తద్ధర్మకాల మ'ను రీతిని వ్రాయుట శోచనీయము. (చూడుదు- 6 వ తరగతి తెలుగువాచకము. పుట 22; రచయిత: శ్రీ అద్దేపల్లి లక్ష్మీకృష్ణస్వామి). దివ్య ప్రభావివరణకర్తయు ప్రామాదికముగా "భూతకాలము" "తద్ధర్మకాల మ"నెను. (పుటలు 109; 110). అప్పటికి 'వాఙ్మయ మహాధ్యక్షులు కాని కారణముచే కానపు శ్రీ పద్మనాధి

వారు తమ పీఠికలో "తద్వర్ణకాలరూపము"ని (పుట 134) వదించిరి.

సాంప్రదాయికములగు ఆంధ్రజన్మచింతామణ్యులందు "తద్వర్ణార్థకము; తద్వర్ణార్థకము" అను రీతిని గల విభాగము ఆంధ్రభాష భాషణమునలేదు. "తద్వర్ణార్థకము" చింతామణి కల్పిత సంజ్ఞయే. తమిళ కర్ణాటాది దాక్షిణాత్య భాషలందును ఇట్టి ఆర్థకములేదు. ఆంధ్రభాష భాషణకర్తయు విట్టి దానిని గుర్తించలేదు. ఇట్టి తద్వర్ణార్థక క్రియలనైనను వానిని గూడ భవిష్యద్వర్ణక క్రియలుగానే కేతన నిరూపించెను. ఉదా. పలుకుదురు; పలుకుదురు— పలుకుదును, పలుకుదురు. ఇవియే రెండవములందును ఉపయోగమగును. చింతామణి యిట్టి వానిని తద్వర్ణార్థకములని, భవిష్యద్వర్ణమున "కల" అనునది అనుబంధకముననెను. (అం. చిం. క్రియా-4). ఒక్కొక్కభాషలో నీ తద్వర్ణ మొక్కొక్క రీతి నుండును. అంగ్లమునందు వర్తమా వార్థక మునయుక్తము. ఉదా! The Sun rises in the East.

త ద్వి తాం త ము లు

కాదు, ఈడు, ఇది, అడు, అరి, కత్తి, తనము అను ప్రత్యయములను ఎట్టి పేరునుబట్టిక పేర్కొని కేతన ఉదాహరించెను. (162—167 ప||)

కృ దం త ము లు

ఇమి, అమి అనురెండు ప్రత్యయములనే ఎట్టి పేరునుబట్టిక కేతన వదించెను. (166 ప||). అప్పటి కెంతగానో తెలుగుభాషాభివృద్ధి జరిగినను, కేతన వానినన్నింటిని నిరూపించుట కుద్యమింపలేదు. ఈ సందర్భములందు కేతన "అవికారలగు దిగున గుణాలి నిలిపి పలుకుచోట ననుచునెడ, గ్రామలు, జనరాలు, పాతకురాలు గెడపురాలు, ముద్దరాలు" (168 ప||) అని పేర్కొనుట పొసగదు. ఇది సమాన సందర్భంలో జేర్చవగును.

సూక్ష్మములో మోక్షమున్నట్లుగా కేతన

1. ద్వములు 2. తత్వము, తద్వ, దేశ్య, అప్యతెనుగు, గ్రామ్య విభాగములు 3. సంస్కృతములను తెనుగు గావింపు తెలుగు 4. సంధి5. విభక్తులు 6. వచనము

7. కారకము 8. నర్తనామములు 9. సమాసము 10. క్రియ 11. తద్వి తాంతములు, కృదంతములు 12. రూపాంతరములు 13. వాక్యము (186, 187 ప||) అనుననేక విషయములను తదయెను.

తిక్కన తన నిర్వచనోత్తర రామాయమునందు "జాత్యముగాని నొప్పయిన సంస్కృత మెద్మోడ, జొప్ప", నని చెప్పినట్లుగానే, కేతనయు. "వృక్షేణ దకా య, పక్షిధి, పుత్రస్య అను విభక్తులు, అస్తి ప్రయాతి మున్నగు క్రియలు, గత్యా, హానిత్యా మున్నగు లబంతములు, గంతుం హంతుం వంటి తుమున్నంత ములు, అపి, చ, తు, హి అనురీతిగా కొన్ని అవ్యయ ములు తెనుగునకు జొరవ"ని హెచ్చరించి, మణి ప్రవాళ శైలివంటి శైలి తెనుగునందు ప్రవేశింపఁ జేయుకుండునట్లు చూచెను.

ఇట్లునేక రీతుల అనేక గుణలోపములతో చారిత్రక ప్రాధాన్యము గల దీ ప్రథమ పద్యాంధ్ర వ్యాకరణము. ఇట్టి తొలి కల్పమునకు 'దివ్యవదా వివరణ ము'ను శ్రీ దేవినేని నారాయణగారు వ్రాసిరి. దీనిలోని లోపములను శ్రీ కౌండిన్య 20—6—1954 ఆంధ్ర దినపత్రికలో విల్లించాపిరి. ఈ ప్రాథమికమగు టీక, కేతన రచనా లక్ష్యమును పూర్తిగా నిరూపించదు. కేతన దశకుమార దర్శిత రచించిన పిమ్మటనే దీనిని రచించెను. అతని లక్ష్యప్రపంచమునకిది ఎంతగా తగిన దర్పణమో పరిశీలించవలసి యున్నది.

ఆంధ్రుల దురదృష్టమేమియోగాని తమ కాలము వఱకు అభివృద్ధి నందిన భాషాభ్యుదయమును నిరూపించుట కింతవఱకును సమగ్రాంధ్ర వ్యాకరణము లేదు. కేతనకును అట్టి లక్ష్యములేదు. కారణము దురవగాహము. అట్టి లక్ష్యమే యున్నచో, అట్లు రచించగల ప్రతిభా పుష్పములు లేనివారాకారు కేతనాదులు.

కేతనకు సమకాలికుడే "శబ్దమణి దర్పణ"మును కర్ణాటవ్యాఖ్యిని రచించిన కేరదాశ, దానితో పోల్చి చూచుటకును నిది తగినదికాదు. 320 కందనద్యము లతో గూడిన ఆ శబ్దమణిదర్పణము స్వకీయమృత్తి వివరణములు కల్గి, తన కాలమునాటి ప్రాచీన కన్నడ భాషాస్వరూపమును సమగ్రముగా నిరూపించునని

తద్వాషానేత్తల యథాప్రాయము. (...“The fullest Exposition of the language of his period”— by Dr. A. N. Narasimhaiyya— A Grammar of the oldest kannarese Inscriptions— [introduction). Dr Bunnell పండితుని యీ యథాప్రాయమును పరిశీలించడగినది : “The great and real merit of the Sabdamanidarpana is that it bases its rules on independent research and the usage of writers of repute. In this way, it is far ahead of the Tamil and Telugu treatises, which are much occupied with vain scholastic disreputation”. (Andra school of Grammarians p 8) కేతనలో వ్యర్థపాండిత్యవక్తల లేనందుకు

సంతోషమే కాని తక్కిన పల్లకణములు ప్రదర్శితము కాకపోవుట విచార్యము.

కేతన లక్షణము నేర్పజుచు కన్న లక్ష్యములు చూపుటలోనే మిన్నగా చాల సందర్భములందు కనిపించును. ప్రాకియ కన్న విసిత రూప ప్రదర్శనముగానే కేతన రచన కావించెను. అందుచే ఈతని లక్ష్యవక్తుష్కృదనియే భావించవలసి వచ్చును. పాంప్రదాయక వ్యాకరణ లక్షణ చక్తుష్కృలుగాఁ గనుపించురు. అందుచేతనే కానోపు అధర్వణుఁ డిట్లు హెచ్చరించెను.

“శాస్త్రప్రయుక్తవచసే
శాస్త్రం బలవదువ్యతే
అవివృన్నే పడేతేన,
ప్రయోగ్న శయణం హితమ్.”

అమృతంజనం వాడి

శీఘ్రంగా నివారణ పొందండి

విరపాయకరంగా గుండె జలుబును, పొడరణ జలుబును అమృతంజనం గుణాన్నిచే అమృతంజనం 10 రకం టోషధాలు చేరిన మందు. కండనొప్పికి, తలనొప్పికి, బెయితులకు కూడా అమృతంజనం వనిచేస్తుంది. కొంచెం కొంచెం ఉపయోగించి వలసి ఉంటుంది కొద్దిటి ఒక పీసా మీ బుటుంటావి కఠిన నెలల తరచి వస్తుంది.

అపసరానికి ఎప్పుడూ అమృతంజనం ఉంచుకోండి. అమృతంజనం 70 ఏళ్ళ ప్రసిద్ధిపొందిన సమృద్ధి మైశ్రణం టోషధం.

అమృతంజనం నొప్పులు జలుబుల నివారణకు 10 రకం టోషధాలు చేరిన మందు.

అమృతంజనం రిమిడి
మద్రాసు - బొంబాయి - కలకత్తా - ఢిల్లీ

SW/AM/2017

పు రు ష సూ క్తం

శ్రీ సోమసుందర్

చీకటి నిశ్శబ్దంగా
నిద్రలోనే తొలగిపోతే
చీకటి కింతగ భయపడి
వాకిళ్లను మూయుటెల?

మూయుటెల ఎద తలుపులు—
మూయుటెల మనోనయన
రక్తారుణ సిక్తద్యుతి—?
శవ్తరువిర నేతద్వయి?

నిద్రయేల కూర్మకవచ
భద్రతవరే జీవములకు?
తమోభమర చలక్త చలిత
వాదఘరికి భయమదేం?

భయమదేల తనకు తానె
తొలగెడిదే తిమిరమైన!
కనుక నాహో నరుడా—మేల్
కొనుమా! కొనుమా పూనిక.

మూయుకుమా మాయ బ్రతుకు
చీకటి దుప్పటి ముసుగున;
వాకిట ఒక వెలుగురేక
పొగచెను; శా! స్వాగతమన.

చెదలుతిన్న మెదడు కన్న
పాదలోపలి పులియే మిన్న
చెఱుకన్న ఇరులకన్న
బరుపు కనుల మూత మిన్న.

చునికి కన్న మిత్తిమిన్న
నెత్తిని నిస్క్రియత లాన్నః—
సేడ కన్న కాడె మిన్న
నిశ్చేతన హృదయమున్న.

కనుక నాహూ సాహసి! హ
సించే రోజున్నదిరా!

మును ముందున కనువిందుల
పున్నమి వెన్నెల పూయును.

బ్రతుకు పొలము పదిలపరచ
అదను చెడని పదును కలుగ
తొలకరి పన్నీటి జల్లు
ఎదురై ఎద నూరడించు!

ముడిచి కొనిన రెక్కల పై
పడెను మంచు సంవితాలు,
దులుపుమురా! తెరచికళ్ళ—
తొలగించుము మెదడు దళ్ళ;

అజ్ఞానం చీకటిరా—
అన్యాయం చీకటిరా—
అహంకార మదమత్సర
మోహదులు చీకటిరా!

మది ముంగిట పొంచి విడచి
దొంగ దెబ్బ తీయజూచు
చీకటి మన శత్రువురా—
ఆకలి మన శత్రువురా!

తొలగించుము విలంభించు
అహంకార ధ్వంతచయము;
అహరహ యాత్రావలంబి
మిహిర వరుని కనుము సఖా!

కరువు బరువు, వగవు చెరువు,
అరిమూకల అరిష్టాల—
కరినీడల వీడకలల—
తొలగించుము పరంతపా!

అ మృత వర్షం

డాక్టర్ మాదిరాజు రంగారావు

సాంధ్యోదసి కమ్మిక్కిని
అధివాస్తవిక కవితవలె
మధుర శబ్ద ధారాపాతంలో
ఆశామేఘం కురుస్తున్నది అమృతవర్షం

ఎక్కడో ఆగిపోయింది.
ఇక్కడ తూగివడింది.
రండి ఇట్లా బయటికి.
గదులువీడి, ఎదలు విప్పి.

ముసలి మొగంవలె
నెరియలువడ్డ భూమి,
జలబిందు పరిస్పందితమై
పసిపాప నవ్వు మొగమైంది.
జలధారా పరిష్కంగంలో
ముగ్ధ సీయా చకితమైంది.

మస్కణమై ఆర్ద్రమై సుగంధియై
మారింది పురాణాన రూపం.

ఎన్నిపూలు విరబూచింది నా హృదయం
అనంతకోటి నక్షత్రాలవలె
అన్నీ మాలలుకట్టి గగన దీర్ఘగళంలో
వేయాలని ఉంది రాత్రి.
అన్నీ ప్రోపుచేసి జలధిలోని పృక్షంపై
అమర్చాలనివుంది రాత్రి.

ఇంతలో మెరపు మెరసి, మరపువచ్చి
సుఖస్వప్నం చెడి, తెలివివచ్చి
అహ్వనప్రతంవలె ఎదురైంది
శిష్యుడయితరణి.

పురాణాన నగ్నమైంది మనస్సు.
ఇంకా అమృతవర్షం కురుస్తూనేఉంది.

నడవండి, ఇందులో తడిసిన వారి
మనస్సులు వినిర్మలంగా ప్రకాశిస్తాయి.
తడవండి ఇందులో నడచిన వారి
గమనం చైతన్యవంతంగా ఉంటుంది.

భవిష్యత్తు అందమంతా
ఆశారూపంలోవుంది.
అదీ ఆనందంగా, సౌందర్యమయంగా
ఉండాలనుకోవడం మానన పహజం.

గతంలో నిదురపోయే
ఓ చెట్టూ! కొండలూ!
ఇంకా నే మరచినవారూ!
ఇలారండి వర్తమానంలోకి
అమృతవర్షంచే పునీతులుకండి.
సృష్టి రహస్యానికి వ్యాఖ్యానాలవండి.

వర్తమానంలేంది భవిష్యత్తు ఎక్కడిది?
విచ్చినకంటికి కన్పిస్తుంది,
మింటినుండి మంటికి సాగిన
అరుణ కిరణ కాంతి చక్రం.
మేల్కొన్న మనస్సు అనుభవిస్తుంది,
వర్షామధునాదరూపంలో
ఆశామేఘం కురుస్తున్న
అమృతవర్షం!

2. జ్ఞానానికి ప్రతిక

తిరుపతి కవుల సాహిత్య సమీక్ష

శ్రీ నిడుదవోలు వెంకటరావు

బుద్ధ చరిత్రమును, సరస్వతీ సంపుటములను చేతఁబట్టుకొని కంటిజోటితో ముందునకుఁ బోవు చున్న యా భాషాపండిత లేజ మేఘాహ్లాదభునిదో పరిశీలించితిరా" అన్న పానుగంటి వారిసూక్తికి లక్ష్యమైన పోలవరము జమిందారు శ్రీ కొవ్వెర్రగట్ల రామచంద్ర వెంకట కృష్ణగారు (1871—1919) ఆంధ్ర మహా పురుషులలో నొకరు. వీరు పట్టుబట్టిన భాషాపండితులేకాదు—ప్రశస్తి రచయితలు. క్రీ. శ. 1896 లోనే, “ఆంధ్ర భాషాభివృద్ధి” అనే వాఙ్మయ చరిత్రకావ్యాసాన్ని “చింతామణి”² పత్రికలో ప్రకటించారు. స్వకీయమైన “సరస్వతి” పత్రికలో కల్లుణుని ‘రాజతరంగిణి’ వచనముగా రచించి రెండు భాగాలుగా ప్రచురణపఱచారు. ఈ రచన క్రీ. శ. 1900 లకు ముందే జరిగినట్లు, వారు కృతిపొందిన బుద్ధచరిత్రములో ఈ క్రింది ఆశ్వాసాంత పద్య పాదము తెలుపుచున్నది.

“రాజతరంగిణి ప్రముఖ రమ్యతరాంధ్ర
వచఃప్రబంధ కర్తా!
జయశీల”.

ఇందలి వచన రచన నిర్దుష్టంగాను మనోహరంగాను ఉంటుంది.

ఈ రెండేకాక, ‘అపవాద తరంగిణి’ అనే ఆంగ్ల భాషా నాటకాంధీకరణాన్ని, మిల్లర్లు దొర వారి బీవితమునే గ్రంథాన్ని రచించారు.

వీరి యాస్థానములో తిరుపతి శాస్త్రిగారు పదునెనిమిది సంవత్సరములుండి అనేక ప్రాచీన కావ్యాలను

పరిష్కరించడమేగాక తమ గ్రంథములను వీరి ‘సరస్వతి’ పత్రికలో మూలమున ప్రకటించిరి. తిరుపతి వెంకట కవుల గ్రంథాలు దేశములో నింతగా వ్యాప్తి యగుటకు గారణము వారి ప్రతిభ మాట యటుండగా, పోలవరము జమిందారుగారి పోషణమే అనుట సత్వక్తియేగాని అతిశయోక్తి కాదు. వారు గ్రంథ రచనకు శ్రీకారము చుట్టినది. ఈ ప్రభువు గౌరవాదరాల వల్లనే. ఈయనకు సంబంధించి, ఈ నాటి వారికి తెలియని, తిరుపతి వెంకట కవుల తెలుగు రచనలను రెండింటిని గూర్చి ముందు తెలుపుచున్నాను. ప్రస్తుత సమీక్షలో పై వివరాలులేవు.

4కర్పూరమంజరి (సట్టకము)

మహాకవి రాజశేఖరుని ‘కర్పూర మంజరి’ని తిరుపతి వేంకటకవు లాంధీకరించినట్లుగా వా గ్రంథ మందలి యీ క్రింది యవతారిక తెలుపు చున్నది.

1. ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషదైకాదశ వార్షికోత్సవసభాధ్యక్షోపన్యాసము, పిఠాపురము. 1921.

2. ఈపత్రికాధిపతులు. కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు. (1892—1900).

3. ఇది క్రీ.శ. 1898—1912వఱకు పదిపానేండ్లు నడవినది. ఇందు ప్రశస్తములైన ప్రాచీనకావ్యాలెన్నో ముద్రితము లైనవి. ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్రలో ఈ పత్రికకొక విశిష్ట స్థానము ఉన్నది.

4. అముద్రిత రచనలు. భారతి, డిసెంబరు 1961. పుటలు 90—92.

(శ్రీ మత్పుర దేతాయై నమః)

కవిరాజ రసనాగ్ర కనునీయయైన ప
ల్కలవెలందుక తుభం బోలయుగాత
భారత ప్రముఖ ప్రబంధ నిర్మాతలు
వ్యాసాదులకును మేలగును గాత
లాతి కల్లుపు దొర ల్మనరసంబులకును
గురురైన పల్కు పల్కుదురు గాత
పరువైన మాగధిభాష పంచాలికా
రీతితో మాకు స్ఫురించు గాత

గద్య పద్య ప్రబంధ వాక్కుల్పనంబు
తెలిసి తెలువంగ వేర్చిన ధీరు తెల్ల
రాతి వెన్నలను చక్కరములవగిది
బొదలు సత్కావ్యరసము గ్రోలుదురుగాక

పారి:— బావా! యెందులకు బలిచిలివి తెలుపుము

స్వాత:— ఏమి, ఈ గడబిడ జాడనేదియో యొక
నాటక మాడదలచిన వారివలె నున్నారు.

పారి:— అ! నాటకము కాదు గాని యొక పట్టక
మాడదలచితిమి. ప్రవేశ విష్కంభములు
లేకుండ వాటికవలెనున్న పట్టక మందురుగాదా!

స్వాత:— అది యేకవి రచించిన పట్టకము?

పారి:— వారి వాడుక పేరేదియో తెలిసి కొనుము.

గోదావరి పావనోదార తీరద్య
యారాజితావనీదారు డనుచు
సంస్కృతాంధ్ర కవిత్వ సారస్య మకరంద
భసలాయితామిత ప్రతిభుఁ డగుచు
హాణభాషాద్రవ్య రుల్లంఘనక్రమ
ప్రాప్త బి.వి. పట్టు భద్రుడనుచు
కరుణాంతరంగ రంగత్కటాక్షచ్ఛటా
పాలితాఖిల పరివారుఁ డనుచు

నెవని సుతియింతు రట్టి పోలవర నగర
పాలకుండగు కృష్ణ భూపాల పరుని
యొద్ద విద్యత్కవీంద్రులై యున్నవారు
తలపదాసులు రెండు భాషలకుఁ గవులు

స్వాత:— అరే! వీరిని తెలిసికొనుటయే యొక
దుష్కరమని ప్రశ్నించితివిరా. తిరుపతి
వేంకటేశ్వరులే వారు.

పారి:— బావా! తెలిసికొనలేముకంటేని గాని తెలిసి
కంటేని. వారే యీ పట్టకమును రచించిన
వారు.

స్వాత:— వారు రచించిన పెక్కు శ్రవ్య ప్రబంధములు
జదివెలిసిగాని దృశ్య ప్రబంధములు చూడలేదు.
కాని యిది స్వతంత్ర ప్రబంధమా అన్యకవి
కర్తృకమునకుఁ దెనుఁగా?

పారి:— ఇది కర్పూరమంజరి యను ప్రాకృత పట్టక
మునకుఁ దెనుఁగు. మహేంద్రపాల మహారాజు
గారి గురువుగారగు రాజశేఖర మహాకవిది.
ఆ మహాకవి రచించిన, బాలరామాయణము,
బాలభారతము, కర్పూరమంజరి, విద్యసాం
భజిక అను నాల్గును నీ తిరుపతి వేంకటేశ్వ
రులే తెలిగించిరి."

ఇంకను కొంతభాగమున్నది. గ్రంథము
పూరికాలేదు. ఈ పట్టకాంధ్రీకరణ మసంపూర్ణముగ
నున్నను దీనివలన తిరుపతి కవుల సాహిత్య జీవితము
సందలి కొన్ని యంశములు వ్యక్తమగు చున్నవి.

1. తిరుపతి వేంకటకవుల ప్రాకృత భాషా
పాండిత్యము.

2. ఈ గ్రంథ రచనకు ముందు వారు శ్రవ్య
కావ్యములేగాని దృశ్యకావ్యములు రచింపలేదనుట.
అవగా వారంతకు ముందు పద్యకావ్యములేగాని నాటక
ములు వ్రాయలేదనుట స్పష్టము.

3. వారి వ్రాసిన మొదటి దృశ్యకావ్యము
కర్పూరమంజరియే.

4. తిరుపతి వేంకటకవులు మహాకవి రాజ
శేఖరుని నాలుగు నాటక కృతులు కర్పూరమంజరి
బాలరామాయణము, బాలభారతము, విద్యసాంభజిక
సంపూర్ణముగ తెలిగించినట్లు తెలియుచున్నది. కాని
వీనిలో బాలరామాయణము స్వాతమే మనకు ముద్రి
తమై లభ్యమగుచున్నది. తక్కినవి రాలేదు. కర్పూర

5. పోలవరము జమీందారుగారి సరస్వతి
పత్రికలో ప్రథమముగా ముద్రితమైనది. తిరుపతి
కవులుతప్ప వేరెవరు దీనిని తెలిగించినట్లు లేదు.

6. దీని నీ తరువాత విద్యాన్ రావూరి వేంకట
సుబ్బమ్మగారు సంపూర్ణముగ తెలిగించిరి.

మంజరి ఆనందపూర్తిగా లభించినది. దీని తరువాతి భాగ మెచ్చటనై న సున్నదేమో? బాలభారతము 7 విద్వంసం భంజిక అనలే కన్నడలేదు.

5. ఇందున్న కృష్ణ భూపాల ప్రశంస చూచి నవో, తిరువతి కవులు బుద్ధచరిత్ర కృతి యిచ్చిన కొందికాలమునకే ఈరచనలుచేసినట్లు మనము గ్రహించ వచ్చును.

6. భాషాంతరీకరణ రచన తరువాతనే స్వతంత్ర వాటకరచన.

సు వ ర్ణ పా త్రి క ము

తిరువతి వెంకటకవుల తెలుగు రచనలలో ముదితమయ్యు లోక వివాహకైరుగనిది సువర్ణ పాత్రికము అను స్వతంత్ర వాటకము. పేరును బట్టి యిది వివనారాయణ చరిత్రమని విజ్ఞు లాహించ గలరు. దీని రచనాకాలము 1911. దీని వివరములు :

నాం ది

మొంతలపైలు చాలు
జనుమిట్టలపై జననంబుగాంచి, ద
వ్యుల కధరస్థితామృతమున్
పొంగివహించుగఁ బెంపుబెంది, న
వ్యులను సుమంబులన్
గలయఁ బూచు మహాభవభూరుహంబు, కొ
ల్లలుగఁ పలిండు పండ్లరుచి
తాగుత యోగుల చిత్తమేనియన్

ధృత విగను వైజయంతుల దేవదేవి
హృదయమున నొప్పుచున్న వారిని గృతంత
శంఖచక్రం సజ్జన స్వంతచరుల
వివనారాయణులను భావించువాడ

స్మృతధారుడు పిలువగా నటి ప్రవేశించి
'ఆర్యపుత్ర! నమస్కారము.' అనును. ఆ పై వారి సంభాషణ.

స్మృతధారుడు: ఓసే, ప్రస్తుతకార్యముచే ముగియివామి.

పలువు రనుంగులం ద్విజాల
బందుగులందఱి విందు సేయుఁగా
లిలిచి నమస్తనస్తువులు
నిస్తరియందిది యొక్కడెవ్వడో

పిలిచినవాడు రాకునికి
వేచిన యట్టుగ నీ నిమిత్తమై
నలుగురికింబ్రమోదమిడు
నాటక ముగిలి మోసి ప్రేయసీ!

నటి:—ఆర్యపుత్ర! తను నియోగము చొప్పుననే యాగంధము నెడకుటకై కొంతకాలము వ్యయపఱువ వలసి వచ్చినది. (గంధము వేతికిచ్చును.)

స్మృత: (చూచి) ఇది సారంగు తమ్మయ కవి విరచితంబగు వివనారాయణ చరిత్రము. ఇది శ్రావ్య ప్రబంధము కాని ధృశ్యవబంధముకాదు. వచ్చిన వాలుగక్కరములు ముగియియివామి?

స్త్రీలకు విద్యలు గరపం
బోలరుగా యంచు శుద్ధమోక్షకులెందే
నాలాపింపగ వారల
యాలాపము లేవియైన వారింబిలివో?

నేను దెమ్మన్నది సువర్ణ పాత్రికమును వివన నారాయణ చరిత్ర దెలుపు వాటకముగదా! అదియే యిప్పుడు మనముఁ జూపబోవునది. (చేతిలోని గంధము లోని పుటలు విప్పి) ఒహో! ఇది మాతన ముది తమై క్రొత్త సంస్కారము గాంచియున్నదే! దీనిని నంస్కరించిన వారెవరో? (పైభాగముంజూచి) ఏమి వింత! నేటితో నీ గంధమునకు శాపవిముక్తి కలిగినది. నటి: ఆర్యపుత్ర! దీనికిం గలిగిన శాపమేమి?

స్మృత:—శాపమనగా మతియేమియు లేదు. కచములు కుచములు మున్నగు కృంగారావయములు వర్ణింపబడుటయు, నీతికిని మతమునకు విరుద్ధముగు మహాత్మ్యమును దెల్పుటయు, మొదలగు దోషములు కొన్ని కల్పించి యే మహాసుభాషణ వైజయంతి విరాసము మొదలగు కొన్ని గంధములనూ గల సర్వ ముతోబోల్చి చదువరావినని వ్రాసెనో యీతడే దీనికి పున్నంస్కర యట! అమ్మా! గోదావరి! నీ కడుపున నెంతటి చిత్రసంతానము జనించు చున్నదో కదే!

7. విద్వంసలభంజిక కీర్తిశేషులు జనమంచి వెంకటరామయ్యగారు తెలిగించియున్నారు. బాలభార తము—నేటికరచే సనూదితము కాలేదు.

దారుతరంబు లై మదికి
సంతసముం బొసరింపఁ జాలు శృం
గారసప్రధానముల
గ్రంథములం గనినంత వారి వ్యా
పారము నింద్య మానసుమః
బల్కుదురక్కట! మూఢులెల్ల నం
సారము సేయఁ
కచకుచంబుల కేలఁ బరిగహింపరో?

మతమున వీరి యందు
నొకమార్గము గైకొని యన్యమెల్ల గ
ర్హితమని యెంచువారె యుదయించిరి
ము న్నిపుడుద్భవించువా
రితరుల మోసపుచ్చుట కనేక మతంబు
లనేకరీతు ల
ద్భుతముగ మాటిమాటికిని
బూనెడువార లిదేమిచ్చితమా!

నటి:—అర్హపుత్ర! కవితారసంబు నందభిరుచిపడి
గ్రంథములు చదువు వారొకరు మానుచున్న
మానుదురా! ఇక దీనికి శాపవిమోచన మన
నేమి ?

స్మృత:—ఏమాంత్రికుని చేత దీనియందు దోష
పిశాచ మావేశింపబడినదో, వాని చేతనే మరల
నా పిశాచము వదలింపబడుటయు నా మాంత్రి
కుని మాయందనిలి యెవ్వరు దీనిం బకింప
మానిరో వారిచలన మరల దీనిం బదుపు
భాగ్యము పట్టుటయు దీనికి శాపవిమోచనము.
కానిమ్మిక నీయప్సంత ప్రశంస ముగింతము.
ప్రస్తుతమున కాయత్ ప్రథము."

కాని పై సంభాషణ మంతమాత్రమూ
"అప్సంత" ప్రశంస కాదు. సరికదా దాని వెనుక
యీనాటి వారికి తెలియని చరిత్ర ఎంతో ఇమిడి
యున్నది. అది ఆ కాలమున నింగ్లీషు ప్రభుత్వము
వారు తెలుగు శృంగార గ్రంథాలపై చేసిన నిషేధ
శాసనము.

శృంగార ప్రబంధ ప్రకటన నిషేధము
సువర్ణ ప్రాతిక రచనకు కొంచెము ముందుగా
అనగా క్రీ. శ. 1911 లో ఈ శృంగారప్రబంధ
ప్రకటన నిషేధం ప్రారంభమైనది. అప్పటికి విధము

యేండ్ల నుంచి, అవిచ్ఛిన్నంగా, అంధకావ్య ప్రబంధ
ముద్రణలో ఆరితేరిన "శ్రీ వావిళ్ళ" సంస్థవారు
ప్రకటించిన యీ క్రింది గ్రంథాలను ప్రభుత్వము
వారు నిషేధించారు. అంతేకాదు. ఇట్టివి ముద్రించి
వండుకు ప్రకటన కర్తలపై "అభియోగము" తెచ్చారు.

1. వీధివాటకము—శ్రీవాధుడు
2. వైజయంతీ విలాసము—సారంగుతమ్మయ్య
3. హంసనిశితీ—అయ్యలరాజు నారాయణా
మాత్యుడు.
4. తారాశకాంకవిజయము—శేషమువెంకటవతి.
5. రాధికాసాంత్వనము—ముద్దునళిని
6. దిప్తి జీయము—చిత్రకవి సంగరాధ్యక్షుడు,
(పిండిపెద్ది కృష్ణ స్వామి పేర నున్నది.)
7. కవిచౌడప్ప శతకము—కవి చౌడప్ప
8. వేణుగోపాల శతకము—రాయభట్టు వీర
రాఘవకవి
9. గణికాగుణప్రవర్తన తారావళి—రాచలేటికవి
కాని అప్పట్లో, ఆ సంస్థకు పర్యాద్యక్తుడైన
శ్రీ వావిళ్ళ వేంకటేశ్వరశాస్త్రిలు గారు సామాన్యులు
కారు. ఎంతటి వ్యయప్రయాసలకైనా ఓర్చిభాషాసేవయే
పరమార్థంగా భావించువారు. విక్కిలి పట్టుదలగల
వారు. వారి నిషేధాన్ని గూర్చి ప్రభుత్వము వారితో
పోరాడ నమకట్టి ఆ కాలమున ప్రసిద్ధ న్యాయ
వాదులు పేరి నారాయణమూర్తి గారిని తమ వేక్టమున
న్యాయవాదిగా నెన్నుకొని అభియోగము ప్రతిఘటించి
చారు. ఇది పైక్తార్డు వలకు వెల్లినది. తుదకు
ప్రభుత్వమువారే కొన్నినెలలంబున తర్వాత కొన్ని సంవత్స
రణలలో నిషేధాన్ని ఉపసంహరించుకున్నారు కాని
పూర్తిగా నిషేధం తీసివేయలేదు. మొదటి ఆరింటి
లోను కేవలం శృంగార రసప్రధానములైన పద్యాలను
కొన్నింటిని తొలగించి అచ్చువేయుటకు అనుజ్ఞ
నిచ్చారు. వానిలో ఒకటి వైజయంతీ విలాసము.
పై ప్రస్తావనలో ఈ గ్రంథమునకు "కలిగిన శాపము"
"శాపవిముక్తి" అనునవి సారంగుతమ్మయ్య వైజయంతీ
విలాసమునకు సంబంధించిన పై విషయములని
తెలుసుకోవలెను.

ఇక “ఏ మహానుభావుడీ వైజయంతీ విలాసము మొదలైనవి చదువరానినవి వ్రాసెనో, అతడే దీనికి పునస్సంస్కర్తయింట? అమ్మా గోదావరీ! నీ కడుపున నెంత చిత్ర సంతానము జనించుచున్నదోకదే!” అన్న వాక్యాలలోని వ్యక్తిని గూర్చి పాఠకులు తెలిసికోవలసి యున్నది. ఆయన కీర్తిశేషుడు గోటేటి కనకరాజు. ఆ కాలమున ప్రభుత్వమువారి ఆంధ్రభాషాసెంటరికరణోద్యోగి రాజామహేంద్రవర నివాసి. కనకరాజు గారు కందుకూరి వారి శిష్యులు. వీరేశలింగముగారు పై చెప్పిన గ్రంథాలలో వైజయంతీ విలాసము, తారా శంకరము, రాధికా సాంత్వనమును గూర్చి తమ కవుల చరిత్ర మూడోభాగములో “చాలా అనినీలిని బోధించే కావ్యాల”ని తీర్మానించారు. గురువుగారిని పురస్కరించుకొని శిష్యుడు పై మూడు పుస్తకాలలోని భాగాలు విశేషంగాను తక్కిన వానిలోనివి కొంచెము తక్కువగాను ఇంగ్లీషులోనికి భాషాంతరీకరించి ప్రభుత్వము వారికి సందాదు. దానిపై వారు చర్య తీసుకొన్నారు. కాబట్టి విశేషానికి కారకులువారే. తిరిగి వానిలో కొన్నిసవ్యాలను తీసివేసి, వానిని ప్రకటింపవలసినదని అనుజ్ఞ యిచ్చినది వారే.⁹

క్రీ. శ. 1912 ప్రాంతమున అప్పటి పరిస్థితులనుబట్టి ప్రభుత్వము ఆంక్ష సడలించినను క్రీ.శ. 1927 లో పూర్తిగా యీ విషయ శాసనమును భాయవరచిరి. ప్రభుత్వమువారు భాయపటచినా శృంగారరస ప్రవాహాన్ని వివరపగలరు? మదరాసులో కీ. శే. గంటి సూర్యవారాయణశాస్త్రిలు గారు, శృంగార గ్రంథమాలలో శృంగారకృతులలో శృంగార కావ్యాలు వెలువరించారు. దీనిలో కే. జి. మూర్తిగారు, శృంగార కావ్య గ్రంథమండలిలో ఎన్నో శృంగారకావ్యాలు ముద్రించారు.¹⁰ కొక్కొకాది గ్రంథాలు బొమ్మలతో ప్రకటించారు. ఎవ్వరూ అరికట్టలేదు. ఇవన్నీ సాహిత్యంలో స్థాయిత్వాన్ని సంపాదించనవే. ఈ విషయాన్నిగూర్చి ఎంతో వ్రాయవలసి ఉన్నా ప్రస్తుత సందర్భాన్ని బట్టి విరమిస్తున్నాను.

క్రీ. శ. 1947 లో దేశస్వేచ్ఛాంత్యంలో శృంగార విషయ శృంఖలాలు విడిపడ్డాయి. శ్రీవావిల్ల వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగారి మూలమున — ప్రకాశంగారి ప్రధాన సంప్రదిత్యంలో ఇది జరిగింది.

ఈ సంభాషణయైనవేమక, తమ కాలమున కవితారచనలో కనబడుచున్న వ్యర్థపదప్రయోగములను గూర్చి స్మృతధారునిచే నిల్లు పరికించివారు.

ఇల, భువి, భూమి, పృథ్వియని
యెందు నిరర్థక శబ్దముల్ యతి
స్థలములఁ బ్రాసలందును
శతంబులు గూర్చిన పద్యజాలము
స్వల్పమురు శ్రద్ధగాఁ జదివినం గమనించిన
నెంత బుద్ధిమం
తుంకును వానిలో మఱపుదోసము తప్పదు
మానిసిమనీ! 11

తరువాత నాలుక రచయితలైన కవులు వారి పోషక ప్రశంస.

ఏవాని యాననం బేవాడు గనుగొన్న
మందస్మిత ప్రభాసుందరంబు
ఏవాని వాక్యంబు లెంతెంత బుధులు న
దలదొల్పజాలు ముత్యంజాలు
ఏవని గాఢవ్రజ్జ యేషుల్లఁ జొచ్చినఁ
గూలంకషోచ వాలయంబు
ఏవని వికేతనం బేవంక నరసింహ
దతబంధుమిత్రాశీత్రవజంబు
ఏవని గ్రీగంటి చూపుల వెల్లయపుడు
వరదలై పాటునుండు గృహారంబు
శీకరగుణాకరుండు కొప్పెర్లకోట
పంశచంద్రుడి కృష్ణ భూపాలమౌళి

8. Telugu Translator to the Madras Government.

9. అనాటి నుండియే యిట్టి గ్రంథాలపై ముఖవ్రతమున “Scholars Edition” అని ముద్రించుట పరిపాటియై వది.

10. వానిలో సత్యభామా సాంత్వనము నా పీఠికతోనే వెలువడినది.

11. ఇట్టి నిరర్థక రచనలనుగూర్చి కావ్యవిమర్శనలో యముని కన్నా నిర్వృణుడని పేరు సొందిన కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి గారిట్లా అన్నారు. “తనకు గోష్ఠ్యధమంత భూమి లేకపోయినా, తన కావ్యంలో స్మృతం ఎక్కడ చూచినా భూవాచక, వర్యయవదారే కనిపిస్తాయి.”

ఆ పోలవరపురిభూపాలుని కప్పిండు
లాదాల్క కలిత సాహర్దవరులు
శతలేఖిపద్యసంధానచారేయ
లష్టిపదావర్యాపవీణు
లాధావ్యసశితద్యవ్యాకరణతంత్రు
లవిరతకవితారసై కుత్సు
లఖిలాంధ్రభూపాలకావితబహుమాను
లర్పిత పరదేవతాంస్రియుగులు

వరులు తిరునతి వేంకటేశ్వరులు తేంట్ల
కొఱకు వైత్రవైకాళిముర్ నిరులు సున్నీ
సేయుగలి బుధులకయ రవియించు చున్న
నాటకంబుల లోనెడి నాటకంబు
రంగనాథ పదాంబుజ భృంగమైన
వివహరారుణుని చక్కవేశ్య వలచి
దాసునిగ జేసి కొన్న కథావిధాన
మిందు వర్ణింపఁగఁ బడె సుందరమున
వేశ్యరాగము మన్నద
వశ్యత్వము దొంగతనము వాణిజ్యంబున్
వేశ్యమాతల మాయల
వశ్యముఁ జూపఁకుఁ దెలియవలసిన విందున్

ఆ పైని సంగీతమును గూర్చి కాముని
ప్రభావమును గూర్చి రెండు వద్యాలను ఈ ఆముఖము
నుండి ఉదాహరించు చున్నాను.

సంగీతము—

చేరము చల్లజేయుటకు
జేసిన దివ్యరసాయనంబు, శో
భాతిశయంబునంబోగులు
వయ్యలకేవీయు వేశాపుచ్చు నం
గాతము సార్వకాలిక సుఖస్వము
సేర్పిన గోత మార! సం
గీత మిదేకదా యభిముఖీకరశాషధ
మెల్లవారికిన్

కాముని ప్రభావము—

మగకచ్చంబిగట్టి చిత్రమెప్పుడు
వృత్తంబుగానీని మే
విగణంబుం గగ్వాగమంబితములై
వీరంధ్రసాలంతరా

శగదానేకగృహంబులై తనరు
బాదాకేరి సాధంబులం
దగు పూసెజ్జలం జేర్చు నేరువరి
కందర్పుండు సామాన్యుడే

ప్రథమాంకము చివరనిట్లున్నది.

“ఇది శ్రీ తిరునతి వేంకటేశ్వర విరచితంబగు
సువర్ణప్రాతికమును ప్రకరణంబున బీజారోపణంబును
ప్రథమాంకము.” దీనినిబట్టి ఇదియొక “ప్రకరణము”
అని భావించవచ్చును. తక్కిన యంకముల
సంగతి తెలియరాదు. ఈ అంకమున గల కావ్య
వైరాగ్యముల వివాదము చాలా మనోరమముగానుండును.
ఈ ప్రకరణము పూర్తి ప్రతి యొక్కడ దాగి
యున్నదో!

బుద్ధ చరిత్రము

తిరునతి వేంకటకవుల మొదటి పద్యకావ్యము
బుద్ధచరిత్రము. కథాగౌరవముచేతనేకాక, కవితా
రచన చేతను, పానుగంటి వారి ప్రశంసకు పాత్రమైన
ఈకృతి, పోలవరపు జమీన్దారు వేంకటకృష్ణారావు
గారి కంక్షితము. కృతికర్త, కృతిభర్త కీర్తిని
విరస్తాయిచేసిన యీపద్యకృతి,¹² ప్రకటితమైన నాటి
నుండి నేటివరకు ప్రఖ్యాతమై నిలిచియున్నది.

స్వతంత్ర రచన

ప్రస్తుత విమర్శ గ్రంథమున (పుట 102)
5 వ శీర్షికగా “అంధ్రీకృత కావ్యములు” అనునది
కలదు. వానిలో “శ్రీనివాస విలాసము” తరువాత
“బుద్ధచరిత్ర” ఉన్నది.¹³ గ్రంథకర్తరీకృతిని గూర్చి
యిట్లు వ్రాసియున్నారు.

“ఇద్దరేణుడైన బుద్ధదేవు చరిత్ర
యశ్వఘాషముఖుల ననుసరించి
యన్మదంకితముగ నాంధ్రకావ్యమొనర్చు
దనుచు వీడ్వమిచ్చె నాదరమున”

12. చూడు. అముదిత గ్రంథవింతామణి
సమీక్ష - (జనవరి 1903 పుట 19 సంపుటము 16.
సంచిక 1)

13. అన్నింటన్నను “బుద్ధచరిత్రము” అని
యుండగా ఇందు ‘బుద్ధచరిత్ర’ అని మూత్రమే
గలదు. (పుట. 111)

అని కృత్యాదియందు తిరువతి కవులు వ్రాసి
కొనిరి. కావున బుద్ధచరిత్ర యొక విధముగా నాంధ్ర
కరణముని యంగీకరింపవలయును". కాని యిది
యూంధ్రీకరణ మెంతమాత్రమును గాదు. స్వతంత్ర
రచనయే. అశ్వమేషుని బుద్ధచరిత్రకు యథాను
వాదముగు నాంగ్లభాషా రచనకు చానలి సూర్యప్రకాశ
రావు బి. ఏ. యల్. టి. గారు, తెలుగుభాషలో వచన
రూపముగా కథా సారమును వ్రాసిరి. తిరువతి వెంకట
కవుల రచన ఆ వచన కథాసారమునకు విపులమైన
సర్వాకృతి. కాబట్టి దేనికిని అనువాదము కాదు.¹⁴
ఇందు 'కల్పిత కావ్యము' అను శీర్షిక యున్నదేకాని,
"స్వతంత్ర రచనలు" అను శీర్షికయే లేదు. ఇక
విందు విడిచిపెట్టబడిన అంశాలు నివరిస్తున్నాను.

శ్రీధామంబగు సేంభూధమున
సుశ్రమించు నారాణి నీ
వీధావళ్యమునేలు దేవళమునన్
జెన్నాందు దేవుండు లో
కాధారంబు హలాయుధ ప్రణయ
విత్యానంది శ్రీమజ్జగ
న్నాథస్వామి కృపాళుండై మనుచు
కృష్ణారాయ విద్యుత్పథున్.

ఇది బుద్ధ చరిత్రములో మొదటిపద్యం. దీనినే
క్రి. శ. 1914 వ సంవత్సరంలో జరిగిన లక్ష్మీ
నరసాపుర శతావధాన సందర్భంలో ఉభయభాషాకవి
ద్వితేది నారాయణశాస్త్రిగారు ఎల్లనుకరించాలో
చూడండి.

శ్రీధామంబగు సేంభూతైలమున
సుశ్రమించు దుగ్ధాద్ధిని
వీధావళ్యమునేలు దేవళమునన్
జెన్నాందుచున్నట్టి లో
కాధారుండగు శ్రీనారాయనసేంభాస్వామి
ధర్మక్రియా
ప్రాధాన్యేస్థితః జెల్లయాంబ కృపతో
రక్షించు నెల్లప్పుడున్.

తిరువతి కవుల రచనలో ప్రాచీన కవుల
చాయలు కనిపిస్తూనే ఉంటాయి. ఈ కృతిలో
నరవృత్తి వర్ణన అట్టి చాయ గలది.¹⁵

శతలేఖిన్యవధానపద్యరచనా
సంజాత భాస్వర్యతో
వితతాశేషవరాంధ్రభూపతివధా
విఖ్యాతవామాన్మదోన్నతికిం
గారణమైనదేని
ఘన వీణాపాణి యవ్యాణి
సంతతమున్ వేంకట కృష్ణారాయ విభు
వాగ్దామంబుఁ గామించుతన్

ఇది చళిగొండ ధర్మనకవి చిత్రభారతము¹⁶
నందలి ఈ క్రింది పద్యాన్ని అనుసరించినది.

శతలేఖిన్యవధానపద్యరచనాసంధా
సురత్రాణ చిహ్నితనామా
చళిగొండ ధర్మనుకవి!
నీ వాగ్విలాసంబు లా
శిథిలంకోజ్జ్వలజ్వాళుకోటరకుటి
శిరాంతురేఖామధాన్విత
గంగాకనకాబ్జ నిర్మల రసావిర్భూత
మాధుర్యముల్.

పంచదశాదశపద్యాంసుపుల్లైన తిరువతి వెంకట
కవులు పరాశక్తిని వర్ణించిన పద్యం ఎంతో హృద్యంగా
ఉండడమేకాక, వారి ప్రతిభను వ్యక్తీకరించు చున్నది.

నలినాక్ష ప్రభృతుల్ త్రిమూర్తులు గవర్షరెల్లె
మరల్ క్రింద వర్తిలు
సుద్యోగిజనంబులై
ఘనమణి దీప్తవంబునున్ "లండన్నె"
యలరం దా నొకరాణియై జగము లే
యందా మహాదేవి ని

పులు బాలించు కృపాద్ధి యా జనని
కృష్ణారాయ మన్నించుతన్

పై పద్యమున నాకాలమున అంగ్లేయు సామ్రా
జ్యమునకు చక్రవర్తినియైన విక్టోరియా మహారాణి
18వూచితమైనది.

14. చూడుడు. బుద్ధచరిత్రము ప్రథమ
ముద్రణ పీఠిక—పుట. 1. (1902)

15. అవతారిక—ప్రథమాశ్వాసము, 26వపద్యము.

16. దీనివిటట్టి బుద్ధ చరిత్రము క్రి. శ.
1901 లో విక్టోరియా నిర్యాణమునకు ముందే
రచితమైనట్లు స్పష్టమై.

విక్టోరియాకు పరాశక్తికి అభేదవ్యవస్థయము.

పరాశక్తి విక్టోరియారాణి
త్రిమూర్తులు ముగ్గురు గవర్నరులు¹⁷
మణిదీప్తవము లండను¹⁸

పరాశక్తికి త్రిమూర్తులవలె కలకత్తా, మదరాసు, బొంబాయి గవర్నరులు విక్టోరియారాణికి, ఆజ్ఞాపకవర్తులు.

ఇందొక విశేషమున్నది. ఆ కాంమున భారత వర్షమున కలకత్తా, మదరాసు, బొంబాయి రాష్ట్ర పరిపాలకులు ముగ్గురే గవర్నరులు. తక్కిన సంయుక్తరాష్ట్రము, బీహారుమొదలగు రాష్ట్రపరిపాలకులందరు లెఫ్టినెంటు గవర్నరులు. కాబట్టి త్రిమూర్తులతో పోలిక ఎంతో సమంజసముగా నున్నది. మరియు దీని వలన తిరుపతి వెంకటకవుల రాజ్యాంగ పరిజ్ఞానం కూడ వ్యక్తమగుచున్నది.

వారి కార్యాలలో కవిత్వమును గూర్చి, కవితా రచనను గూర్చి ప్రత్యేకాభిప్రాయాలు ప్రకటించడము ప్రాయశఃకంగా కనబడుతూ ఉంటుంది. ఈ పద్ధతికి బుద్ధచరిత్ర 'పీఠిక'యే దారి చూపినది.

క. అల్లిలిమి లోచుగతి కవి
తల్లజాలోపరించు గ్రంథతతి కేది సమమా
“ధిల్లికి ధిల్లే, పల్లెకు
పల్లే” యని చెప్పునట్టి చల్లులు వినరే!¹⁹
20 అంచితమైన వారలిది
మూరసి యీ రసముం గ్రహించి లా
లించిన జాలు కొందరవలె వివిరేకని
యొంచు చున్నవారంచు వనించ మానుదుమె?
యందరనుం దనియింప మమ్ము ని
ర్మించిన బ్రహ్మకైన దరమే
యిది పెద్ద లెలుంగకుండురే.

పలాపురు సత్కవిత్వమిది
పాల్వడకుండియు కొన్నిపుస్తక
లులు రచియించి సిగ్గిలక
మోదము చెందుట తప్పుకాదు, పు
త్రులు తనకుద్భవించిన కురూపులు గా
గలరంచు భార్యతో

కలయిక మానువే సుతుని
గాంచక యుండునె రూపశీనుడున్

తెలుగులో శార్దూవాజ్ఞయ ప్రవేశానికి బుద్ధ చరిత్రమే నాంది. ఆ వెనుకనే, బుద్ధుని గూర్చిన చరిత్రలు, అవదాన కల్పలతలు, జాతక కథలు, జాతక కథాగుచ్ఛాలు బుద్ధ²¹ బోధసుధ మొదలైన నాలుకాలు బయలుదేరాయి. ఇందులో కవితా రచన శార్దూమతాన్ని గూర్చి భేదాభిప్రాయాలు కలవారు కూడా చదివి ఆనందించడమైన ఆకర్షణతో నున్నది. ఇంతేకాదు. తిరుపతి వెంకటకవులు శతావధానులేకాక, కావ్య కర్తలని మొదట నిరూపించినది బుద్ధచరిత్రమే.

(శవణానందము)

తిరుపతి వెంకటకవుల కృతులలో నమధిక ప్రచారము గాంచినది శవణానందము. ఇది క్రీ. శ. 1912 నాటికి మూడు ముద్రణలందినది. మూడు నాల్గేళ్లలో వేలకొంది ప్రతులు చెల్లెయి. వారి కృతులలో హెచ్చుపొరులుముద్రితమైనది శవణానందమే అని చెప్పవచ్చును. (క్రీ.శ. 1950కి ఆఱు ముద్రణలు). ఇది శృంగార రస ప్రధానమైన కావ్యము కాబట్టి ఒకప్పుడిది ప్రజాసీతాన్ని ఆతివేగంగా ఆకర్షించినా, ప్రస్తుత కాలానికి సరిపోదు. అంతేకాదు. ఈ కావ్యము కూడా అప్పటి ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమువారి విశేషము నకు పాత్రమైనది. అయినా సాహిత్య దృష్ట్యా పరిశీ

17. 'గవర్నరు' అను వాంగ్మయపదమునకు దీనినే నేను శబ్దరత్నాకరమున సుదాహరణముగా నిచ్చియున్నాను.

18. 'లండను'—ఈ పదమునకు, ఇది రెండవ యుదాహరణ. మొదట నిది కొక్కొండవారిచే ప్రయుక్తము.

19. ఈ పద్యాన్ని బుద్ధచరిత్రము విమర్శనలో అముద్రితగ్రంథవంతామణి ప్రతికాధిపతు లుదాహరించారు.

20. ఈ పద్యమే, శవణానందమున ప్రథమాశ్వాసము 15వ పద్యముగా నున్నది.

21. తెలుగులో శార్దూవాజ్ఞయాన్ని గూర్చి పరిశోధన జరగాలి. చూడుడు—బుద్ధజయంతి సంచిక. పరిశోధన ప్రతిక 1956.

లింపిన్లు యితే ఇందులో కొన్ని విశేషాలు గోచరిస్తాయి. ఈ విమర్శన గ్రంథంలో శ్రవణానందాన్ని గూర్చి 15 పుటలున్నా అందులో భాష సాహిత్య విశేషాలు లేవు. 22 కొన్నిటిని ఉదాహరిస్తున్నాను.

1—52. 'భావిపురాతనాద్యతనపార్థిపులం దలపీకాపురి'
ఇది నన్నయ, భావిపురాతనాద్యతన పార్థివ
లక్ష్మణులు అను పద్యమున కనుకరణము.

1—62. షష్ఠ్యంతములు షష్ఠ్యంతములు కవులు
ఒకటికి మించిన సంఖ్యగా చెప్పినా, తిరువతి కవులు ఒకే
పద్యం చెప్పారు. సాధారణంగా షష్ఠ్యంతాలు కంద పద్యాల
లోనే ఉండడము నియమము. అయినా వృత్తాలు
కూడా క్యాచిత్కంగా ఉన్నవి. ఈ రెండు పద్యములు
లేకుండా తిరువతికవు లోకే సీపపద్యము షష్ఠ్యంతముగా
వ్రాశారు. అయితే అందులో పన్నెండు పాదం
చివర షష్ఠీవిభక్తి వ్రాయగించారు. ఇదే యిందులో
విశేషం.

1—82. గీ. నయసువాండలు! యామీదవైష్ణవుండలు!
సుకవియు! సూక్తినిధియు! సోయగంబు
గలుగువాండలు! మనములు గలచకున్నె
తొత్తెనను నేలాటి నాతికైన

ఇది—పింగళి సూరన్న కళాపూర్ణోదయము
లోని యీక్రింది పద్యాన్ని అనుసరించినది.

గీ. మొదలు బలు రేఖగదలు! పిదప దాని
వయసు క్రొత్తలు! వెలయూరి వంగడ మట!
వనిత చక్కదనమును వన్నెలాడి
తనము జాణతనంబును తరమె పొగడ.

ఇందు నాయికాపరముగా నున్నది పైన
నాయకపరముగా నున్నది.

1—113. కవిరాజవిరాజితమునకు నన్నయ
ననుసరించి యతి యొక్కటేయే వాదబడినది.

"లలిత సుహృత్సవిబంధుయుధామితలక్షణ
లక్షితచిత్రతకం బల" దీనికి మూడు యతులు
లిక్కనాదులు వాడిరి.

2—41. రసికులు గారము నూర్జురతికిఁ
జెప్పుడి' ఇవలు—రాలికి—అనుచో పొల్లునకు యతి.
లక్షణకులలో అచ్చుకవి మూతమే—రాలు శబ్దమున—
అచ్చునకు పొల్లునకు యతి యని నిరూపించినాడు, 21

4—30. రసుజ్ఞ నరులమంచు విక్రేదరుగా
జ్ఞ—క యతి.

5—20. "మనమా! వద్దిక నాదు మాట
వినుమా మర్యాద గొపాదుమా, ఈ మకుటాన్ని
అందుకొని ఒక ప్రఖ్యాత కవయిత్రి "మానసిక సామా
జ్యము" అనే విన్న కావ్యము రచించారు²⁴. ఒక్క
పద్యముదాహరిస్తున్నాను.

మ. వినుమా 'మానస రాజహంస' యని
యాపేరన్ విరాజిల్లె దీ
25వై నయంబొప్పంగ, క్షీరసిరములదా
నోర్మిన్ మరాళంబు నం
తనలో వేదోనరించునట్లు! భువి
విద్యానిత్యమూహంపు మో
మనమా! జ్ఞానమునొంది మానసిక
సామాజ్యంబు నీ వొందుమా

ఇంకనూ చూపవలసిన విశేషములెన్నో శ్రవణానందమున
గలవు .

26 బిదాలోపాఖ్యానము

ప్రస్తుత గ్రంథకర్త రీ బిదాలోపాఖ్యానమును,
తిరువతి వేంకటకవుల రచనగా భావించి, యీ సమీ
క్షలో దానిని గూర్చి నాలుగు పుటలు (174—
177) వ్రాసినారు. కాని అది శ్రీ వేలూరి శివరామకృష్ణ

22. ఈ విషయమైన ప్రసావనయే ప్రస్తుత
విమర్శ గ్రంథమున లేదు.

23. అలుప్రత్యయ చరిత్రము. Annals of
the Oriental Research Madras University,
Vol. XVI 1959—60.

24. శ్రీమతి గిడుగు లక్ష్మీకాంతమ్మగారు.

25. పు—ఉ. యతి మహాకవి నయుక్తమే!

26. దీనిని శ్రీ వేలూరి శివరామకృష్ణగారు
రచించినదియని ఆ కాలమున—ముద్రిత గ్రంథములను
బట్టి వాదోపవాదములనుబట్టి సప్రమాణముగా నిరూ
పించాను. ఈ విషయమై శ్రీ శివరామకృష్ణగారి
పేర వ్రాయగా, వారిట్లు బదులు వ్రాశారు.

"మీ 26 న కొద్ది అందినది. బిదాలో
పాఖ్యానం నా పేర ప్రకటించారుకాని గురువులదే."
పరిశోధకు రీ విషయము గుర్తింతురుగాక.

గారి రచనముగాని, తిరువతి వేంకటకవులది కాదు. వాస్తవముగా నిది “వివాద కావ్యాల” సందర్భములో చెప్పవలసినదేకాని అన్యవదేక కావ్యాలలో చేర్చవలసినది కాదు. పూర్వ ప్రకటన ప్రతికలలోకూడా, బిదాలో పాఖ్యానము తిరువతి వేంకటకవుల గ్రంథాలలో చేర్చబడినా, ఈ గ్రంథము యొక్క కర్త విషయము అందులో స్పష్టముగా తెలుపబడియే యున్నది. (కీ. శ. 1912 జాన్యువరీ నెలలో వెలువడ్డ వారి గ్రంథాల ప్రకటన ప్రతికలో ఇట్లున్నది.

బిదాలోపాఖ్యానము

“ఇది శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారిచే వ్రాయ బడినది. ఇందు బెద్దపురికి పిల్లి గురువని రోకులను ప్రవాద తప్పనియు పెద్దపురియే పిల్లికి గురువనియుం జెప్పుచు నా ప్రవాద వచ్చుటకు దగిన కారణము చెప్పబడిన బహుచమత్కారమైన కథ. 0—2—0”

శివరామశాస్త్రిగారే తమ గుంటూరు కాలేజీ శతావధానంలో, ఒక వృత్తకుని ప్రశ్నకుత్తరముగా, బిదాలోపాఖ్యాన కథ ఒక్కపద్యంలో చెప్పారు.

రామకృష్ణ కవులకు తిరువతి వేంకట కవులకు వివాదము వచ్చిన రోజులలో—శివరామశాస్త్రిగారు బిదాలోపాఖ్యానము రచించి ప్రకటించగా శ్రీ వేదాల తిరువెంగళాచార్యులుగారు దానిపై పతిగా²⁷ శైశ్వాపాధ్యాయకల²⁸ రచించారు. అందులో బిదాలోపాఖ్యానాన్ని, ‘బిదాలకృతి’²⁹ అని పేర్కొన్నారు. ప్రభుత్వ ముద్రిత గ్రంథ పట్టికలలోను—“బిదాలోపాఖ్యానము—కర్త వేలూరి శివరామశాస్త్రి—కథ—1911” అని కలదు.²⁸

పై విషయమును బట్టి ఈ గ్రంథమున తిరువతి వేంకటకవుల ‘గ్రామసింహము’తో దీనిని బలపేసి, వ్రాసిన వ్రాతలన్నియు నసానములైనవి. ఇక మనకు నమకాలికై, సజీవులై యున్న వారి రచనల కర్తృత్వముకరి దింకొకరికి అంటకట్టుబడి నప్పుడు ప్రాచీనకవికావ్యాల కర్తృత్వమును గూర్చి మనము తల్చిబ్బిలు పడుటలో ఆశ్చర్యమేమున్నది?

విడిచిపెట్టిన కృతులు

మేను ముందు చూపినట్లుగా, ఈ విమర్శ గ్రంథంలో తిరువతి వేంకటకవుల కృతులన్నీ చేరలేదు.

పాకలోకానికి విశదముగా ఉండుటకై వాని సీక్రింద వివరించుచున్నాను.

సంస్కృతము

1. ప్రథమ శతావధానము—50 శ్లోకములు.
2. మూలస్థానేశ్వరస్తుతి శతకము
3. అష్టకములు—ఇందులో కాళికాష్టకము, గోపాలాష్టకము మొదలైనవి కలవు. పారాయణ యోగ్యములు. (1912).

—తెలుగు—

విమర్శనలు

1. అపూర్వ కవితా వివేచనము. ఇందు చక్కని కవిత్వ విమర్శనము, పూర్వకవుల పద్యములు కలవు. (రచన—1912)
2. ²⁹పూర్వ కాకుంతల విమర్శనము—ఇది విజయనగర సంస్థానాస్థానవిద్వాంసులైన పేరి కాశీనాథ శాస్త్రిగారి పూర్వకాకుంతల నాటకముపై విమర్శ.

27. వీరు సజీవులు. ఈ గ్రంథము ‘కవిత’ ప్రతికలో అనుబంధముగా ప్రకటితమైనది.

క. కన నిరవరధి యట న

న్న నిరవరధముగ విందనుం జొనరిచి రం

ట నయము “బిదాల కృతి కృ

త”న నెవరో తానుగాక యన్యుడెవడో 9,వ.

(ఇందు 35 పద్యాలున్నవి.)

28. ఆంధ్రవాఙ్మయ సూచిక—ముద్రితగ్రంథ ముల పట్టిక. పుట 128.

29. శ్రీ పేరి కాశీనాథ శాస్త్రిగారు (1856—1918) శ్రీమదానంద గణపతి అస్థానము నలంకరించిన మహాపండితులు. సంస్కృతమున నెంత విద్వాంసుడో తెలుగుభాషలో అంత గొప్పకవి. భాష్యంత వ్యాకరణ పండితుడు. తిరువతి వేంకట కవులకు విజయనగర సంస్థానమున, శృంగభంగము చేసిన మహామనీషి, విజయనగరమున జరిగిన యీ విషయ మీ విమర్శ గ్రంథమున విమోచము సూచితము కాలేదు. కాబట్టియే కాశీనాథశాస్త్రిగారి గ్రంథముపై విమర్శ యిందులేదు.

3. పురశ్రరణము
4. పిష్టపేషణము
5. పశ్యజ్ఞ విచారము

సాహిత్య చర్యలు

(న చా స న ము లు

1. తపి రోట్టె ప్రహసనము. పద్యము—
1913. ఇది క్రీ. శ. 1950 లో పునర్ముద్రిత
మైనట్లున్నది. (చూడుడు. తిరుపతివెంకటేశ్వర కవి
కృత గ్రంథములు. ప్రవచనంధము ముఖ్యతము
మందు గ్రంథముల పట్టిక)
2. స్కాటపిల్లల ప్రహసనము
3. నవీన విద్యా విలాసము

వే దాం త ము

1. సూక్ష్మమోక్ష సూచిక—1895.

పై కృతులన్నీ క్రీ. శ. 1927 కి పూర్వమే
అచ్చయినవికాబట్టి కవితా సమీక్షలో ఇవి అత్యవ
శ్యకముగా పరిశీలించబడవలసి యుండెను. కాని
యా గ్రంథమం డట్లు జరుగలేదు.

ఇందు విడిచి పెట్టబడినవి కృతులేకాదు.
వ్యక్తులు కూడా విడిచి పెట్టబడినవారున్నారు. వారితో
ప్రముఖులుకీరితేమిట చేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు.

ప్రభాకరశాస్త్రిగారు బందరులో వేంకట
శాస్త్రిగారి శిష్యులు. ఆ కాలమున కొప్పవరపు వారితో
రామకృష్ణ కవులతో వాగ్యుద్ధములలో పాల్గొన్నవారే—
కొప్పవరపు సోదరకవులే—

“తిరుపతి వెంకటేశ కవి

ధీరుల శిష్యుల మేములంచు మా
గురువులు వారలంచు ననుకొన్న
ప్రభాకరశాస్త్రి ముఖ్యులు.”

అని వీరిని పేర్కొన్నారు. క్రీ. శ. 1911 లోనే
శాస్త్రిగారు ఈ వాదోపవాదములకు స్వస్తి చెప్పమని

“సతీర్థ్య సుప్రార్థనము”

అని పేరితో 20 పద్యాలు వ్రాశారు. దానిలో 44
చరణములు గల ఉత్పలమాలిక కూడా కలదు.
అందుండి కొన్నిపద్యాలు..

“వేంకటశాస్త్రి పండితకవిప్రభు
పాదము లొకయించి ని

శృంగముగా గడించితిమి శక్త్యనుపారము
సంస్కృతాంధ్ర కూ
లంకషసాహితం గవనలాఘవముం
దగు శబ్దశాస్త్రమున్
జంకము యేము మాచదువు సర్వముః
దత్కరుణాత్మమేమండీ

ఉడుగుండయ్య సతీర్థ్యులార! యుడుగుం
దొప్పివో తప్పొన మీ
యుడుగుల్ మ్రొక్కి విధేయభావమున
సభ్యర్థించుచున్నాడె మీ
నుడుగుల్ పత్రికతోఁ బఠించి తవి వీనుల్
సూడినట్లుయ్యె నే
చెడుగుల్ కోకిలకాకముం గనిన మీ
చెయ్యిమ్ములన్ పెత్తురే.

తేలీదేవతీన సత్కవిత్యమున కీర్తిం
గాంచు చున్నట్టి మీ
బోటుల్ యత్కవితామృతాంబువిధి
కంభోదంబులై రావిరా
మాటుల్ తిర్పతి వేంకటేశ్వరులకుం
గరాబు శిష్యుండ, నా
మాటల్ కొంచెము వీనులంజొసపుడి!
మన్నింపుడి! వేడెదన్.

తిరుపతి వెంకటకవులను గూర్చి మనము వ్రాసే
టప్పుడు వారితో నన్నిహిత సంబంధమున్న క్రీ వేటూరి,
వేటూరి వారి అనుభావను సంగ్రహించి వ్రాసినట్లు
యితే, ఆ రచన ప్రామాణిక మవుతుంది. ప్రస్తుత
గ్రంథకర్త లట్టి పర్శిశను చేసినట్లు కావరాదు.
వేటూరివారు తమ అనుభవాలను ఒక వ్యాసంలో
ప్రకటించారు.³⁰ సందర్భాన్ని పురస్కరించుకొని
ఆవశ్యకమైన వాక్యాల నందుండి ఉదాహరిస్తున్నాను.

“నేను వెంకటశాస్త్రిగారి దగ్గఱం జదువు
కొన నరిగిన వాడు ‘అలవంతజలి కృతంబైన భాష్యము
నకే పరిధవిల్లును మహాభాష్యపదము’ ఇత్యాది
పద్యమును మోహనరాగరసమును పద్యభావమున

30. భారతి—అక్టోబరు 1933. శతావధాని
చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి. పుటలు 611—615.
ఇది వారి ‘సింహానలోకవము’నందు పునర్ముద్రితమైనది.

జీర్ణింపజేసి వారు చదువగా తన్నయత చెందితిని. అంతకు బూర్వము భైరవాది రాగములను తిగవార్చి పద్యముల సిడిగిల బడివి సారాణికులు చదువుతారే నే నెఱిగినది. రసస్ఫూర్తితో తెలుగు పద్యములు చదువు చాతురికి నే డాంధ్రదేశమున శ్రీ శాస్త్రిలుగారే యాచార్య వీశము.....

పూర్వము భోజరాజు ముఖదర్శన మూత్రముననే పలువురు విద్వాంసులైరని ప్రతీతి. నేడు శ్రీ శాస్త్రిల వారి ముఖదర్శనమున నది ప్రత్యక్షమైనది.....

వేంకటశాస్త్రిగారి కవితా గంగా ప్రవంతిలో తిరుకతి శాస్త్రిగారి కవితా సరస్వతి యంతర్వాహిని....

మెదడు కదలిపోవునో, సరముల బలము పడలి శరీరము నకనకలాడునో యని సాధారణ బుద్ధిమంతులు సందేహించునట్లు పగలు శరావధాన తంత్రము జరిపి, రాత్రి పదిగంటల దాక పరిపరి వినోదముల బాల్సవి తర్వాత నిమ్మకు నీరెత్తినట్లు నిశ్చలముగా నిద్రపోయి మరునాటి ప్రార్థుట మరల మందహాస పదనముతో అల్పాహారముల నైన యారగింతక యవధాన శేషమును పూరించ నారంభించు నీ జంటకప్పుల యంతఃకరణములు శ్రుతి కలసి యొకే "మనము" అయ్యెడివి. అది యొక వింత తీరు. ఆ సమయములందు వేంకటశాస్త్రిగారు విశ్వ మూర్ఖులు."

"వేంకటశాస్త్రిగారికి లల్లాయిపదములు పాడవేడుక, కొల్లాయి గుడ్డలు వాడవేడుక.

భాషాదంబరము వేషాదంబరము వారికి గిట్టదు. కను కనే వారి కవితా కన్య "జనముద్దు"గా తెరిగినది."....

...."ప్రాచీనాంధ్ర కవులలోఁ బ్రబంధములకంటె శాశ్వతము లగునట్లు చాటు రచనలను సాగించినవాడు శ్రీనాథుడు. అతని చాటు రచనలు నేటికిని ఆంధ్ర రసికుల నాలుకలపై నాట్యమాడుచున్నవి. సర్వమా నాంధ్ర కవులలో నట్టివారు మన తిరువతి వెంక టేశ్వర కవీశ్వరులు."

కాని తిరువతి వెంకటకవులు చాటువులు, సంగ్రహించుట కింతవరకు నే ప్రయత్నము జరిగి నట్లు కాన్పింపలేదు.³¹ అట్టి చాటువులను ఈనాటి వారి కందఱకు పరిచితము కానిది కొన్ని మాత్రమే యుదాహరిస్తున్నాను.

నీ. అష్టబాషలకు వాగమళానమంజైన
నన్నయ కవి పెంచినాడు మున్ను
ప్రేమానుబంధంబుతో ముద్దు ముచ్చటల్
తిక్కన కవి మున్ను తీర్చినాడు
పరువుగా పల్లకిపై సర్వదేశముల్
శ్రీనాథకవి మున్ను తిప్పినాడు
లలితశయ్యారసాలంకారమన్నువుల్
పెద్దన్నగారు పంపించినారు
ఆంధ్రభాషాసంధాటితో యార్యులార
ఇప్పవచ్చినయట్లు మీ సచ్చిన్లు
సగలునాణంబులు బెట్ట నగుమగాని
సూత్రముల్ తెంపకుం డాంధ్ర
శూరులార!"

తమ పాకంబు స్వహస్త పాకగతి
శుద్ధంజైన గావించు నా
జముగామిన్ శ్రవణంబులంజొనుక
దచ్చంజైన యల్లంతవే
రమణి యంబగునే కవిత్యము?
రసారామంబు గాకున్న మీ
శ్రమకున్ లేదు ఫలంబు మీ తెలుగు
గీర్వాణంబు లంఘించెడున్."

"ఉ. అచ్చ తెనుంగునం గవన
మల్లితిరే నది, దుష్కరంబునై
గ్రచ్చసాదంబలెం జెవికి
గంటకమున్ బోనరింపుచుండు వి
ద్యచ్చయమాన్యులైన
తమనంటి మహాత్ముల కైత చెప్పగా
మెచ్చనలెన్ జగం బలుల
మెచ్చని శుష్క కవిత్య మేటికిన్"

"క. పాండిత్యమున్న విబుధా
ఖండలులై శిష్యులకు దగం బాంబుల్
ఖండించి చెప్ప రాదొక
దండుగ కవనంబు పెప్పెదరె సరజ్జల్"

31. 'ఈ సందర్భమున విద్యవ్యవృత్తులు దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారి తిరువతి వెంకటకవుల యవధాన మును గూర్చిన వ్యాసమును, శ్రీ అడవి శంకరరావుగారి శ్రీ చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రిగారి కవిత్యము' అను వ్యాసమును చవుడదగినవి.

ముట్టినదెల్లా మూర్తియైనట్లు, పట్టిన దెల్లా బంగరమైనట్లు చెప్పినదెల్లా పద్యమా తుంది—చెల్లసిల్లవారికి. ప్రతి పద్యములోనూ జాతి యమో, చమత్కారమో, రసమో విప్పిలుతూ ఉంటుంది. ఎన్నెన్ని పద్యాలనైనా ఉదాహరించ వచ్చును. ముచ్చటకు మూడు మాత్రమే ఉదాహరిస్తాను.

కొంచనవల్లి కనకాంబగారి కవితలక తిరుద వదానోత్సవ సమయమున చెప్పినది.

క. ఉదకకు తిలకము కన్నన్

ప్రవిమల భూషణము లేదు, ప్రారబ్ధమునన్ దవులదది నీకు, బోనీ

“కవి తిలకము” వైతి వాత్మకల్యాణముగన్

ఇంగ్లీషు తెలుగు వద సమాసాన్ని యీ క్రింది పద్యంలో చెల్లసిల్లవారు చక్కగా పొదిగారు.

“మ. సడికిన్ పూర్వము జంకు వార లిపుడో జంకన్నదే లేదు,

మున్ బిడియం బంగనకుండె

యిప్పుడది యుంటే పెద్దదోసం బహో

విడియాకుర్ మతోయున్

“విదోస్పరిణయా” విర్రాముల్ తల్లి,

ఈ చెడుకాలాన మనస్వి యే నిధముగ జీవించు గామేశ్వరీ.”

ఇంగ్లీషు తెలుగే కాదు, పెక్కు భాషలు కలిపి వ్రాసిన యీ క్రింది పద్యం చూడండి.

బహు భాషవద శ్లోకం.³²

శ్లో. యూయం త్తత సిహెన్ తథాసి

వెరివెల్ తస్మాన్మయా యాశశీ

వో గో పార్, మదరాసు కాయకరితం

హింగేందు బాయేందునం

నింగత్సూరయ నింగ కూడ విడుదల్

నీవాడ నంటం గదా

కస్యస్తి మయి బోల్తానం

అజి మనో తక్కిర్ నవరే ఉపర్.

గోపి పెట్టింది మొదలుకొని గొంతుకతో ప్రాణాలుండే వరకు గద్య భారతిని, కవితా సర్వక్రిని వాఙ్మయ చేయించిన చెల్లసిల్లవారి వచనరచనా

విశేషాలను ప్రస్తావించడానికి అవకాశము లేనందున విరమిస్తున్నాను.

వెంకటకాస్త్రిగారు దేశములో ప్రతిక లన్నింటికీ వ్రాసినా — ఆంధ్రప్రతిక, భారతి యందు వారికి ప్రత్యేకాభిమానం. తిరువతి వెంకట కవులను గూర్చిన విషయాలన్నీ గ్రహించ వలసివని అందు ఉన్నవి. వెంకటకాస్త్రిగారి తుదిరచన ప్రకటించిన గౌరవము ‘భారతి’కే దక్కినది.³³ ఇన్నీ పరిశీలించి నట్లయితే, “తిరువతి వేంకటేశ్వర వాఙ్మయము” అంటు కొంతైనా చిక్కుతుంది.

ఈ సాహిత్య సమీక్షాగ్రంథం 300 పుటలలో విడిచి పెట్టుబడిన విషయాలే, ఈ వ్యాసంలో వివరించడము జరిగింది. ఇక రచనలోని అతిశయోక్తులు భాషా చారిత్రక నామ వివర్యాసాలు విమర్శించడము మొదలు పెడితే మతోక పెద్దవ్యాస మాతుంది. మచ్చుకి కొన్నింటిని ఉదాహరిస్తున్నాను. పుట 25. “మాడభూషి వెంకటాచార్యులు గారు శత

దూషిణి మీద ఇందన చెప్పిన మహా మేధావి.”

ఇది సరికాదు. శతదూషిణి మీద ఇందన రచించినవారు మహామహోపాధ్యాయ అనంతకృష్ణకాస్త్రిగారు. ఈ ఇందనపేరు శతభూషిణి.

పుట 26, “తిరువతి కవుల కవితలోని ప్రసాద గుణము రామరాజ భూషణుని కవిత యందు లేదు.”

పుట 27. “ఈ పోకడలు పూర్వ కవులలో లేవు. ముందు కవులలో నుండవు. సమకాలికులలో కనిపించవు”

పుట 28. “ఇద్దరు కలిసి అవధానము చేయుట యదివరకెన్నడు వెరిగినది కాదు.” తిరువతి వెంకటకవులకు ముందు దేవులవల్లి సోదరకవులు శతావధానము చేసియున్నారు.

32. ఇందలి పదము లేయే భాషలకు చెందినవో, భాషా వేత్తలయిన వారు వివరింతురు గాక.

33. భారతి—మార్చి—1950.

పుట 29. "చెన్న వట్టణమునందు సైతము
తెనుగు సాహిత్య సరస్వతి కొక పీఠము
స్థాపించివారు తిరుపతి కవులు. ఆ నాటి
చిహ్నమే యీ నాటికి చిరస్థాయిగా
నిలిచినది."

చెన్నపురిలో తెనుగు సరస్వతి పీఠము—
తిరుపతి వెంకట కవులకంటే ఒక
శతాబ్దికి ముందే స్థాపిత మైనది.

చిన్నయనూరి, కొక్కండ, అహుజన
వల్లి — ఆ పీఠము నలంకరించిన
పండిత్రులు.

పుట 34. "సంస్కృత పండితులు తిరుపతి కవుల
ప్రతిభ కన్నా దీక్షించి పంచలేక పంగి
పోవుచు వచ్చిరి. విజయనగరము నందే
యట్లు జరిగినది."

ఇది సుతరాము అనత్యము. విజయ
నగరమున తిరుపతి వెంకట కవులకు
శృంగభంగ మైనది. (చూడు
వ్యాసమునందే)

పుట 38. "తిక్కన కవితయం దచ్చటచ్చట క్లిష్టా
స్వయములు గలవు. తిరుపతి కవుల
పద్యములన్ని పరిశీలించి చూచిన
వెచ్చును క్లిష్టాస్వయము లుండవు.

పుట 44. "ఇట్టి ఉభయ వాణీ పతులగు తిరుపతి
కవులు ఒక్కొక్కప్పుడు శ్రీనాథునికన్న
మిన్నలేమో యనిపించును."

పుట 50. "తెనుగునందు శ్రీనాథుని వరకుగల
కృతులన్నియు నాంధ్రీకరణములు"

మల్లికార్జున పండితుని శివతత్త్వ
సారము, పాల్కురికి సోమనాథుని
జనపపురాణ పండితారాధ్య చరిత్రలు—
ఇతర కృతులు వేదికాంధ్రీకరణములు?

పుట 61. "పూర్వ కవులలోగాని సమకాలికులగు
కవులలోగాని యిట్టి పర్లన చేప
వారు లేరు"

పుట 69. ...చుక్కెదురు కైసరుబొజ్జ బూడిదె
బుప్ప—కైసరు బొజ్జ కాదు. అది

బసరుబొజ్జ—పైసరు బొజ్జ రూపాం
తరము. "తదీయాంతర భావముల్
తెలియ కైసరు బొజ్జ యుటంచు
నుబ్బించు" అని యులిస్థానములో
నున్నది.

తెలియక + అయినరు బొజ్జ,
బసరుబొజ్జ (3—74)

"తెలియకైసరుబొజ్జ అని వదల్చేదము.

పుట 77. "చ. రొక్కము లేకకాదు
నినురోసియు గాదు

మరొక్కలేనుకున్ దక్కియుగాదు

చెప్పెద యథార్థపు సంగతి

చిత్త కార్తిలోన్ గుక్కలరీతి

నొక్కవెల కోమలికై

వలునుంది చేరినన్

జిక్కు లనేకముల్ గలుగు

నీ యనిపించి విరక్తి జెందితిన్"

ఇదియొక గ్రామ్య చాటుపున కనుకరణము.

రొక్కము లేకగాదు నిను రోసియుగాదు

మరొక్కలేనుకున్ దక్కియుగాదు

చెప్పెద యథార్థపు సంగతి

చిత్త కార్తిలో గుక్కలరీతి

నీ మొక కోటులు దుర్విఘ్నములు జూచి

యింకెక్కడి సానివేషమని

యేటి విరక్తి యుటంచు జూరితిన్.

పుట 86. ఆళు కవితయందిట్టి పంగ్య సహిత
మైన కవిత చెప్పుట కెవరికి సాధ్య
మగును?

లక్షణాపరిణయ మాత్ర కవితా ధోరణిని
చెప్పినదా?

పుట 111. అశ్వమేషుని బుద్ధ చరిత్ర నాథార
ముగా చేసికొని మాచ్యూ అర్నాల్డు
అను నాంగ్ల విద్యత్కుని లైట్ అఫ్
ఏషియా అను పద్యకావ్యమును వ్రాసెను.
'లైట్ అఫ్ ఏషియా' అను పద్య
కావ్యము వ్రాసినది "విద్యును అర్నాల్డు"
కాని — విమర్శకుడు, కవి యగు
మాచ్యూ అర్నాల్డు కాదు.

పుట 132-154. వివాద కావ్యములు— ఈ శీర్షికలో గల విషయములన్నియు తిరువతి వెంకట కవుల గ్రంథములనుబట్టియే పాక్షికముగా నున్నవి. రామకృష్ణ కవుల రామకృష్ణ భారతము, వస్తుశము, పరాశరాధిపతియు చూచినచో — ఆ వివాదము తెల్లు పరిణమించి నదియు తెలియగలదు.

పుట 161. ఈ రచనా చతుర్వారమునకే వర్ష ఎకోయింగ్ ది పెన్సు అని పాశ్చాత్యులందురు.

పాశ్చాత్యులు "సాండ్ ఎకోయింగ్ ది పెన్సు" అందురు.

పుట 169. "నారాయణదాసు మహాపండితుడు. మాట నేర్పరి....."

"వరమ భూరుండు వూ కంటి పండితుండు" అని మరొక పండితుని గురించియు చెప్పినట్లు వినికిడి."

ఒకరు చెప్పినదానిని విషయముతెలిసి కోకుండా, మరియొకరి కంటగిట్టుట మహాపరాధము. "వరమ దురితుండు వూ కంటి పండితుడు" అని చెప్పినది తిరువతి వెంకటకవులే — ఆ పండితుడు సామాన్యుడుకాదు. వైయాకరణ దిగ్గంధి కళావహూర్ణ వస్తుం చిన సీతారామకృష్ణిగారు³⁴ ఆ కాలమున వారు బొబ్బిలి దరి పాలేరు (వారి స్వగ్రామము)లో నుండువారు. బొబ్బిలిలో అవధానము జరుగలేదు. ఇది వజ్జుల వారిలో వ్యాకరణ శాస్త్రమున చర్చలు జరిగి తిరువతి వేంకటకవులు తిరోపితులైన సందర్భములో చెప్పినది.

పుట 232. "తిక్కనగారిని తిరువతి కవులు మించి పోయినవిన సతిశయోక్తి లేదు". తిక్కనగారు పాదపూరణ కొలుకు చివరి వేసిన సమానము (దుర్దంత చంచ ద్యుజానంగ్ల కీడిత ఎక్కువ క్రమ కలా సంక్లిషణోహ్మదినై — అనునది) నిర

ర్థముని యెట్టి వారికైన నీ పద్యము (తిరువతి వేంకటకవులది) చదివిన మీదట తోచకపోదు.

పుట 266. పండితరాజము..... ఇది సాంఘిక నాటకము. దీనిని తిరువతి కవులు మొట్ట మొదటగా వ్రాసిరి. అప్పటికి తెనుగు దేశమున సాంఘిక నాటకములు వ్రాసినవారు లేరు.

ఇది నాటక చరిత్ర తెలియక వ్రాసినది. క్రీ. శ. 1880 లో వావిలాల వాసుదేవకృష్ణిగారు నందక రాజ్యమును, క్రీ. శ. 1896 లో ఆచంట వేంకట రాయ సాంఖ్యాయన శర్మగారు "మనోరమా" నాటకమును, ఆ సంవత్సరము నవే వల్లూరి బాసరాజుగారు "మగుట మణి" నాటకమును వ్రాశారు.

క్రీ. శ. :900 లో తురగా వెంకటాచలంగారు "గణికా హితబోధిని" వ్రాశారు.

పుట 283. "అందు భారతమును గురించి వారు (తిరువతి వేంకటకవులు) చేసిన పరిశ్రమ పొగడ తగినది. కందుకూరి వీరేశలింగముగారు గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు కూడ అంత పరిశ్రమ చేయలేదనవచ్చును."

పుట 297. దివాకరాస్త్రమయ శీర్షికలో—

రామచంద్ర కృష్ణ భూపతి-కృష్ణ భూపతికి కృతినమర్పింప బడినది-రామచంద్ర కృష్ణ భూపతి—(పుట 300) అని కలదు. కాని పోలవరము జమిందారు పేరు 'రామచంద్ర వెంకట కృష్ణారావు' గాని కృష్ణ 'భూపతి' కాదు.

పుట 313. "వేంకటకృష్ణిగారు 50 యేండ్ల క్రిందట స్వీయ చరిత్ర వ్రాయడం మొదలు పెట్టివారు."

స్వీయచరిత్రలు పద్యాలతో వ్రాయడం వెంకటకృష్ణిగారి రచనకు ముందే

34. వీరు రెండేండ్ల క్రిందట కీర్తిశేషులైరి.

ప్రారంభ మైనది. క్రీ.శ. 1886 లో మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి గారు అత్యు సహాయకర్య— అని తమ స్వీయచరిత్ర పద్యకావ్యంగా వ్రాసుకొన్నారు. క్రీ. శ. 1887 లో కొక్కొండవారు తమ స్వీయ చరిత్ర వద్యాంశ్ లిఖించు కొన్నారు.

స్థావరపురాకవ్యాయంగా కొన్ని మాత్రమే చూపించాను. ఇంకొక్కటి చూపి— యిది ముగిస్తాను.

పుట 273. "గిడుగు రామమూర్తి వంతులుగారు సుహృదాదులు. గొప్ప మేధావి. భాషా పరిశోధకులు. కావ్యములు వాడుక భాష యందు వ్రాయవలయునను వాదము లేవదీపెను. వారి యను యాయులు పానుగంటి లక్ష్మీ నర సింహము గారు సాక్షి వాడుక భాష యందు వ్రాసెరి."

ఇంత నిశదముగా, అమృతో, గిడుగు రామమూర్తి వంతులుగారు వాడుక భాషను వచనములోకాక, కావ్యములలో వ్రాయవలెనని చెప్పిరనియు, పాను గంటి లక్ష్మీ నరసింహముగారు (వీరి పరియగు పేరు పానుగంటి లక్ష్మీ నరసింహరావుగారు) సాక్షి వాడుక భాషలో వ్రాసివారనియు, గ్రంథ కర్తలు వ్రాసినప్పుడు వారి యభిజ్ఞత యంతయో, పాక లోకమే గ్రహించు నని నేను ప్రత్యాభాసము చేయుకుండా విడిచి పెట్టుచున్నాను.

బహుమతి గ్రంథము

ఈ సమీక్షా గ్రంథము బహుమతి గ్రంథ మైనట్లుగా అట్టపైనున్న నీ కింది మాటలవలన తెలియవచ్చుచున్నది.

"తిరుపతికపుల సాహిత్య సమీక్ష

(ఆంధ్ర ఏకాదమీ బహుమతి పొందినది)

కాని పరిచయమున "కవిసామ్రాట్టులు" ప్రారంభము చేసే యిట్లు వ్రాశారు. "శ్రీ శిష్టా లక్ష్మీకాంత శాస్త్రిగారు ఆంధ్రప్రదేశ సాహిత్య అకాడమీవారు ప్రచురించిన రు. 2000—00 లు బహుమతి కొరకు శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర కపుల జీవితమును మిక్కిలి శ్రద్ధతో రచియించిరి. బహుమతి వారికి లభించినది."

దీనినిబట్టి గ్రంథకర్తలు వ్రాసిన "ఆంధ్ర ఏకాదమీ" ఆంధ్రప్రదేశ సాహిత్య ఏకాదమీ అని పరిచయకర్తల వాక్యాలనిబట్టి మనము గ్రహించ వలెను. అనలు ఆంధ్రప్రదేశ సాహిత్య ఏకాదమీవారు తమ వంత్వము "ఆంధ్ర ఏకాదమీ" అని వ్యవహరించుటకు అంగీకరింతురా?

ఇక గ్రంథవాచము పందేహృదముగానున్నది. పరిచయ వాక్యాలనుబట్టి శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర కపుల జీవితము" అనియుండగా, గ్రంథము పైని లోప లనా.

"తిరుపతి కపుల సాహిత్య సమీక్ష"

అని మీద వ్రాసినట్లెయున్నది. ఒకవేళ వ్యవహారమున నున్నను సాహిత్య ప్రపంచమున తిరుపతి వేంకటేశ్వర కపులని తిరుపతి వేంకట కపులనియే గాని, తిరుపతి కపులని వాడుకలేదు. ఇది బహుమతి పోటీలో బహుమానము పడిన గ్రంథము కాబట్టి ఆంధ్రప్రదేశ సాహిత్య అకాడమీవారే పోటీవిషయ మునకు పెట్టిన పేరేదియో తెలియవలెదరుగాక.

35. వారి గ్రంథములన్నిటిమీద "తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు" అనియే యున్నది.

[రచయిత: శ్రీ ఎన్. లక్ష్మీకాంతశాస్త్రి, నిర్మలా పబ్లిషర్స్, కుమారవీధి, విజయవాడ, నెం: రూ. 10—00.]

లేఖలు

భారతి

అయ్యా,

భారతి పత్రికను నేను 8 సంవత్సరాలుగా చదువుతున్నాను. ఆ పత్రికలన్నీ పోకుండా పదిలంగా బైండ్ చేయించుకొని అప్పుడప్పుడూ తిరిగి చూస్తూంటాను. అంటే భారతి కేవలం ఒక మాసపత్రికేకాదు. దానికి Reference book విలువ వున్నది.

ఇప్పుడు వెలువడుతున్న పత్రికకు, ఒక నాలుగే సంవత్సరాలకు పూర్వం వెలువడిన పత్రికకూ తేడా స్పష్టంగా కనిపిస్తోంది. 1962 అంతకుపూర్వం 92 పేజీల నుండి 108 పేజీల వరకూ వేసేవారు. మరి యిప్పుడో 88 పేజీలకు మించడమే లేదు. ఇది కరువు కాలం. ఒక్కరూసాయికే పూర్వంవలె అన్నిపేజీలు వేయమనడం సబబుగాదు. ధర పెంచండి. 100 పేజీలకు తగ్గకుండా చూడండి. ఇది వ్యాపార స్ఫూర్తి అంటే అమరుణంగా లేదంటారా? ఏమో ఓ 25 పైసలు ధర పెంచినా భారతి పాఠకులెవరూ ఆ పత్రిక కొనడం మానివేయరనే నా నమ్మకం.

ప్రస్తుత వత్సరం అంటే 66లో వెలువడిన భారతి పత్రికలు శ్రద్ధగా మరొక సారి పరిశీలించండి. అసలీ పత్రికల్లో చదవదగినదంటూ ఉండేది చాలా కొద్దిగానే వస్తోంది.

• భారతి ప్రాథమికంగా సాహిత్య మాసపత్రిక. మరి ఇప్పుడు మన పత్రిక రంగులు మార్చుకొని ఎన్కోంటర్ వాతలు పెట్టుకొంటోంది. దీన్నే రాజకీయవ్యాసాంతో తలపగిలిపోతుంది. ఇలా రాజకీయ వ్యాసాలిచ్చే పత్రికలు చాలా ఉన్నాయి. భారతి పని అది కాదు. సాహితీ ప్రపంచం, రసమయజగత్తు దాని పరిధి. మరి ఇప్పటి పత్రికలో రసమయమైన విషయాలెన్ని ఉంటున్నాయో మీరే అలోచించండి. ఉదాహరణగా సెప్టెంబర్ 66 పత్రికే తీసుకోండి. ఉన్న

పేజీలు మొత్తం 84. ఇందులో 20 పేజీలు గ్రంథ విమర్శలు. అందులో నిదదవోలు వారివి 14 పేజీలు.

కవితకు 9 పేజీలు.

చారిత్రక విషయాలు 6 పేజీలు.

లేఖలు 8 పేజీలు.

కలగూరగంప 2 పేజీలు.

సైన్సుకు 6 పేజీలు.

రాజకీయాలకు 6 పేజీలు.

కథకు 10 పేజీలు.

సాంఘిక పరిస్థితుల చిత్రణ 8 పేజీలు.

భగవానుడికో 6 పేజీలు.

Matter మొత్తం 81 పేజీలు. ఇందులో కూడా పేజీలో కొంతభాగం వెకటనలు. ఈ సై శీర్షికలో సాహితీ విషయాలకు పనికి వచ్చేవిన్న? గ్రంథ విమర్శలు 20 పే, కవితలు 9 పే, చారిత్రక విషయాలు 6 పే, లేఖలు 8 పే, కలగూరగంప 2 పే, కథ 10 పే, మొత్తం మీద ఎక్కువభాగం సాహిత్య వికే వినియోగిస్తున్నట్లు కనిపిస్తోంది. కాని వీటిని విడగొట్టి బాగా పరిశీలించి చూడండి.

కథలు ఏమీ బాగా ఉండటంలేదు.

నిదదవోలు వారి పుస్తక సమీక్ష, అది వారి స్వంత వ్యాసమేకాని సమీక్షగాదు. ఇందులో నాకు నచ్చనిది, వేయరానివిగా కన్పించే విషయాలు, రాజకీయాలు, సైన్సు, వే. శి. శాస్త్రిగారి ఛాందసం. ఇందుకెవరైతే కోపగించుకుంటే అది వా తప్పుగాదు వే. శి. శాస్త్రిగారు గొప్ప విమర్శకులు, ప్రముఖ సాహితీ శిరోమణి. సందేహంలేదు. ఇంకా యిప్పుడు గూడ పురుషోత్తముడ్చి గురించి వారు వ్రాస్తున్నారు. వేయక పోలే వారేమనుకొంటారోనని మీరు వేస్తున్నారు. చదివే ఓపిక మాకులేదు. చదివినందు వల్ల కలిగే

రసానుభూతిలేదు. అందుకే నా దృష్టికి అది భావనం. ఇక ఈ రాజకీయాలు, సైన్సుకు కూడా మేము వెల చెల్లించుకోలేం. దయచేసి మానివెయ్యండి. సాహితీ పత్రిక రసోత్పత్తి కంగా ఉండాలిగాని ఏదో ఒకసారి చదివి అవతం పారవేసే దినపత్రిక వలె ఉండగూడదు. ఒక్క విషయం గుర్తుంచుకోండి. మీ పత్రిక కొనే వారు, సాహితీపియులే గాని, రాజకీయవేత్తలూ, సైన్సువాళ్ళూ గాదు. ఆ చెత్తచెడారంతో పత్రిక నింపక మరొకాన్ని కథలో, సాహితీ చర్చలలోనూ, పత్రికను చదివే మామనవ్వలను రసమయం చెయ్యండి. అంతేగాని ఈ రాజకీయాలూ, సైన్సు, వే. శి. శాస్త్రిగారి వ్యాసాంతో మాకు విషుగు పుట్టింపకండి.

1962 నాటి సాత పత్రికలు తిరుగవేయండి. అందులో రెండు కథలు, లేక నాటిక, మంచివ్యాసాలు వున్నాయి. అప్పుడు పేజీలు ఎక్కువగా ఉండేవి అని మీరు సమాధానం చెప్పవచ్చు. అందుకే ఈ చెత్తను విసర్జించి మీరు మన పత్రికను సంస్కరించండి అని ప్రార్థిస్తున్నా.

మరోసారి మీకు గుర్తు చేస్తాను—భారతి ప్రాథమికంగా సాహిత్య మాసపత్రిక.

నా విజ్ఞానము గుర్తిస్తారనే ఆశతో.

—అల్లూరి వెంకటరావు.

తిక్కన నిర్యాణము

ఆర్యా:

1966 సం. జూలై నెం భారతి 24 వ పేజీలో తిక్కన మహాకవి నిర్యాణమును గురించి

సాంప్రదాయముగా వచ్చుచున్న పద్య మిట్లున్నదని—

క. అంబర రవి శశి కాకా

బృంబులు చన గాళయుక్తి భాద్రపదపు మా సంబున సంబరమణి బిం

బం బనదగు తిక్కయ్య బ్రహ్మము జేరెన్.

అను పద్యమును వ్రాయుచు దాని ప్రకారము కవి బ్రహ్మ (క్రీ. శ. 1288. శా. శ. 1210 నాడు నిర్యాణము జెందెనని చెప్పవలసి యున్నది, అదియే నిజము కావచ్చును, కాబట్టి యాతడు సరిగా దెబ్బదియేనిమిది సంవత్సరములు మృతమే జీవించి యుండును—అని వ్రాసినారు.

పై పద్యములోని మొదటి చరణములో గల సాంకేతిక పదములకు సరియగు గణితమును బట్టి (క్రీ. శ. 1199. శా. శ. 1120 కాళయుక్తి సంవత్సరము అగుచున్నది. పై పద్యములో వలె గాక “అంబర శశి రవి” అను సాంకేతిక పదము లున్నవో (క్రీ. శ. 1288. శా. శ. 1210 సర్వధారి కాగలవు....

శా. శ. 1210 కాళయుక్తిగాక సర్వ ధారి యగుచున్నది. కాళయుక్తి పదము నెత్తివేసి— సర్వధారి వేసుకొన్నను పద్య లక్షణమునకు బాధ లేదు అని వ్రాసినారు. ఆ పద్యము మొదటి చరణములోని సాంకేతిక పదముల గణితమునకు యెట్లు బాధలేకుండునో తెలియకున్నది. తెలుప ప్రార్థితులు

—కాకాని కోటయ్య

గ్రంథ విమర్శలు

పు స ర్వ న్మ

[నవం. రచన, విశ్వనాథ సత్యనారాయణ. ప్రచురణ: యం. కేషినలం అండ్ కో, మదరాసు, మచిలీపట్టణము, పుటలు : 288 వెల : రూ 3-50]

దెబ్బయ్యోపదేశలో శ్రీ సత్యనారాయణగారు వ్రాస్తున్నవి అభ్యయికలు (Novels) కావు, కల్పనలు (Romances). మరి చిన్నసిల్లెలకోసం ఉద్దేశించబడిన తాతయ్య కథల్ని 'పెయిర్స్' అంటారు. అనే ముదిరితే, సాహసకృత్యాలు, అద్భుత సన్నివేశాలూ కలిస్తే, 'రోమాంటిక్ పేర్స్' అవుతాయి. ఊ. అరే బియన్ నెట్స్, కాశీ రామేశ్వర మజిలీ కథలూ. 'పురాణ వైర గ్రంథమాల' పేరుతో వ్రాయబడిన నవలన్నీ యీ కోవకు చెందినవే. వడిపదహారేళ్ల మధ్యనయస్సు వాళ్లకి (లేక ఆ మనోధర్మం కంవాళ్లకి) చక్కని పకవీయ గ్రంథావళి. పోతే, 'పుసర్వనమ్' అనబడే యీ సరిక్రొత్త 'కల్పన' (Romance) యొక్క విశిష్టత ఏమంటే—ఇది ముసులివాళ్లకు ఉద్దేశించబడిన 'రోమాన్స్'. అందులోనూ మగవారికే ప్రత్యేకం!

కథానాయకుడు నీలకంఠశాస్త్రి అరవై ఏళ్లవాడు. మొదటిభార్య వాయాంలో సుఖపడినాడు. ఆమె పోయి ముప్పై ఏళ్లయింది. రెండో పెళ్లి 'బలవంతాన' జరిగింది. వచ్చిన మనిషి మడ్డిమనిషి. సంస్కారము లేదు. గయ్యాలి. నోటికి రుచిగా, వేళకు సరిగా, నంట కూడా చేసేపెట్టడు. శాస్త్రి మువ్వన్నకి శరీరానికి సుఖం కరవైంది. ఈ క్రొత్త సంబంధం తాలూకు బాపమరది అస్త్రీ మీద పెత్తనం దొరకబుచ్చుకున్నాడు. ఉన్న యిద్దరు కొడుకులూ పెద్దవాళ్లైతే తమ స్వార్థం రాము చూచుకుంటున్నారట. రెండో పెళ్లికి కలిగిన కొడుక్కి ఏళ్లు వచ్చినా, మాటలు రాలేదు. ఈ పరిస్థితిలో శాస్త్రికి యిల్లు సరకవై, బంధువుల యిళ్లలో, ముఖ్యంగా మనోహరం అనే మేనల్లాడి యింట్లో, పైదరాబాదులో, రోజులు వెళ్లబుచ్చుతూ వుంటాడు. నీలకంఠశాస్త్రి వంటి

వ్యక్తికి 'రోమాన్స్' అంటే ఎలా వుంటుంది? సిటీ బస్సులో వెళుతూ ఇరవైఏళ్ల కాలేజీ అమ్మాయిని చూస్తాడు. తన మొదటిభార్య జ్ఞాపకం వస్తుంది. పట్టి జ్ఞాపకంకాదు. తన మొదటి భార్య మళ్లి బ్రదికి వచ్చినట్లు నిశ్చయించి ఆ పోలికలు చూస్తే!.. సాధ్యమా? ఏం? ఎందుకు కాగూడదూ?.. 'పుసర్వనమ్' సిద్ధాంతం ఉందిగా!.. అవును, ఆ అమ్మాయి తన మొదటి భార్య, తన కోసమే మళ్లి జన్మపెత్తి, అదే రూపం సంతరించుకొని, తన కోసమే వచ్చింది!.. ఇక్కడి నుంచి కథాపాఠం! అయితే, ఆ అమ్మాయి తనని గుర్తిస్తుందా? తను మారిపోలేదా? ముసలి వాడవ లేదా? గడ్డం, తలా, నెరవలేదా? అయితేనే! 'పరివర' గుర్తించి తిరుతుంది! అని సమాధానం... అదిగో, గుర్తించిందయ్యా! అలానే చూస్తూ నిలబడి పోయింది!—ఇలా 'కల'ని 'కథ'ని చెయ్యడమే ఈ నవల కీలకం. ముసులివాడైన నీలకంఠశాస్త్రి రోమాంటిక్ హీరోగా మారిపోతాడు. ఆ అమ్మాయి చిక్కుపరిస్థితుల్లో వున్నది—a damsel in distress కావద్దా మరి రోమాన్స్ కి! ఆ పరిస్థితులూ చిక్కులూ ఎటువంటి వంట వాటిని వ్యవహార జ్ఞానం, అనుభవం గల తనవంటి వాడు మూతమే ఎదుర్కొని పరిష్కరించగలడు! (ఆ అమ్మాయి ఎవడో ఇరవై రెండేళ్ల యువకుణ్ణి ప్రేమించిందనుకోండి, ఆ అర్థకుడు ఆమెను వ్యవహారపు చిక్కుల్లోంచి ఏం రక్షించగలడు? ఇదీ, అరవై ఏళ్ల హీరోకి ఈ సన్నివేశంలో వుండే ధీమా!) ఇక చూసుకోండి: శాస్త్రిగారు నడుంకట్టుగానే చకచకా అన్నీ జరిగిపోతాయి. హీరో కలికి అడ్డంలేదు. ఉండకూడదు. చిక్కులన్నీ సాగుంతులా విడిపోతాయి. శాస్త్రి రెండోభార్య అధ్యాత్మపు రాపు చచ్చి పీదా వదిలిపోతుంది. ఆమె తాలూకు సంతానం, ఆ మాటలురాని వాడు, అసర 'కాథిదాసు'లాగా దైవ సుహృదుల వల్ల ఉన్నట్లుండి మేధావి అయి, I.A.S. పరీక్ష యిచ్చి, కలెక్టర్ అవుతాడు! ఇంతలో శాస్త్రి కథానాయకుడు ఒక కుభముపూర్వాలైన 'పెళ్లి' చేసు

ట్రంబాడు. అయితే ఈ పెళ్లి నిజంగా అవసరమా? అని సందేహం కలగవచ్చు. లోకానికి 'ధర్మాన్ని' వచ్చు జెప్పడం కోసం ఆతంతు మల్లీజరగారిలు. (పుట 143). అందరూ సుఖపడతారు. పునర్జన్మ ఎత్తిన సాధ్య తమపు చాలిస్తుంది. (వయసు తక్కువే, అయినా 'పునిస్త్రీ' చాపు ముఖ్యంకదా!) అప్పుడు నీలకంఠాశ్రమి 'నిజంగా' వైరాగ్యం వచ్చి సన్న్యాసిగా ఎక్కడికో వెళ్లిపోతాడు.

పునర్జన్మకు కారణం జీవుణ్ణి 'వాసలు' వదలక పోవడం. ఈ కథలో కథానాయిక జానకి పునర్జన్మకు కారణమైన 'వాసన' — అమె శాస్త్రితో చెప్పిన మాటలు — "మీకు నేను వెనుకటి జన్మలో భార్యగా నుండి ఒక సుఖమునుభవించాను.. మీరాయందు నేనొక ఏకాగ్రతను పొందాను. ఆ ఏకాగ్రత వాకు చాల ప్రేయోగం పుంది... అనంతకోటి ప్రేమపూరితం. అనంత కోటి పురుషులున్నారు. ప్రేమపూరితం సంగమక్రియా చిత్రస్పర్శికి ప్రాధాన్యంలేదు, అది తాత్కాలికము. దానికి నిత్యత్వం లేదు. కానీ తత్సంబంధ మొకటి యున్నప్పుడు ఒకచోట సరమేశ్వరానుగ్రహం చేత ఏకాగ్రత సిద్ధిస్తే ఆ ఏకాగ్రత అనే విషయం ఆ సంబంధం విషయమైతే ఆ విషయం ఈ విషయం మీద మిక్కిలిగా ఆధారపడి పుంటే తదపేక్షయా దీనిని కోరటం ముక్తిమార్గంకాని లోకానికి భోగవాంఛావద్ధతి కాదు.." ఇక్కడ 'ప్రేమపూరితం సంగమక్రియాచిత్రస్పర్శికి ప్రాధాన్యం లేదు' అంటూనే తత్సంబంధము ప్రాతిపదికగా జానకికి 'ఏకాగ్రత' సిద్ధించినట్లుగా, అది ముక్తిమార్గమైనట్లుగా, సమర్థన. ఏకాగ్రతకు ఆధారం 'సంబంధము', ఆ సంబంధానికి ప్రధానలక్షణము ప్రేమపూరితం సంగమక్రియాచిత్రస్పర్శి సెక్స్ అయినప్పుడు 'సెక్స్'కి ప్రాధాన్యం లేదనడంలో అర్థంలేదు! జానకి అనే జీవి విషయంలో ఒకానొక 'సెక్స్' సంబంధంలో సిద్ధించిన 'ఏకాగ్రత' ముక్తిసాధనము లేక మోక్షమార్గము అయితే, మరొక జీవి విషయంలో, ఆ జీవి ప్రత్యేకలక్షణాన్ని అనుసరించి 'సెక్స్' సంబంధంలో ఆన్వేషించే 'పమగ్రత' లేక 'వైవిధ్యము' కూడా ముక్తిమార్గముగానే సమర్థించవచ్చు కదా! ఏలావారా, ఇక్కడ గమనించవలసింది, ప్రధానమైంది, 'సెక్స్' విషయంలో వ్యక్తి సాధించే 'ఏకాగ్రత' కాదు, 'వైవిధ్యము' కాదు, అసలు 'సెక్స్'

అనే విషయవాసన నుంచి పొందవలసిన విముక్తి! అయినప్పుడు ఆధ్యాత్మికవాదియైన శ్రీ సత్యనారాయణ గారు ఈ నవలలో స్త్రీ సాత్వికత్వాన్ని గూర్చి పడే అదుర్దా 'ముక్తి'ని గూర్చి పడితే బాగుండేది!

పై చెప్పిన సంగతే హీరో నీలకంఠాశ్రమి సంస్కారాన్ని, 'వాసనల'ని పరిశీలిస్తే మరి చక్కగా అవగాహన అవుతుంది. నవలలో పతాక సన్నివేశం — హీరో హీరోయిన్లకి రచయిత 'ఏకాంతం' ఏర్పాటు చెయ్యడం. (అధ్యాయాలు 7, 8.) ఆ ఏకాంతంలో నీలకంఠాశ్రమి చిత్రస్పర్శి — "పూర్వానికి వలె పోయి వంట చేస్తున్న భార్యను (జానకి వంటచేస్తూ పుంటుంది.) కోరిక ఉదయించుచుముందే కాగిలించు కోటం చేయటమా? ఈ జానకి ఎంత ఒరుగుపెట్టిన మధుప్రాతయో, అంత 'సీలు' చేసిన తేవేసే!", (ఆ 'సీలు'లోనే 'రామాన్' స్వాధ్యాయం అంతా పుండాయిరి!).... "జనమూలేదు. చుట్టుబండలా లేదు.. అమె వద్దేనున్నది. ఒక్కొక్క నదార్థమే చూస్తున్నాడు. పుల్లలపులకూర పెనరపప్పులో వేసి వండింది. నన్ను వంకాయలు తెచ్చి పొట్ట పీల్చి కారం పెట్టి నేతిలో వేయించింది. దోసకాయ కార్చి పచ్చి మిరపకాయలు కాలిమేర వేసి వచ్చడి చేసింది. గరిటెలో పులుసు తీసుకువచ్చింది. దూరానికే ఘుమాయిస్తున్నది... అబ్బా, ముప్పై ఏళ్ల తర్వాత మళ్లీ ఈ రుచి వచ్చిందే! ఇది తనకు అమితమియమమైన వస్తువులని ఈమెకు జ్ఞాపకం ఉన్నదే!... పులుసు స్వర్గానికి వెళ్తే దెడంగా పుంది..." "మానవులలో వయస్సు వేరు, అరోగ్యం వేరు, సిందపూర్వ వేరు. ఈ లక్షణాలచేత శాస్త్రి వయస్సురవైయేగాని అతడు వృద్ధుడనటానికి వీలులేదు... భార్య చనిపోవలమనేది తన జీవిత సుఖం మీద గొడ్డంటి పెట్టు అనే భావం మూతం చెదరి పోకుండా జీవుడిలో ఉన్న వచ్చితవాన్ని నింబెట్టుటం మూలంగా ఒక బ్రతుకు బ్రతుకుతూ వచ్చాడు. అందు చేత మనిషి వృద్ధుడు కాలేదు. పలుత్వం పోలేదు. నయము దాని పని అది చెయ్యటం మానివెయ్యమో లేదు. పత్రికతయైన జానకికి అతని యం దిదేమో పట్టనూ లేదు.." ఈ సమావేశానికి పర్యవసానం: "జానకి శాస్త్రిని కాగిలించి ముద్దిడుకొన్నాను." అరవై ఏళ్ల వృద్ధుని చిత్రస్పర్శిని గురించి న్యాయానివ

దానికి శ్రీ సత్యనారాయణగారికున్న అధికారం ఈ సమీక్షకునికి లేదు! ఇక్కడ గమనించవలసిన విషయం — నీలకంఠశాస్త్రిలో బలీయమైనవి ఇంద్రియ వాసనలే, విషయ వాంఛలే! 1. పెక్కు 2. జీవ్యా. వీటికి ఉపకరణాలు కావినీ కాంచనాలు. ఆ రెండింటినీ రోమాంటిక్ గా సాధిస్తాడు శాస్త్రి. ఆ సాధనలో బంధువులైన ఉద్యోగస్థుల పలుకుబడిని అధికారాన్ని స్వక్తిగత ప్రయోజనాలకు ఉపయోగించుకోవచ్చునా? కార్యసాధనకు లంచం యివ్వవచ్చునా? అనే ధర్మసందేహం ఎక్కడా రాదు. శ్రీ సత్యనారాయణగారు సహజస ధర్మవాది కావడంచేత కాబోలు నేటి సామాజిక నీతి నియమాలు ఆయన పట్టించుకున్నట్లులేదు. అందుకే వాటిని గూర్చి చర్చలేదు. చచ్చిన భార్య మర్రి బ్రదికి వస్తే ఆమెను తాకాలా? వద్దా? అనే విషయాన్ని గూర్చి మాత్రం పేజీలు పేజీలు చర్చించారు.

‘పునర్జన్మ’ ఒక అరవై ఏళ్ల మగవాని ‘రోమాన్స్’. — అడదాని రోమాన్స్ కాదు! (అసలు అడదానికి రోమాన్స్ ఏమిటి?) నీలకంఠశాస్త్రి సురణించి వుండి ఇరవై ఏళ్ల యువకుడుగా యాభై ఏళ్ల జానికమ్మ ఎదుట సాక్షాత్కరిస్తే, ఇద్దరూ ఒకరినొకరు భార్యభర్తలుగా గుర్తిస్తే, ఆ ‘రోమాన్స్’ ఎలా వుంటుందో ఊహించుకోవాలి! ఏం? ఎందుకు విలులేదు? జానకికి సిద్ధించిన ‘ఏక్కాగత’ ఏలకంఠ శాస్త్రికి అక్కరలేదా? సిద్ధించటానికి వీల్లేదా? అప్పుడు శ్రీ సత్యనారాయణగారి సమర్థనలూ విచరణలూ ఏమాతామ? దీనికి ఆయన సమాధానం— భగవంతుని లీల అలా వుండదు! అని కాబోలు. ఇదే కాలానికవాది (Romanticist) యొక్క విలక్షణ మైన దృక్పథం. తనకు ధర్మంగా, తన మనస్సుకి అందంగా, సవ్యంగా, ఉదాత్తంగా ఉన్నదే సత్యం, లేవిది అసత్యం! శ్రీ సత్యనారాయణగారి ఆధ్యాత్మికత కాలానికవాద దృక్పథంతో పెనవేచుకుని పోవడమే అది వివాదగ్రస్త విషయం అవుతూ వుండటానికి ముఖ్యహేతువు. ఆయన రచనలన్నీ పూర్తిగా ఆత్మా శ్రయాలే! వాటిలో ఆయన మూర్తి స్ఫురిస్తూ వుంటుంది. నీలకంఠశాస్త్రి ‘రోమాన్స్’లోనూ ఆయనే కనిపిస్తారు.

కృష్ణశాస్త్రి కృతులు

1. పుష్పరావికలు. 2. అప్పుడు పుట్టిఉంటే 3. బహుకాం దర్శనం. ఒక్కొక్కటి వెల: రు.3— ప్రచురణ: విశ్వోదయ, కావలి.

కృష్ణశాస్త్రి కాలానికోద్యమానికి (Romantic Movement) చెందిన ప్రముఖ కవేదాడు, చక్కని వచన రచయిత కూడా. కాలానిక కవిత్వ సారథులు ఆయన వ్యాసారోనూ ఉంది. ఈ సంపుటలు ఇంగ్లీషులో (Belles-letters) ‘మకుమార సాహిత్యం’ అని తర్జుమా చేయవచ్చు నేమా) అనబడే తరగతికి చెందుతవి.

‘పుష్పరావికలు’— ‘మేను పండేకాన్నీ’, రాయల వాటి వాగరకతనూ, ప్రబంధ సాహిత్యాన్నీ నెమరు వేసు కుంటూ అరమోద్దు కమలలో తన్మయతనూ సొందడం. ‘మహాన ద్రవ్యాల’— అంతే. ‘కోవల— కొలను’, ‘మా పూరు పోయింది’, ‘మా ఊళ్లో వీధి అరుగు’— కాలగతిలో మూటుబడిన— తెలుగు పల్లెటూళ్ల అలదచందాలను, తీరుతీయాలను, సురపురాని మనుష్యుల్ని తీయగా పోయిగా జ్ఞాపకం తెచ్చు కోవడం. ‘శ్రీ కృష్ణావతార తత్వము’, ‘గుహాదు’— పురాణ సాత్రం వైపు భావనని మళ్లించడం. ‘మలుపు తిరిగితే’— జీవిత వైచిత్రీని గూర్చి చక్కని పూహనం. కృష్ణశాస్త్రిగారి ఈ వ్యాసాల్ని వదుపుతుంటే అంగ్ల సాహిత్యంలో వార్లెన్ లాండ్ (Charles Lamb) వ్రాసిన వ్యాసాలి ‘Essays of Elia’ జ్ఞాపకం వస్తుంది. ఇద్దరూ కవ్యాల్లో మనకు పరిచితమయ్యే రోకాన్ని గురించి వ్యక్తుల్ని గురించి పూచాలిల్లుకొని తన్మయం చెందడం, చిన్నవాడు ఎరిగున్న పరిసరాల్ని మనుష్యుల్ని అస్యాయంగా పర్చిస్తూ ఒక మధుర భావవారోకంలో విహరించడమూ — లాండ్ కీ కృష్ణశాస్త్రికీ వ్యాసకర్తలుగా గల చక్కని సామ్యం! తెలుగు సాహిత్యంలో ‘కాలానికత’ ప్రధానంగా గల వ్యాసాలు అరుదు. కృష్ణశాస్త్రి వ్యాసాలు ఆ కొరతి తీర్చాయి.

‘అప్పుడు పుట్టిఉంటే’ — సాహిత్య విమర్శ ప్రధానమైన వ్యాసాల సంపుటి. ‘ఏకాంతసేవ’,

'సాహిత్య సంవత్సరం తెలుగు కవిత్వము', 'జనవరాణి' అచ్చారావు మధుర స్మృతి' అనేవి తెలుగులో నవ్యకవిత్వదృష్ట్యాన్ని, ఆ ఉద్యమంలో ప్రముఖులైన కవులతో కృష్ణశాస్త్రికి గల సంబంధాన్ని వివరిస్తాయి. ఈ వ్యాసాల్లో నిర్దిష్టమైన కవిత్వ విమర్శకంటే, సాహితీ సమితి పుట్టుపూర్వోత్తరాలను గురించి శాస్త్రిగారు 'నెమరు వేసుకోవడమే ఎక్కువపాటు. తెలుగు సాహిత్య భవిష్యత్తును పూహిస్తూ (1948 లో) శాస్త్రిగారు చెప్పిన రెండు అంశాలు గమనించదగినవిగా ఉన్నాయి. "యావన దశలో నుంచి జాతి పెరగడం వల్ల కవిత్వ యుగంలో నుంచే నాటకం యుగంలోనికి సాహిత్యం ప్రవేశిస్తుందేమో!" (24 పుట)....."మనదేశంలో కవికి సమస్తి ప్రజా జగత్తు దూరదూరాల నుంచి 'మరో ప్రపంచం' లాగే కనపడుతుంది, కానీ సన్నిహితమైన అస్తానధూరితంగా పరిగెరిగడం లేదేమో! కొంత వరకు ద్రష్ట అయిన కవి అంచుం చూస్తున్నాడు, కానీ అందులోని వాడు కాలేదు. కవిత్వానికి కొంత అత్యుత్తర, అత్యంతర శావా లేమో!" ఈ యిరవై ఏళ్లలో జరిగిందేమిటంటే కవిత్వయుగంలో నుంచి సాహిత్యం నాటకం యుగం లోనికి కాదు, నవలా యుగంలోనికి ప్రవేశించింది. తద్వారా ద్రష్ట అయిన రచయిత 'అత్యుత్తర'ను, 'అత్యంతర'ను వేషముగా కాక చిత్తశుద్ధితో అం వరదుకోవలసి వస్తున్నది. సాహిత్యంలో యీ కొత్త ఏళ్లు, వరద తగ్గి నిర్మలం కావడానికి యింకా కొంతకాలం పట్టవచ్చు. చివరిది 'అన్నమాచారి' — తిరుమతిలో అన్నమాచార్యుల వర్ణానికి రచించిన ప్రసంగ వ్యాసం. సభ దిగువతిరుపతిలో జరిగింది. కృష్ణశాస్త్రిగారు తన వ్యాసాన్ని చదవ లేక శ్రీ రజనీకాంతరావుని చదవ మన్నారు. వ్యాసంలో చివరి మాటలు — "నాకు తిరుమలకు మరో విధాన రావాలని ఉంది... నేను ఏడు కొండలూ మెట్లెక్కు సాగాలి. స్వామి కొలుపులో ఒక మూల ఒదిగి నిలబడాలి.... నీవు నా కోసం ఏమి చెప్పావు, అని నా ప్రభువు నా వైపు చేయి చాపాలి. రంగు రంగుల ధూళితో శిఖరితమైన నా జోలెలోని బరు వులు ఆయన పాదాలముందు కుమ్మరించ బోవాలి.

అలాగ కుమ్మరించడ మేమిటి — 'కదలునో' మరల నా యెదలో ఒత్తిలి గీతులు, ఏదురించే పులుగు గూట విడిచే రెక్కలవోలే!' అప్పుడు ప్రభువు అమజ్జ నివ్వాలి. నాకు గొంతు పూర్తిగా రావాలి. నా స్వామిపై ఒక్క ప్రభాత మంగళాతం పాడాలి...." సభ అయ్యాక, భార్య కొండపైకి వెళదామంటే వెళ్లలేదుట. గొంతు నొప్పితో బాధ పడుతూ మృదాను వెళ్లారు. అక్కడ అవరేషన్ జరిగింది. కృష్ణశాస్త్రి గారి గొంతు మూగ వోయింది. ఈ ఉదంతం శాస్త్రిగారి ఈ సమీక్ష కునితో చెప్పారు. (పంకమోద వ్రాసి చూపారు). భగవంతునితో పరిచాసమాధార శాస్త్రిగారు? ఆయనకు కోపం వచ్చిందా? "ఏ గుడ్డిదో, కుంటిదో విశ్వాసమే మేలు అవిశ్వాసం కన్ను. నేటి అవిశ్వాసానికి తీర్చిన మార్గం లేదు. చేరుకొనే గమ్యస్థానం లేదు." అన్నారు శాస్త్రిగారు ఈ వ్యాసంలోనే. వ్యాఖ్యానం అనవసరం.

'బహుకాల దర్శనం' సంపుటిలో పాత పత్రికరణ ప్రధానమైన రచనలు, రేడియోకోసం వ్రాసినవి, ఏడు ఉన్నాయి. 'బహుకాలదర్శనం' అనే మంత్రాన్ని జీవనోపాధి సూత్రంగా పశించే శ్రీరాములు పాత్ర, తిరునాళ్లలో తప్పిపోయిన సుబ్బమ్మవ్వ పాత్ర, నవాబు దర్వాకు లోటులేని రిక్వావాల అహమ్మద్ పాత్ర, చెప్పులు కుట్టే నారయ్య పాత్ర, బహు సున్నతంగా తీర్చిదిద్దారు శాస్త్రిగారు. శాస్త్రిగారు నేటి సాహిత్యదోరణి కమగుణంగా ఒక నవల వ్రాస్తే చదవాని ఉంది. అది ఒక మధుర స్వప్నం. స్వప్నం ఫలిస్తుందా? నేని ఉండాము.

—ఆర్. ఎన్.

వ్యాస వాహిని

[రచన: శ్రీ పి. నారాయణ రెడ్డి. ప్రతులకు: ఆంధ్రప్రదేశ్ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్లు, సికింద్రాబాదు, మచిలీపట్నం. మూల్యము: రూ 2.50. దాక్టరు నారాయణ రెడ్డిగారు 'అప్పుడప్పుడు వ్రాసిన వ్యాసాలు, చేసిన ఆకాశవాణి ప్రసంగాలు' ఈ వ్యాసవాహినిలో ఉన్నవి. ఇందులో 'కొన్ని

సాహిత్య విద్యార్థులకు ఉపయుక్తమైనవి. కొన్ని సరదాగా చదువుకోవడానికి యుక్తమైనవి అని శ్రీ వారాయణ రెడ్డిగారి చెప్పుకొన్నారు. అయితే ఏవి సాహిత్య విద్యార్థులకు, ఏవి సరదాకు అప్పు నంగతి విచారించుకొనుట పాఠకుల పనిగా చేసి రచయిత తప్పుకొనుట చాల గడుసైన పని.

ఈ సంపుటములో మొత్తము పది శీర్షికల రచనలున్నవి. ఈ పదింటిలో ఏవి వ్రాసిన వ్యాసములో, ఏవి ఆకాశవాణి ప్రసంగములో కూడ రచయిత చెప్పలేదు. ఏ వ్యాస మెప్పుడు వ్రాయబడినదో, ఏ ప్రసంగ మెప్పుడు ప్రసారము చేయబడినదో కూడ రచయిత పూర్వంలేదు. రేదనగా ఉండవలయునన్న మాట.

రచనల యొక్క దోరణిని పట్టి చూడగా 1. నన్నెచోడుని కవితాశక్తి 2. ద్విపదలలో ద్వివ్య కవిత 3. తిక్కన తీరు తెన్నులు అను మొదటి మూడును వ్యాసములుగా వ్రాయబడినట్లును— 4. రంగభాటరామాయణం 5. తెలుగు కావ్యాలలో సాంఘిక జీవితం— శుకనవతి, హంసవింశతి, చాటుపులు 6. భవ్యభూలో కవిత 7. శబ్దశక్తి— అర్జునస్ఫూర్తి 8. నిత్య జీవితంలో వేమన 9. రవీంద్రుని కవితలో విశ్వజీవిత 10. నాయుడుదాస అను తరువాతి ఏడును ఆకాశవాణి ప్రసంగము లయినట్లును అనుమానింప వచ్చుననించుచున్నది.

నన్నెచోడుని కవితాశక్తిలోని అంతర్భాగములుగా కల్పనా శక్తి, పరిశీలన శక్తి అను రెండును సోదాహరణముగా చూపబడిన, వ్యాఖ్యానింపబడిన, మెచ్చుకొనబడిన మొదటి వ్యాసము,— సోమన గౌరవం ద్విపదకృతులలోని పర్ణనా చమత్కార సందర్భముల యుటంకింపుతోడి ప్రశంసామయత్వమున తీగెసాగిన రెండు వ్యాసము,— విరాటో ద్యోగపర్వములలోని తిక్కనగారి ప్రసిద్ధ రసవద్రచనా రమణీయత కేతము త్రొక్కుబడిన మౌడన వ్యాసము, శాశ్వతమైన మానవ స్వభావపు దుష్టింధకోణములకు నయ భయ హేళనా వాక్యము దీపికల నెత్తిన వేస్తుగారి వివేకమును ప్రదర్శించు వినిమిదన వ్యాసము శ్రీ వారాయణరెడ్డిగారి కవి బుద్ధియొక్క కవిత్వానుభవ భావానంద భరితత్వమునకు ముఖ్య

మైన ఉదాహరణములుగా నున్నవి. తెలుగు కావ్యాల లలో సాంఘిక జీవనమున్న శీర్షికను పరామర్శింపబడిన శుకనవతి, హంసవింశతి, చాటుపులు శ్రీ రెడ్డిగారి పరిశీలన శక్తిని, శ్రద్ధను చాటుచున్నది మొత్తము మీద ఈ సంపుటములోని వ్యాసములన్నియు కవితాత్మజలమధికముగా గల వ్యక్తి అమృత కవిత్యమున కభిముఖుడై పొందిన యనుభవ విశేషమును తెన్నుగా నిరూపించు చున్నవి.

ఈ వ్యాసముల యందు శ్రీవారాయణరెడ్డిగారి వాక్యరచనా ఫక్కిక రూపకానుసాహిత్యప్రాణితమైన వింత సాగమును సంతరించుకొని ప్రత్యేకముగా కనిపించు చున్నది. మరియు నాయన నవీన మార్గ కవియగుట మూలముగా నెడనెడ అధునికోపమల తోడను, అంగ్లానువాదపు పలుకుబడుల తోడను ఉండి వచన శైలి ప్రత్యేకతతోపాటు చిత్రరమణీయత నలవరించుకొని సాగముగా నున్నది. ఆధునికాంధ్ర వాక్యము విమర్శనములో ప్రవేశింపదగిన “వాక్పిత్రము — సమాసచాలనము — కుద్య చిత్రము — చలనచిత్రము—సంభాషణచాలనము— రాకెట్టువేగము— ఎత్తు ఎగురు— ఊపిరి పోసుకొను”— మొదలైన మాటలను శ్రీ వారాయణ రెడ్డిగారి తమ రచనలలో ప్రవేశపెట్టియు తమ కై లికి నూత్నత్వమును సంపాదించు కొన్నారు.

కవిత్య సిద్ధాంతమునకు సంబంధించిన యభిప్రాయములను చెప్పు వాక్యము లీ వ్యాసములలో లక్కడక్కడ చెదురుగా వెదజల్లినట్లున్నవి. సాహిత్య విద్యార్థుల వాక్యముల నొకచో చేర్చి పరిశీలించుకొన్నచో శ్రీ వారాయణరెడ్డిగారి పల్లనదశ నుండి పంతుకెడిగిన సాహిత్య వ్యక్తి బోధపడును. ఆయనలో జీర్ణించిన సంప్రదాయము నుండి పరిచు ఛించిన నవ్యత గోచరించును.

ఈ వ్యాసములు చదివిన తరువాత ఆయా కృతులను చదివిన వారికైనను తిరిగి చదువ వలయు ననిపించును. కవియైన శ్రీ వారాయణరెడ్డి తన ప్రాచీన కవుల విషయమునిట్లు వివరించి చెప్పి పాఠకుల నటు ముల్లించుట సభివందింప వలయును.

—కే.మేంద్ర.

ప్రేమకు పగ్గాలు

[రచన: శ్రీ వీరాజీ, ప్రచురణ: యం. శేషచలం అండ్ కంపెనీ, మద్రాసు-1. వెల: రూ. 3-50.]

ప్రేమ ఒక బంధనంగా అనుభవంలోకి రావడం ఈ నవలలో ముఖ్య పుస్తకం. ప్రేమకి పగ్గాలు వ్యాపారం, పుంటువ్యాపారం, పుంటువ్యాపారం అని రచయిత చెప్పడం అనుకున్నాడు. దాన్ని ఈ కథ ద్వారా నిరూపించడం జరిగింది. ఇందులో ప్రేమలో చిక్కుకొన్న పిన్న ప్రాయపు పాత్రలందరూ ఉన్నత విద్య నభ్యసించే వున్నవారే. భాస్కరం పద్మావతిని ప్రేమించాడు. ఆ అమ్మాయి అతనిపై తనకు సర్వసాక్షులూ ఏర్పడ్డాయనీ, మరొక అమ్మాయి అతనితో మాట్లాడడమే పనికిరాదనీ అన్న ఆహంతో వుంది. అయితే భాస్కరం తన చెల్లెల్ని పెళ్లి నమంధం నిశ్చయం కావడంకాసేం సురేఖ అనే అమ్మాయిని పెళ్లిచూపుట తంతులో చూడటం జరుగుతుంది. చెల్లెలంటే నవతి తల్లి కూతురు. నవతి తల్లి జానకమ్మగారు అతన్ని తల్లికంటే మిన్నగా చిన్నతనం నుంచీ పెంచింది. ఆ తల్లి కొడుకు లిద్దరూ ఒకరిని ఒకరు వదులుకోలేరు. పైగా తాను భాస్కరానికి కన్నతల్లిని కాదు, పిన్నిని అనే భావం ఆమె అంతరాంతరాలలో వుండి, అతని పట్ల ఆమె అధిక శ్రద్ధను, ఆందోళనను కనపరుస్తుంది. భాస్కరం కూడా 'పిన్ని, నువ్వు చెడ్డదాని వైనా కాకపోయావే' అనుకుంటాడు. పైగా భాస్కరం కూడా ఇతర కుర్రాల్ల కంటే మెల్ల ప్రేమించ గలడని జానకమ్మ తెలుసుకోలేదు. అతనికి ఇరవై అయిదేళ్లు వచ్చినా ఆమె దృష్టిలో అతనింకా ముక్కుపచ్చలారని వాడే. అతని ఎదో ఏటినుంచే వ్యక్తిత్వం ఏరగకుండా అతన్ని అదుపు చేసింది. తనకూతురు పెళ్లి అయి ఆమె కావరం సవ్యంగా జరగాలంటే భాస్కరం సురేఖను చేసుకోవాలన్నది. కాని భాస్కరం తన ప్రేమ సంగతి ఆమెకు చెప్పాడు. తానొక అవరాధించేసినట్లు దాచుకుంటాడు. చెప్పినా పద్మా అన్న డైలెమ్మలో పడతాడు. ఈ దోలాయ మానసికతలో కథ కొన్ని అధ్యాయాలు సాగుతుంది. వాటిలో ప్రేమకుల మానసిక సంక్లష్టాన్ని, వారి

వారి వైఖరులనూ రచయిత విశదపరిచే అవకాశం కలిగింది. భాస్కరం విజయవంత కథ ఎప్పుడో నమోదు మయ్యింది. కాని ఎలా తేల్చుకోలేదు. చెల్లెలు పెళ్లి నమంధాన్ని చెడగొట్టుకో లేదు. పిన్ని జానకమ్మను దుఃఖ పెట్టడం చేతకాదు. "నేను నిన్ను ప్రేమించడం వల్ల నా పిన్నికి కష్టం. నా చెల్లెల్ని పెళ్లి అవదు. నీ కుటుంబానికి గొర్రె అరచివ్వ ఒక అడ్డు" అని పద్మావతిలో చెప్పలేక పోతాడు. చేప్పేస్తే ఆమె ఏమవుతుందోనన్న పిరికితనం లోపల వుంది. ఈ విధంగా భాస్కరం ప్రేమకు పగ్గాలు పడ్డాడు. తనను చేట్టడంలో భాస్కరానికి ఎన్ని చిక్కులున్నాయో పద్మావతి తెలుసుకోలేదు. సరి స్థితిని అపార్థం చేసుకొంటుంది. ఆమె యాతనను తల్లి అర్థం చేసుకొని పెళ్లి ప్రయత్నాలు చేస్తుంది. వరుని వెదుకుతుంది. కాని పద్మావతికి అవన్నీ ఇష్టం లేదు. తాను వదువుకోనమని ఇంత దూరం వచ్చి భాస్కరంలో ప్రేమలో చిక్కుకున్న స్వవహారాన్ని తల్లితో చెబితే ఏంకో ముసుకారంలో ఆపేక్ష అంతా తన మీదే పెట్టుకొని పెంచి చదువు చెప్పేస్తావున్న తల్లి ఏ అపహాయిత్వానికి పాల్పడు తుందోనని పద్మావతి భయపడి తన ప్రేమ సంగతి తల్లికి చెప్పదు. అటు సురేఖను దొడ్డమ్మ ధనమ్మ గారు ముద్దుగా పెంచి చదువు చెప్పిస్తోంది. మరి దొడ్డమ్మగారు నిశ్చయించిన భాస్కరాన్ని చేసుకోవడానికి ఆ పెల్లకూ కొన్ని అటంకాలు వచ్చాయి. ఆమెకు భాస్కర మంటే ఇష్టం మున్నప్పటికీ, భాస్కరం పద్మావతిని ప్రణయం సంగతి తెలిశాక తన ప్రేమకు తానే పగ్గాలు వేసుకుంది. ఎందుకూ అంటే పద్మావతిపై తనకు ప్రేమవల్ల, ఆమెకు అన్యాయం చేయలేక. అంటే ఇతరులను ముఖ పెట్టడం కోసం తన అన్ని కోర్కెలకూ బంధనాలు వేసుకొంది. ఈ విధంగా భాస్కరం ప్రేమకు పిన్ని గారి వాళ్ళల్లో, పద్మావతి స్వేచ్ఛకు ఆమె తల్లి ముసుకారం, సురేఖ చర్యకు ధనమ్మగారి అనురాగం బంధనాలయ్యాయి. వారు బండించుతారు. పెద్దల కోర్కెలు, ఉద్దేశాలు వేరు, పిన్నిల ఆశలు ఆశ యాలు వేరవుతాయి. దీనితో సంఘర్షణ సంభవిస్తుంది. పెద్దలు తాము భగవద్దత్వే భావిస్తారు. పిన్నిలు తమ ఇష్టానుసారం పోవడానికి

వీలులేకుండా వుండని బాధపడతారు. ఈ సంఘర్షణను రచయిత ప్రతిభావంతంగా చిత్రించారు. కాని కథ ముగింపు స్పష్టంగా లేదు. అవలు కథ వాయుకుడైన భాస్కరం పిన్ని జానకమ్మగారి అకస్మిక మరణంతో దుఃఖంతో మరి తప్పిన వానికి మళ్లీ ఉప్పు స్థితిలో పన్నావతి ఆ ఇంటికి అడదిక్కు తానే అని భాస్కరం తండ్రి సుబ్బారావు గారు వద్దన్నా అక్కడేవుండి వీలుంది. దీనిని రెండు విధాలుగా పోకులు అర్థంచేసుకోనే ప్రమాదం వుంది. మరో విధంగా అర్థంచేసుకున్న వారు అసంతృప్తి చెందక తప్పదు. కథలో నాటకీయమైన సన్నివేశాలు కొన్ని వున్నాయి. పద్మావతి పెళ్లి వందరి నుంచి కోవంతో రైలు స్టేషనుకు వెళ్లి పోవడం, భాస్కరం జానకమ్మ గారిలో సురక్షితుల తాను పెళ్లాడలేనని చెప్పిన సందర్భం, భాస్కరం మరో అమ్మాయిని ప్రేమించాడు దొడ్డమ్మ అని సురేఖ ధనమ్మగారికి చెప్పిన ఘట్టం వంటివి. మమతలు, అసురాగాలు, స్నేహాలు, సంఘంలో స్థాయి, అంతస్తు, పెద్దరి చరిత్ర, కుటుంబాల సంప్రదాయాలు— ఇవన్నీ, లేక వీటిలో ఏది ఒకటైనా ప్రేమకు పగ్గం వేయగలదని చెప్పి నవల ఇది. ఈ రీత్యా దీనికొక ప్రత్యేకత వుంది. రచన అధ్యాయాల వారీగా ఒకపక్కలో పొగింది.

రచయిత సరిగ్గా తాను ఉపాించినట్లు, వచ్చిన మాట వచ్చినట్లు వ్రాయడంవల్ల అక్కడక్కడా వాక్యాల క్రమం అదొక తీరుగా వుండి, పోకుడు ఒకటికి రెండు మార్లు ఆ వాక్యము పరిశీలన చేసి అర్థం చేసుకోవలసిన అగత్యం కలుగుతుంది. ఉదాహరణకు “భాస్కరం తాను వెళ్లలేక పోతే చిన్నబోవచ్చు” (అంటే తాను వెళ్లలేక పోతే భాస్కరం చిన్న బోవచ్చున్న మాట). “పద్మావతి గారిని కైలజ విన్న సురేఖ గురించి అడిగిందట” (కైలజ విన్న పద్మావతి గారిని సురేఖ గురించి అడిగిందట.) ఇత్యాదులు. భావాం తీవ్రత వల్ల వ్యక్తికరణలో ఇలా క్రమం పడిపోతుంది. ఏమైనా ప్రత్యేకత గల పాత్రలు, విశిష్టమైన వైఖరులు, ప్రముఖమైన సంస్కారం, వట్టు వున్న సన్నివేశాలు, యధార్థాన్ని వైచిత్ర్యంతో చెప్పడమనే తీరుగల ఈ నవల మొదట ఆంధ్ర

సచిత్ర వారపత్రికలో వెలువడి ఇప్పుడు ఇలా పుస్తక రూపంలో రావడం తెలుగు నవల సాహిత్యానికొక సాంపు అని చెప్పాలి.

—నాటికుమార.

వెలుగుబాటలు

[వనితాలోకం వ్యాసాల సంపుటి. రచయిత్రి: శ్రీమతి ఇల్లందరి సరస్వతీదేవి. ప్రచురణ: యం. శేషవలం అండ్ కంపెనీ. మద్రాసు, మచిలీపట్నం, సికిందరాబాదు. ప్రాప్తిస్థానం: ఆంధ్ర ప్రదేశ్ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్లు. రాష్ట్రపతి రోడ్డు, సికిందరాబాదు. పేజీలు 180. వెల: సాధారణ రూ. 3.00. మేలి ప్రతి రూ. 4.00.]

స్త్రీలూ పురుషులూ సమానులు, ఏ రంగంలోనూ స్త్రీ పురుషుడుకంటే తీసిపోదు, అందుచేత స్త్రీ పురుషులకు హక్కులు సమానంగా వుండాలని అందరూ అనుటం వినుటం పరిపాటి అలవాటాను. ఈ వ్యాసాలలో ఆ భావ వ్యక్తీకరణ వుంది.

శ్రీమతి ఇల్లందరి సరస్వతీదేవి స్త్రీలు అభివృద్ధి చెందాలనీ, వారికి సర్వ సంతృప్త్యాలు కలగాలని, భావస్ఫుందనతో, అశయంతో వ్రాసిన ఈ వ్యాసాలలో కఠిరకంగా మానసికంగా సామాజికంగా సర్వ రంగాలలో స్త్రీ ఎలా అభివృద్ధి చెందాలో, సమాజాన్ని ఏ రీతిగా నడిపించాలో చూపిన తీరు, ఆంధ్ర సచిత్ర వారపత్రికలో ధారావాహికంగా ప్రచురించబడినప్పుడు ప్రజాదరణ పొందింది.

స్త్రీలు ఆరోగ్యంగా వుండాలి. సమాజాభివృద్ధిలో భాగస్వాములు కావాలి. కనుక సూరత్ వివాస అయిన స్త్రీలాగా ఆరోగ్యం కాపాడుకోవాలి. దోండ్కోకేన కార్మి పండితుడులాగా పురుషులంతా స్త్రీలకు చేయూతనివ్వాలి. అభివృద్ధి పథంలో నడిపించాలి.

స్త్రీ భోజన విషయంలో అక్కర్లే చేయరాదు. తక్కువ ఖర్చుతో ఎక్కువ పుష్టిని ఇవ్వగల బహ్వర్థ సాధకాహారం గూర్చి వెంట ఇంటి విశేషాల చర్చ తగు మూత్రంగా వుంది. కిన్నెర్రు

క్రియన్ అనే హోటల్ యజమాని తయారు చేసిన అధిక పుష్టినిచ్చే అల్ప వ్యయాహార విషయం ప్రస్తావించి, బెంగళూరులో అటువంటి ఆహారం తయారు చేస్తున్న వారైన ప్రకటించి, కాకా హరులకు అకుకూరలు, కూరగాయలు, పప్పు కూరలతో పుష్టికరమైన ఆహారం ఎలా తయారు చేసుకోవచ్చునో, దాని ప్రస్తావన వుంది.

తిన్న తిండి జీర్ణం కావటానికి క్షీడలు అవసరమే! ఇన్ డోర్ గేస్ట్ వల్ల ఆ విధమైన వ్యాయామం స్త్రీలకు కలుగుతుంది. అనవాలా మంచివే! శరీరాంగ్గం ఉన్నంత మూతంలో పరి పోరు. మానసికాంగ్గం కూడా తప్పనిసరే! స్త్రీలు చదువురానివారు, చదురంగం వంటి అలల మూలంగా మనస్సుకు పదును పెట్టుకోవచ్చు.

ఆరోగ్యవంతురాలయిన స్త్రీ సంతానం దేశానికి ఆరోగ్యం కలిగిస్తుంది.

పిల్లల్ని పెంచుకోవటంలో జాగ్రత్త వహించాలి. తగిన పోషణ, ఆదరణలేని పిల్లలు అల్లరి వారై, విచలవిధిగా తిరిగి పాదయ పోతారు. దేశానికి, తల్లిదండ్రులకూ కళంకం తెస్తారు. పిల్లల్ని కనిపెట్టి వుండాలి. వాళ్లకూ ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వం వుందని గుర్తించాలి. చురుకైన చూడ కూడదు. హేళన చేయకూడదు. మనస్సు వొప్పి కలగకుండా ప్రవర్తించాలి. పిల్లల జయప జయాల పట్ల అతురత కనబరచి, అధికం పరచాలేదు కానీ అవాధిక్యం చూపింపకూడదు. ఇక్కడ రచయిత్రీ భారతదేశ పరిచ్ఛా విధానంపై కూలంకష.

సూక్తి ముక్తావళి

వీరి, ధర్మ, కర్మ, భక్తి, ఆరోగ్య, ఆవర, అర్హ, రాజనీతి, సంస్కారము, సాంధ్య, పరివార్తి, ప్రతిపాదిక, ప్రాచీన గ్రంథము 2 వేల శ్లోకములు తెలుగు లాభ్యముతో గలవు.

పుట 650. ధర: రు. 10/- పోస్టేజీ రు. 1.35

కాలచక్రం ప్రచురణలు, నల్లారామేశ్వరం,

పెనుమండ్రి P.O., పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా.

చర్చానంతరం ప్రకటించిన వ్యక్తిగతాభిప్రాయం గమనార్హం.

దారి అభివృద్ధికి జాగరూకత వహించాలి దేశం. పసిపాపం సాభాగ్యంపై దేశ సాభాగ్యం ఆధారపడి వుంది. పాశ్చాత్య దేశాల్లో బాంబాటికల పట్ల చూపబడే జాగ్రత్త భారతదేశంలో కొర పడింది. ఈ వ్యాపారలో అధిక సంభావాన్ని గూర్చి కానీ, కుటుంబ వియంత్రణ గూర్చి కానీ రచయిత్రీ చర్చింపలేదు.

స్త్రీకి విద్య అవసరమే! అందుకనుగుణంగా ఆ రంగంలో కృషి జరుగుతూ వుంది. అయితే సహవిద్యపట్ల రచయిత్రీ అభిప్రాయం స్పష్టంగా లేదు కానీ, భ్యవ్యాత్యకంగా భారతదేశంలో సహ విద్య అనవసరమే అనే భావన ద్యోతకమవుతుంది.

దేశంలో పురుషులెంతమంది ఉన్నారో దాదాపు అంత మంది స్త్రీలు ఉన్నారు. సహవిద్య వల్ల కల్గే సమ్మతకంటే సహవిద్య లేకపోవటం వల్ల కల్గే సమ్మతే ఎక్కువ.

సహవిద్యలో యువతీయువకులు పరస్పరం అర్థం చేసుకొనే అవకాశం వుంటుంది. వివాహానికి పూర్వం యువతీ యువకుడితో మానసిక సామీప్యం ఏర్పరుచుకోక పోతే, పార్శ్వ సాహచర్యం, కలిసి జీవించటానికి తగిన వాతావరణం వుండక పోవచ్చు.

సహవిద్య వున్న పాఠశాల, కళాశాలలో యువతులు ప్రవర్తించినంత సంస్కారయుతంగా, వ్యక్తిత్వ పటిష్టతతో ప్రత్యేక స్త్రీల కళాశాలలో చదువుకొన్న వారు నడుచుకోలేరు. విద్యార్థిదశలో యువతీయువకులు ఒకరికొకరు అంక్షలు, హద్దులు, అవధులు, సహవిద్య ఉన్న సంస్థలో విద్యార్జన ముగించిన యువతీ జీవితంలో ప్రవేశించి సాధించిన విజయాలు, సహవిద్యలేని సంస్థలో చదువు ముగించిన యువతులు పొందలేక పోవచ్చు.

సహ విద్యను గూర్చి ఇంతగా ఎందుకు ప్రాయశలసి వచ్చిందంటే రచయిత్రీ స్పష్టంగా సహవిద్యను అంగీకరింపక పోవటమూ, వ్యక్తం చేసిన అభిప్రాయంలో సహవిద్యకు వ్యతిరేక స్ఫూర్తి ధ్వనించటం కారణం.

దేశంలోని అంగవైకల్యం పుష్పవారికి అవకాశాలు కల్పించాలని రచయిత్రి సూచన. వాళ్లు పారెన్కెల్లర్ అంట గొప్పవారు కావచ్చు. ఈ విషయాలు చర్చించిన వ్యాసాలు ఆసక్తికరంగా వున్నాయి.

మేడవొక్కూరి విషయమూదిగా, మేడవొ మేయర్ (జొంబాయిలో మేయర్ గా 1956 లో ఎన్నికయిన స్త్రీ) వరకు వెలుపురు స్త్రీలు సాధించిన ఘనకార్యాల ప్రస్తావన చదవబుద్ధి కలిగి ఉంది.

రచయిత్రి చక్కని భాషలో అభిప్రాయ వ్యక్తీకరణ చేసినా నిర్దుష్టమైన భాషలో చేయలేదు. భాషాదోషాలు, వాక్యదోషాలు, అనువాదంలో కనిపించే వాక్యాలా చెదురు మదురుగా వున్నాయి.

స్త్రీల సమస్యలనూ — పరిష్కారమార్గాలనూ చూపించే ఈ వ్యాసాల సంపుటి పురుషులు చదవవచ్చు. స్త్రీలు కొని దగ్గరే వుంచుకోవచ్చు.

రాగంలో రంగులు

[నాటికల సంపుటి. రచయిత్రి: శ్రీమతి ఇల్లందల పరస్మతీదేవి. ప్రచురణ: యం. శేషచలం అండ్ కో. మద్రాసు, మచిలీపట్నం, సికిందరాబాదు. ప్రాప్తిస్థానం: ఆంధ్రప్రదేశ్ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్లు, రాష్ట్రపతిరోడ్డు, సికిందరాబాదు. పేజీలు 176. వెల సాదాప్రతి రూ 3. మేలు ప్రతి రూ 4.]

ఈ సంపుటిలో వన్నెందు నాటికలున్నాయి. ఒక నాటిక రాగంలో రంగులు. అదే పుస్తకమకుటముంది. అయితే మొదటి పేజీలో రాగంలో రంగులు అని వ్యాస పోరిక రూపం వుంటే అట్టుమీద రాగములో రంగులు అని గ్రాంథిక రూపం వుంది. ఇలా రెండు విధాల వుండటంలో రచయిత్రి ఇష్టం ఉన్నట్లు భావించనక్కరలేదు. ప్రచురణ కర్తలే అట్టుమీద గ్రాంథిక రూపానికి కారణం కావచ్చు. ఎందుచేతనంటే యం. శేషచలం అండ్ కో, యం. శేషచలం అండ్ కంపెనీ అనీ, సికిందరాబాదు, సికిందరాబాదు, సికిందరాబాద్ అనీ, మచిలీపట్నం, మచిలీపట్నం, మచిలీపట్నం అనీ వేరు వేరు పుస్తకాలలోనూ, ఒకే పుస్తకం వేరు వేరు తావుల్లోనూ ప్రచురణకర్తలు గుర్తించో గుర్తించకో ముద్రిస్తున్నారు. ముచ్చటగా పుస్తక

ముద్రణ చేయించగల ఈ ప్రచురణకర్తలు ఇటువంటివి రాకుండా చూస్తే ఇంకా బాగుంటుంది.

ఈ వన్నెందు నాటికలలో ఏ నాటికా రంగ స్థల ప్రయోగానికి అనుకూలంగాలేదు. కొన్ని నాటికలు ప్రసారార్థం ఉద్దేశించినవిగా కన్పిస్తాయి కానీ, ప్రసారశిల్పం మృగ్యం. ఆకాశవాణికి శిల్పం సంగతి అక్కరలేదు కదా! ఏనాటిక అయినా ప్రసారం చేయగలదు. ప్రయోగార్హత, ప్రసార శిల్పం లేకుండా నాటికలు వ్రాయటంలో రచయిత్రి అభిప్రాయం ఆలోచించదగిందే!

ఒక వస్తువు, ఒక ప్రక్రియలో వ్రాయటానికి అనుకూల్యం కలిగి వుంటుంది. ఏ వస్తువు ఏ ప్రక్రియలో సూటిగా చెప్పే అవకాశాధిక్యం కలిగి వుందో నిర్ణయించుకొనే బాధ్యత రచించే వారి మీద అధారపడి వుంటుంది. కొన్ని నాటికలు కథానికలుగా వ్రాసే బాగా రాణించేవి. 'రాగంలో రంగులు' నాటిక కథగా వ్రాసి వుంటే తెలుగుదేశానికి ఒక ఉత్తమ కథ లభ్యమయి వుండేది.

ఏ రచనకయినా వస్త్రవ్యక్తం ప్రధానం. వస్తువైవిధ్యం దోషంకాదు. వస్తు వివరణాధికతగానీ, వస్తు విపులీకరణకానీ తప్పుకాదు. గుణం కూడాను. కానీ అవసర విషయాలు ఇతివృత్తంలో జత చేయటం వల్ల వస్తు గుణ పాటిష్ట్యం తగ్గిపోతుంది. కొన్ని నాటికలలోని ప్రారంభ సంభాషణలు వస్తుకోభకు ప్రధానంకాదు. ఉదాహరణకు 'వచ్చీను కాయలు'లో తారాబాయిని, సులోచననూ పిలిపించి దాకా, 'మగముహూర్తా'లో రంగా ఇన్నూరెమ్మ ఏజన్సీ విషయండాకా, 'రాగంలో రంగులు'లో ప్రారంభంలో భార్యభర్తల సంభాషణ, ఇత్యాది రచనా శిల్పం దృష్టితో అవసరంగానే కన్పిస్తాయి.

వాస్తవికతను సృష్టించాలని రచయిత్రి అటువంటి ప్రారంభముట్టాలు ఏర్పరచివుండవచ్చు. సహజంగా ఏ ఇద్దరు వ్యక్తులు కలిసినా, ప్రధాన విషయానికి ముందు అప్రధాన విషయాలు మాట్లాడుకోవచ్చు. సమాజంలో ఎంతో, ఎన్నో జరిగవచ్చు. ఏ వృజినాత్మిక రచన అయినా అన్నివిధాలా సమాజానికి ప్రతిబింబంగా వుండాలనేదీ సత్యమే! కానీ, సంఘంలో జరిగే అన్నివంగతులు, ప్రతిబింబాలులాగా వుండవలసిన రచనలో వ్రాయటానికి వీలులేదు. ఈ

పరిమితిని, పరిధిని ఆత్మకమించి, రచించ గల రచయిత గానీ, రచయితగానీ సాఫల్యం సాధింపగలుగుతారు.

సాహిత్యంలో సమాజంలోని సహజత పుండవచ్చు. సమాజంలోని వాస్తవికత ఉండవచ్చు. ఉండాలి. కానీ, సమాజం ఉండకూడదు. సమాజ ప్రతిబింబం మాత్రమే ఉండాలి. సమాజ సహజత ఉండరాదు. సమాజంలోవుండేది ప్రతిబింబం మాదిరిగా వుండి సహజత కల్గివుంటే సాహిత్యమవుతుంది.

ఈ సంపుటిలోని ప్రతినాటికలో నాటకీయత వుంది. ఆ నాటకీయత పుష్కలంగా వుంది. మనస్తత్వం, భావం, సంఘటన, కథ, సంభాషణ, పరిణామంపొంది, మార్పుచెంది, మలుపు తిరిగినప్పుడు ఉత్పన్నమయ్యే నాటకీయత వుంది. సుసాధమైన నాటకీయత ధ్వనంతో కాకుండా నాటక పూర్ణంగా రచన సాగింపగలవారు విజయం సాధించిన వారవుతారు. ఈ రచయిత్రీ, శ్రీమతి ఇల్లిందల సరస్వతీదేవి ఈ నాటకీయతను సంపూర్ణంగా సాధించినట్లే!

వాతావరణ కల్పనలో రచయిత్రీ సిద్ధపాస్తురాలు. సాధారణంగా సంస్కృతాంగ నాటకాల ప్రభావం తెలుగు నాటకాల మీద పడుతుంది. కానీ, ఈ నాటికంపై ఆ ప్రభావాలు ఏమీలేవు. అచ్చమైన తెలుగు వాతావరణంలో, తెలుగు ఇతివృత్తంలో అన్ని అందాల తెలుగుదనం విలువుకొన్న నాటికలు ఇవి.

నాటికలలోని వ్యక్తులు పరిచితులు మాదిరిగా వుంటారు. తెలుగువారిలో ప్రతినిత్యం కనిపించే స్వాతంత్ర్యం అవి. వేణు నిజంగా మగమహారాజే! సూర్య రావు వ్రాయటం ఏముందిలే అని వ్రాయలేని వాగ్వి మర్చకుడు. గోపాలరావు రెండోభార్యలో గుండె మర్చకుడు. గోపాలరావు రెండోభార్యలో గుండె చప్పుడు దాచుకోవటం—ఈ స్వాతంత్ర్యం—వీళ్లంతా తెలుగువాళ్లు. 'పచ్చిసుకాయలు' ఆడుతూ ఎప్పులు చెప్పుకోనేవాళ్లు, అత్తల మాటలకు నోరెత్తలేక అవస్థలు పడేకోడళ్లు, నాలుగో సంతానం కూడా ఆడపిల్లే అయితే ముండినదే అత్తలు భర్తలు—ఇలా భార్యభర్తలు, అత్తాకోడళ్లు, పిల్లలూ తల్లిదండ్రులూ అందరూ తెలుగువాళ్లే! ఈ నాటకలలోని ఎక్కువస్వాతంత్ర్యం తెలుగు వాతావరణంలో సజీవంగా జీవించినవే!

మునిమాణిక్యం—కాంతం, చింతాదీక్షితులం—వటిరావు, గుడిపాటి—పద్మావతి, నందూరి—వింకి,

భారతంలో— సత్యభామ, వీళ్లలో 'కాంతమ్మగారి సేరంటం'లో చక్కని తెలుగు వాతావరణం సృష్టించి, సృష్టిలో స్త్రీపురుషుల మధ్య గాఢ సురక్తికే చెప్పిన కారణం, కారణంకాదు రహస్యం—స్వయంగా తెలుసుకోవలసి వుంది.

ఈ నాటికలలో రచయిత్రీ చూపిన విశిష్ట గుణం, మనస్తత్వ పరిశీలన. ప్రతిస్వాతంత్ర్య మనః పరిణామం స్పష్టంగా దర్శితం. ఆ కారణంగా ఈ రచనలకు ప్రత్యేకస్థానం వస్తుంది. రచయిత్రీక ప్రత్యేక గౌరవం కలుగుతుంది. ఒకస్వాతంత్ర్య ప్రవర్తించిన పద్ధతిలో మరొక స్వాతంత్ర్య ప్రవర్తించలేదు. స్వాతంత్ర్య ప్రవర్తన దృష్టిలో ఆలోచిస్తే ప్రతినాటికా, మనస్తత్వ పరిశీలనకొక మచ్చు తునుక! 'రాగంలో రంగులు' మనస్తత్వ పరిశీలనకొక పరాకాష్ఠ.

నాటికలలో శృంగారం లేదు. ప్రేమ వుంది. సమర్పణ వుంది. జీవితం వుంది. ప్రేమభావం ఉండీ లేనట్లుగా సంసార పక్షంగా వుంది. హాస్యం కొంతెంగా, అత్యల్పంగా వుంది. తెలుగువాడి వాడిఅవేశం, తొందర, తంపులు మారితనం, మూర్ఖత్వం, బేషణం ఉన్నాయి. తెలుగువారి, కష్టాలు, సుఖాలు, దిగులు, తృప్తి దాంబికాలు, దాపరికాలు, ఉన్నాయి.

పురుషస్వాతంత్ర్యం ఉండే వివిధతనం కంటే స్త్రీ స్వాతంత్ర్యం ఉండే వివిధతనం ఎక్కువగా వుందీ నాటికలలో. స్వాతంత్ర్య మంచినీ, చెడ్డవీను. మూర్ఖ మైనవీ—కానీవీను. తెలుగువారిపూర్ణ జీవితం చూపించే నాటికల సంపుటి 'రాగంలో రంగులు'.

భాష వ్యావహారికం. అక్కకక్కడా గ్రాంథిక భాషారూపాలు కనిపిస్తూంటాయి. జీవితానికి దగ్గరగా వచ్చిన ఈ సంపుటిలో "నీ చేతులు తామరతూండ్ల కంటే మెత్తగా వున్నాయి. నీ కంఠం శంఖం కంటే మిన్నగా వుంది. నీ ముఖము చంద్రబింబాన్ని వెక్కిరిస్తోంది. నీ నయనాలు కలవరేకుల కంటే సోగతేరి వున్నాయి. సుకుమార సుందరమయిన నీ శరీరము ముట్టుకుంటే మాసిపోదు కదా" వంటి వర్ణనలు బాధ కలిగిస్తాయి. చేతులు తామర తూళ్లతో పోల్చటం మెత్తదనం కోసమా? కంఠం శంఖంతో పోల్చటం ఏ గుణం చెప్పటానికి? మిన్నగావుంది అంటే ఎలా? ఇలాంటి ప్రశ్నలు పాఠకులకు కలిగితే, తమంతలు తామే సమాధానం చెప్పుకోవలసి వస్తుంది.

నాగరికత ప్రబలి, తెలుగుదనం పురుగున పడు తున్న, మరుగు పరుచుకొంటున్న, ఈ కాలంలో, తెలుగు నాటావరణంలో, తెలుగు వ్యక్తులలో, తెలుగు జీవితంలో, త్రిగుణీకృతమైన నాటకీయత కలిగి వెలువడిన ఈ నాటికల సంపుటి చదువుకోవటానికి చక్కని పుస్తకం.

—మనరాజి.

విరిగినకలలు

[నవం. రచన : శ్రీ జనమంచి రామకృష్ణ. ప్రచురణ, యం. శేషచలం ఆండ్ కో, మద్రాసు, మచిలీ పట్టణం, సికిందరాబాదు. పేజీలు: 150. వెల: రూ. 1-75.]

అతి సామాన్య విధానంలో రచితమైన ఈ నవలలో భార్య అనుమానానికి గురి అయిన భర్త నంచలించి పోయినప్పుడూ, అనూరాధను ఆనంద రాపు భార్యగా కిరీటిరాపు చూచినప్పుడూ, తను కిరీటిరాపును కానని కిరీటిరావే క్రిటాఫ్ గా కోర్టులో దోషిత్వం తెల్పిన వేసుకోవచ్చున్నాడూ ఉద్వేగంతో పోకుండు పూగివలాడి పోతాడు.

అకారణంగా కిరీటిరాపు ఇల్లు విడిచి పారి పోవటానికిగానీ, నేరం అనవసరంగా తలదాల్చటం గానీ వింతగా వుంటుంది. సమంజసంగా వుండదు. ఏ మనిషి ఏ సమయంలో ఎందుకు ఏవిధంగా ప్రవర్తిస్తాడో అర్థంకాదు. ఆ అర్థంకాని తనమే కిరీటిరాపు. యువతరం అవ్వవస్తకు ఈ పాత్ర చక్కని ఉదాహరణ.

అతను నలుడు — మహానలుడు, చిత్ర కారుడు. నృత్యం చేయగలవాడు. రచయిత. ఇంకా అనేక మైన మంచి లక్షణాలు ఉన్నవాడు. అటు వంటి వ్యక్తి పతనమైపోతే చివరకు సానుభూతి కలుగు తుంది. కోపం వస్తుంది. దిగులుగా వుంటుంది. నవం ముగింపు మేఘపుత తటిల్లతలా వుంది.

చివరకు అనూరాధ పట్ల కలగవలసినంత జాలి కలగదు. తనెరుగని నిందకు గురి అయిన శోభ కిరీటిరాపును రక్షించాలని వచ్చి విఫల మనో రథంలో ఏనుయిందో తెలియదు.

భర్త ఉన్న స్త్రీ కారణంతరాలవల్ల మరొక

రికి భార్య అయి కాపురం చేస్తూ తను గాఢంగా అభిమానించిన, ప్రేమించిన (అభిమానిస్తున్న, ప్రేమిస్తున్న) మొదటి భర్తను అనుకోకుండా చూచి, మళ్ళీచూచి పొందిన పరిణామం — ఆ కథా విభాగం, వవలా రచనలో—తెలుగు నవలలో— [కొత్తదనమే!

అయితే వర్షం వచ్చిన రాత్రి, మొదటి భర్తను చూడటం, రెండోభర్త రావటం, అమె వ్యధ, భీతి మరింత పటిష్టంగా వ్రాసివుంటే గుండెలు పిండి నట్లుండేది పోకుడికి. ఇద్దరు భర్తలు — అమె — ఆ స్థితిలో — ముగ్గురినీ, ఒకే స్థలంలో, అటు వంటి పరిస్థితిలో, ఒకే సమయంలో, సమావేశ పరచి, రచన సాగించటమంటే రచయితకు అగ్ని పరీక్ష. రచయిత ఆ పరీక్ష ఎదుర్కొన లేదు. తప్పుకోన్నట్టే! అసలు, ఏ సంఘటనలోనూ ఎక్కువ పాత్రలను రచయిత ప్రవేశపెట్టలేదు. ప్రవేశ పెట్టినా రెండు పాత్రల కంటే ఎక్కువ పాత్రలు స్పష్టంగా కనిపించవు.

అనూరాధకు, కృష్ణారాపు కూతురుగా తప్ప, ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వం నవల నగందాకా ఏర్పడలేదు. ఆమెలో స్వతస్సిద్ధ సుగుణ విజృంభణ కలిగినప్పుడూ, అగ్నిశిఖలాగా కనిపించి, అంతలోనే ఆమె మంచు కంటే చల్లగా చచ్చగా నీరుగారిపోవటం ఆకా థగంగా వుంటుంది.

అమె విశ్వవిద్యాలయ కళాశాలలో సాంస్కృతి కోత్సవాలలో ప్రేక్షకుల మధ్యలో వుండి, ఒక గమ్మత్తు సంఘటనలో చిక్కుకోని, మరొక పరి స్థితిలో బెనారస్ మెట్రీక్ పరీక్షకు హాజరయి,

ఉపయోగకరమైన సరిక్రొత్త గ్రంథములు

వ్యవసాయము - ఫిషరీ - కోల్లె పెంపకం - అడవులు - తోట వని - యింజనీరింగ్ - వైద్యము - వివిధ సాంకేతిక విషయములపై గ్రంథములు గలవు. తెలులాగు ఉచితము.

ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి :

N. K. PAUL & SONS,
P. B. No. 12202, Calcutta-5.

నల్లు వ్రాయటంవల్ల, పాత కుడికి ఊహించటం తప్పనిసరి అవుతుంది. చిన్న విషయంలో పాత కుడు అంతదూరం ఆలోచించాలని రచయిత ఆశించటం న్యాయంగా లేదు.

సవలలో ఆనంగళాలు అధికంగా వున్నాయి. రంగస్థలం మీద ఏకప్రాధానియం చేయవలసిన నటుడు, ప్రేక్షకులలో కనిపించటం — అక్కడే నటించటం — ఆ వద్దతి ఇబ్బలేదని స్థలాలలో రెండు సార్లు వ్రాయటం — విచిత్రంగా వుంటుంది.

విద్యార్థులు చూడకుండా ఎవరినీ ఒకసారి
మేజర్ గా సెలెక్ట్ చేయరు సైన్స్ లో. ఒకవేళ
శెడ్ నెంట్ అయితే కేప్స్ గా కాకుండా మేజర్ గా
ప్రమోట్ కాదు. అదీ ఒక్క సంవత్సరంలో జరగదు.
కచ్చితంగా ఫలానావ్యక్తి యుద్ధంలో చనిపోయాడని
తెలియకపోతే భారత ప్రభుత్వం 'ఆ వ్యక్తి' చని
పోయాడని ప్రకటించదు. చైనీయులకు బందీగా
చిక్కి తప్పించుకోవటం తేలిక కాదు. హిమాలయ
పర్వతాలలో నిరాహారంగా, నిరాదారంగా, ఎవరూ
అన్ని రోజులూ, అంతదూరం ప్రయాణించేయటం
సాధ్యంకాదు. ఇటువంటిది చాలా పుష్కలం.

పై అసంగతాలు ఎందుకు కల్పించవలసి వచ్చిందంటే, బొంబాయిలో కిరీటిదాపు చెన్నీయల జీవితం చిత్రించే నాటిక అభినయించ దానికే! అయితే దాని పల్ల నవలలో సాదించిన ప్రయోజనం మృగ్యం! చిత్రలేఖనం విషయంలో భార్యాభర్తల మనస్సత్వాభినయమే వవలకు ముఖ్యం — సాగాం!

కిరీటిరావు అస్సాంలో శోభకానం అనే
పింబిన తీరులో, వర్షం రాతి ఎరురైన వ్యక్తిని
గూర్చి అనందరావు అడగడగిన విషయం గూర్చి
అనూరాధ అలోచించిన విధానంలో మనస్తత్వ
పరిశీలన వుంది.

అనందరావు రెండోసెల్లకి సంసిద్ధుడు కావటం, కిరీటిరావు బొంబాయిలో పడిన పాట్లూ జీవితదర్శనతో కూడాకొన్న సమర వంత భాగాల.

భాష విషయంలో రచయితకు జాగ్రత్త
వుంది కానీ అధికారం లేదు. కొన్ని వదల స్వరూప
స్వభావాలు ప్రవృత్తిగా తెలియవు. తెలియని వదలు
వనిపారించుకోవటం ఉచితం. చాలా సార్లు ఎదు
రయ్యే 'యాథాతాథంగా' బాధ కలిగిస్తుంది.

సంక్షిప్తత ఏ సాహిత్యంలో అయినా, ఏ సాహితీ ప్రక్రియలోనైనా, అత్యవసరమే! రచయిత వాక్య రచనలో చూపిన సంక్షిప్తత సంఘటనలలో చూపలేదు. విశ్వవిద్యాలయ కళాశాలలో ప్రారంభ మయిన నవల, జీవితంలో — పరిపూర్ణ జీవితంలో ప్రవేశించి, ఒకానొక హృదయ విదారక సంఘటనతో ముగిసి పోతుంది. శోభను అర్థనశ్చుంగా చిత్రించటంతోనే నవలలో పటిష్ఠత ప్రారంభమవుతుంది. తత్పూర్వ నవలాభాగం కాలక్షేపంగా మూత్రమే సాగుతుంది.

విరిగిన కలలు — ఈ పేరు కథకు ఎంత
వరకు అడుకుతుందో, అర్థం ఏమిటో పోకులే
చదివి పూపించుకోవచ్చు. —రవి.

కృష్ణ రత్న గృహ పట

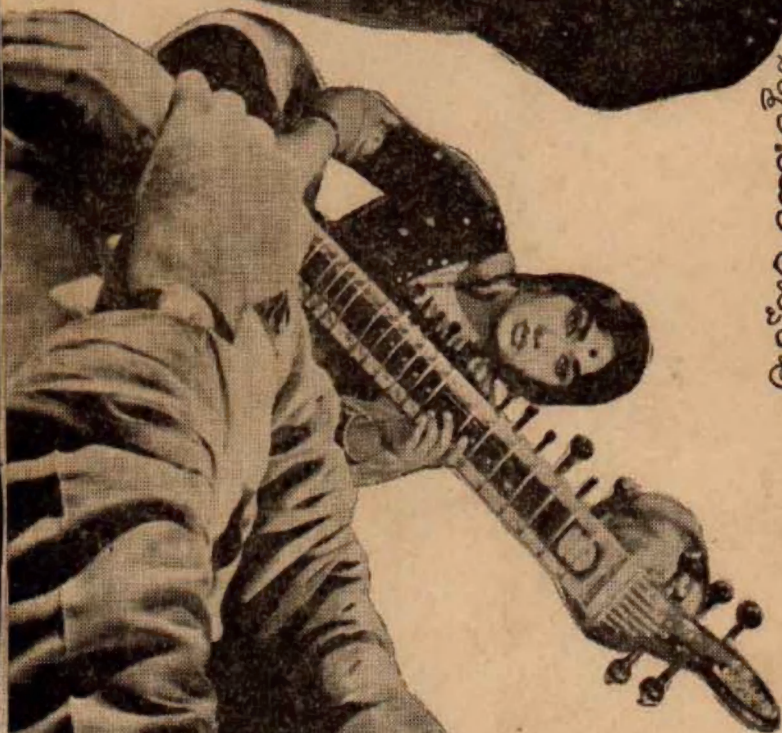
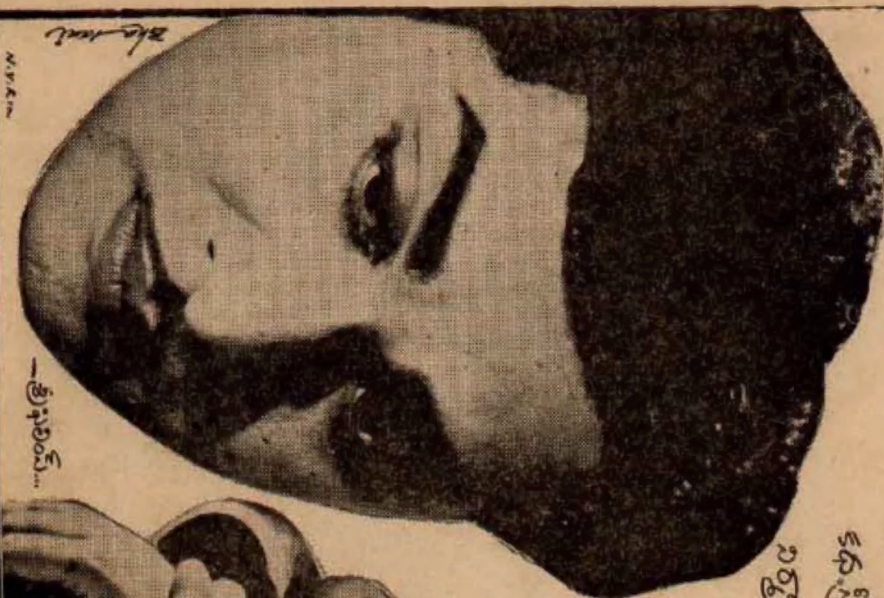
అయితే థంగై రైతి

శ్రీ కృష్ణసాయి ఫిలింస్

మనసే మంచిరేం

కథ స్క్రీన్ ప్లే దర్శకత్వం: శ్రీ ధర్మ
నిర్మాత: యర్రా అప్పారావు

— శ్రీ ఫిలింస్ —